

10940-11

**ÜLKEMİZDE VE KÜTAHYA İLİNDE
KAMU GELİR VE GİDERLERİNDEKİ
GELİŞMELER**

(Yüksek Lisans Tezi)

Hayri DOĞAN

ESKİŞEHİR - 1995

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ •

**ÜLKEMİZDE VE KÜTAHYA İLİNDE
KAMU GELİR VE GİDERLERİNDEKİ
GELİŞMELER**

(Yüksek Lisans Tezi)

Hayri DOĞAN

Danışman: Doç.Dr. Ziyaettin BİLDİRİCİ

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
MERKEZ KÜTÜPHANESİ

Eskişehir, 1995

ÖZET

Devlet üstlenmiş olduğu görevleri yaparken, ihtiyaç duyduğu gelirleri egemenlik hakkına dayalı olarak, hukuk kuralları içinde farklı kaynaklardan sağlamaktadır. Bu gelirlerin tümüne kamu geliri denilmekte ve kamu gelirlerinin büyük bölümünü vergi gelirleri oluşturmaktadır.

Ülkemizde konsolide bütçe gelirlerinin tamamına yakın bölümü genel bütçe gelirleri ile karşılanırken, çok küçük bölümünde, katma bütçeli kuruluşların gelirleri oluşturmaktadır.

Bu çalışmamızın amacı, ülkemizde ve Kütahya ilinde gelir ve giderlerdeki gelişmeleri araştırmaya yöneliktir ve çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, Türkiye'de kamu gelir ve giderlerine değinilmekte ve son on yılda ülkemizde konsolide bütçe gelirleri ve giderleri araştırılmış, gelir gider karşılaştırması yapılmıştır.

İkinci bölümde, Kütahya ilinde 1984 - 1993 yıllarında gelirler ve giderler belirlenerek, karşılaştırma yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, ülkemizin gelirleri ve giderleri içinde Kütahya'nın yeri üzerinde durulmakta ve tablolarla karşılaştırma yapılmıştır.

Sonuçta, ülkemizde kamu harcamalarındaki artışın, kamu gelirlerindeki artıştan çok fazla olduğu ve her yıl kamu açıklarının sürekli büyüdüğü görülmektedir.

Kütahya'nın harcamalarından çok gelir elde eden ve hazineye gelir fazlası aktaran bir ilimiz olduğu görülmüştür.

SUMMARY

As the government executes its obliged functions, requiring revenues are supplied from separate sources by depending on the sovereignty rights and jurisprudence rules.

The entire of these revenues are called Public Revenues, besides, an important portion of the public revenues are consisted of Tax Revenues.

In Turkey, most-wide percent of the Consolidated Budget Income is correspondent by General Budget Revenues and the other tiny rest of the percentage belongs to Revenues of Supplementary Budgeting Foundations.

The main objective of this study is to investigate the improvement of revenues and expenses, both in Turkey and the province Kütahya. This thesis involves three chapters:

The Public Revenues and Expenses in Turkey are mentioned about in first chapter, including both the research and the comparison of Consolidated Budget Revenues, Expenses.

In the second chapter, the expenses and revenues specialized for province Kütahya between years 1984-1993 is determined and compared.

The following chapter is stated on the position of Kütahya referring with the country-wide revenues and expenses by using related schedules.

As a consequence, it is reported that the increase on Public Outgoings are much bigger than the increase on Public Income, inevitably, public Expenses Gap is getting deeper and deeper day by day.

On the other hand, province Kütahya is established as a greater income, less expense region which returns some amount of revenue back to treasury.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar	VIII
GİRİŞ	IX

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KAMU GELİRLERİ VE KAMU GİDERLERİ

I - TÜRKİYE'DE KAMU GELİRLERİ	1
A. Kamu Gelirlerinin Tanımı	1
B. Kamu Gelirlerinin Yapısı	3
C. Kamu Gelirlerinin Çeşitleri	4
D. Kamu Gelirlerinin Gelişim Seyri	7
E. Konsolide Bütçe Gelirlerinin Gelişim Seyri	8
F. Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatındaki Gelişmeler (1984-1993)	17
II- TÜRKİYE'DE KAMU GİDERLERİ	29
A. Kamu Giderlerinin Tanımı	29
B. Kamu Giderlerinin Yapısı	30
C. Kamu Giderlerinin Sınıflandırılması	32
D. Kamu Giderlerindeki Artışlar	34
E. Türkiye'de Türleri İtibariyle Konsolide Bütçe Giderleri (1984-1993)	37

İKİNCİ BÖLÜM

KÜTAHYA İLİNDE KAMU GELİR VE GİDERLERİNİN GELİŞİMİ

I- KÜTAHYA'DA BÜTÇE GELİRLERİ	44
A. Kütahya'da Bütçe Gelirleri	44
B. Kütahya'da Vergi Mükellefleri	46
C. Kütahya'da Vergi Gelirleri	52
a- Gelir Vergisi	52
aa- Gelir Vergisi İçinde Stopaj Gelir Vergisinin Payı	63
aaa- Stopaj Gelir Vergisi İçinde Ücretlilerden Kesilen Gelir Vergisi Payı	69
b- Kurumlar Vergisi	76
c- Katma Değer Vergisi	84
d- Servetten Alınan Vergiler	89
D. Kütahya'da Vergi Dışı Normal Gelirler	90
II- KÜTAHYA'DA KONSOLİDE BÜTÇE GİDERLERİ	93
A. Kütahya'da Konsolide Bütçe Giderleri	93
B. Kütahya'da Genel ve Katma Bütçeli Dairelerin Giderleri ve Çeşitleri	94
a- Cari Giderler	94
b- Yatırım Giderleri	95
c- Transfer Giderleri	95
III- KÜTAHYA'DA GELİRLER VE GİDERLERİN KARŞILAŞTIRMASI	104

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I - TÜRKİYE'DE VERGİ GELİRLERİ İLE KONSOLİDE BÜTÇE GİDERLERİ İÇİNDE KÜTAHYA'NIN YERİ	108
A. Türkiye'de ve Kütahya'daki Vergi Gelirleri Karşılaştırması	108
B. Türkiye'de ve Kütahya'da Konsolide Bütçe Giderleri Karşılaştırması	112
SONUÇ	116
YARARLANILAN KAYNAKLAR	122

TABLOLAR

1. TÜRKİYE'DE KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİ TAHAKKUK VE TAHSİLAT TUTARLARI (1984-1988)	11
2. TÜRKİYE'DE KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİ TAHAKKUK VE TAHSİLAT TUTARLARI (1989-1993)	12
3. KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİ TAHSİLAT GERÇEKLEŞME ORANLARI (1984-1993)	13
4. KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİNİN KONSOLİDE BÜTÇE GİDERLERİNİ KARŞILAMA ORANLARI (1984-1993)	14
5. GENEL BÜTÇE GELİRLERİ TAHSİLATININ YÜZDE DAĞILIMI (1984-1993)	15
6. GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ TAHSİLATININ YÜZDE DAĞILIMI (1984-1993)	16
7. GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ TAHSİLAT TUTARLARI (1984-1988)	27
8. GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ TAHSİLAT TUTARLARI (1989-1993)	28
9. TÜRLERİ İTİBARIYLA KONSOLİDE BÜTÇE GİDERLERİ (1984-1988)	42
10. TÜRLERİ İTİBARIYLA KONSOLİDE BÜTÇE GİDERLERİ (1989-1993)	43

11. KÜTAHYA'DA VERGİ MÜKELLEFLERİ TABLOSU	53
12. 1984 YILI KÜTAHYA İLİ BÜTÇE GELİRLERİ TAHAKKUK VE TAHSİLATI	54
13. 1985 - 1986 YILI KÜTAHYA İLİ BÜTÇE GELİRLERİ TAHAKKUK VE TAHSİLATI	55
14. 1987-1988 YILI KÜTAHYA İLİ BÜTÇE GELİRLERİ TAHAKKUK VE TAHSİLATI	56
15. 1989 - 1990 YILI KÜTAHYA İLİ BÜTÇE GELİRLERİ TAHAKKUK VE TAHSİLATI	57
16. 1991 - 1992 YILI KÜTAHYA İLİ BÜTÇE GELİRLERİ TAHAKKUK VE TAHSİLATI	58
17. 1993 YILI KÜTAHYA İLİ BÜTÇE GELİRLERİ TAHAKKUK VE TAHSİLATI	59
18. KÜTAHYA'DA ELDE EDİLEN BAZI VERGİLERİN TOPLAM VERGİLER İÇİNDEKİ YERİ (1988-1991)	67
19. KÜTAHYA'DA ELDE EDİLEN BAZI VERGİLERİN TOPLAM VERGİLER İÇİNDEKİ YERİ (1992-1993)	68
20. BAZI KAMU VE ÖZEL KURULUŞ PERSONELİNİN ÜCRET VE MAAŞLARINDAN KESİLEN GELİR VERGİSİ TUTARLARI (1984-1988)	74
21. BAZI KAMU VE ÖZEL KURULUŞ PERSONELİNİN ÜCRET VE MAAŞLARINDAN KESİLEN GELİR VERGİSİ (1989-1993)	75
22. KÜTAHYA'DA KURUMLAR VERGİSİ MÜKELLEFİ BAZI KAMU KURULUŞLARI VE ÖDEDİKLERİ KURUMLAR VERGİSİ	83
23. KÜTAHYA'DA TÜRLERİ İTİBARIYLA GENEL VE KATMA BÜTÇE GİDERLERİ (1984-1987)	100

24. KÜTAHYA'DA TÜRLERİ İTİBARIYLA GENEL VE KATMA BÜTÇE GİDERLERİ (1988-1989)	101
25. KÜTAHYA'DA TÜRLERİ İTİBARIYLA GENEL VE KATMA BÜTÇE GİDERLERİ (1990-1991)	102
26. KÜTAHYA'DA TÜRLERİ İTİBARIYLA GENEL VE KATMA BÜTÇE GİDERLERİ (1992-1993)	103
27. TÜRKİYE'DE VE KÜTAHYA'DA VERGİ GELİRLERİ TAHSİLAT TUTARLARI KARŞILAŞTIRMA TABLOSU.....	107
28. KÜTAHYA'DA GELİR VE GİDER KARŞILAŞTIRMA TABLOSU	111
29. TÜRKİYE'DE KONSOLİDE BÜTÇE GİDERLERİ İLE KÜTAHYA'DA GENEL VE KATMA BÜTÇE GİDERLERİ KARŞILAŞTIRMA TABLOSU	115

GİRİŞ

Toplumların ekonomik ve sosyal yönden gelişmesi, kamu hizmetlerine talebi artırmakta ve devletin faaliyet alanı genişlemektedir. Ekonomik ve sosyal gelişmeye paralel olarak, bireylerin ve toplumun tercihleri de değişmekte, devletten daha kaliteli hizmet talep edilmekte ve gelir dağılımı üzerinde sıkca durulmaktadır.

Toplumların gelişmesi için, bir finansman kaynağı ve maliye politikası aracı olarak vergilerin önemi her geçen gün biraz daha artmaktadır.

Her ülkenin vergi sistemi, o ülkenin sosyal, siyasal ve ekonomik yapısına, ülke hedeflerine, siyasal tercihlere ve bireylerin çeşitli vergiler karşısındaki duyarlılığına göre oluşmaktadır. Vergi sisteminin günün koşullarına ve belirtilen özelliklere uygun olabilmesi için mevcut sistem içindeki bir takım vergilerin yeniden gözden geçirilmesi, marjinal değişiklikler yapmak ve hatta kısa vadeli finansman kaynakları yaratmak için ek vergiler koymak yerine, sosyal ve ekonomik yapıya uygun, modern vergi sistemi özelliklerini taşıyan, geniş kapsamlı, adil ve bütün gelir kaynaklarını kavrayan çalışmalar yapılarak vergi reformu gerçekleştirilmelidir.

Ülkemizde kamu harcamaları, ekonomik ve sosyal gelişmelere paralel olarak artmakta, devletin faaliyet alanı genişlemektedir. Bu faaliyetlerin finansmanını oluşturan vergi gelirlerinin artırılması, gelir kaynaklarının yeterli düzeyde vergilendirilmesi, yaygın, herkesin ve her kesimin ekonomik gücü oranında ödeyeceği tavizsiz bir vergi yönetimi sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu konunun gerçekleşebilmesi ise, siyasal otoritenin etkinliği ve kararlılığına bağlıdır.

Vergi gelirlerinin artırılmasında, gelir kaynaklarından olan ücret gelirlerinden çok, modern vergi sisteminin gereği, bütün gelir kaynaklarının vergilendirilmesi, beyan esasının amacına uygun işletilmesi ve vergileme tekniğinin ekonomimizin gereklerine uygun, etkin ve adil bir vergilendirmenin sağlanmasını gerektirecek şekilde uygulanması gerekmektedir.

Bu çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, ülkemizde kamu gelirleri ve giderleri genel olarak ele alınacak, birinci kısımda gelirlere, özellikle vergi gelirlerine yer verilecek ve son on yıllık vergi gelirleri rakamsal olarak ele alınarak, incelenecek, artışlar üzerinde durulacaktır. İkinci kısımda, kamu harcamaları, harcama türleri itibariyle harcamaların tutarları, harcamaların son on yıl içinde artış seyri ve cari harcamaların büyüklüğü üzerinde durulacak ve değerlendirilecektir.

İkinci bölümde, Kütahya'da genel bütçe gelirleri ve giderleri incelenecektir. Birinci kısımda, Kütahya'da defterdarlık birimleri ile genel bütçe gelirleri, vergi gelirlerindeki artışlar, mükellef durumu, sayıları, gelir kaynakları, gelir vergisi içindeki stopaj gelir vergisinin yeri ve ücret gelirlerinden kesilen gelir vergisinin payı üzerinde durulacak ve Kütahya'da son on yılda vergi gelir artışları incelenecektir. İkinci kısımda, Kütahya'da genel ve katma bütçe giderlerine yer verilecek, genel ve katma bütçe dışında diğer mahalli idareler ve kamu kuruluşlarının giderlerine girilmeyecektir. Gider artışları yıllar itibariyle incelenecektir.

Üçüncü kısımda, Kütahya'da genel bütçe gelirleri ile genel ve katma bütçe giderlerinin yıllar itibariyle karşılaştırılmasına yer verilecektir.

Üçüncü bölümde de, Türkiye'de toplanan gelirler içinde, Kütahya'nın yeri ve toplam vergi gelirleri içindeki payı ile harcamalar üzerinde durulacak ve genel bir değerlendirme yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KAMU GELİRLERİ VE KAMU GİDERLERİ

1- TÜRKİYE'DE KAMU GELİRLERİ

A. Kamu Gelirlerinin Tanımı

Devletin yüklenmiş bulunduğu görevleri gerçekleştirebilmesi için gelire ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç devletin çeşitli kuruluşları aracılığıyla farklı kaynaklardan sağlanır. Günümüzde devlet, ülke milli gelirinin üçte birine yakın bölümünü ekonomiden çeşitli şekillerde kamu geliri olarak çeker, kamu hizmetlerini gerçekleştirebilmek için tekrar ekonomiye enjekte eder. Devlet mali, sosyal ve ekonomik nitelikteki fonksiyonlar görmektedir. Bu fonksiyonların yerine getirilebilmesi önemli finansal kaynakları gerektirir. İşte devletin yüklendiği fonksiyonları gerçekleştirmek amacıyla anayasal sınırlar içerisinde başvurduğu ve değerlendirdiği çeşitli kaynaklardan elde ettiği gelirlerin tümüne kamu gelirleri denilmektedir(1).

Kamu gelirleri dar ve geniş anlamda ifade edilebilmekte, merkezi idarenin çeşitli kaynaklardan elde ettiği gelirler dar anlamda kamu geliri sayılırken, yerel yönetimlerin merkezi idareden aldıkları yetkilere dayanarak topladıkları gelirler, sosyal güvenlik kuruluşlarının aldıkları aidat gelirleri ve kamu iktisadi kuruluşlarının gelirlerinin de dahil edildiği gelirler geniş anlamda kamu geliri olarak ifade edilebilmektedir. Geniş anlamda kamu gelirlerinin içine özel mülk gelirleri, mülkiyet haklarından elde edilen paylar

(1) Abdurrahman AKDOĞAN. **Kamu Maliyesi**. Genişletilmiş Dördüncü Baskı. Özkan Matbaacılık Ankara. s 87.

da girmektedir. Devletin yasal sınırlar içinde çeşitli kaynaklardan aldığı vergiler dışındaki, diğer kamu gelirlerine vergi dışı normal gelirler de denilmektedir.

Kamu gelirlerini bu şekilde belirlerken, Devletin borçlanma yoluyla elde ettiği gelirler (istikrazlar) ile özellikle dış yardımlar da kamu gelirleri arasında ayrı birer kaynak sayılır(2).

Devletin varlığı ile birlikte kamusal gelir ihtiyacı ortaya çıkmıştır. İlk zamanlarda devletin faaliyetleri, varlığını sürdürmek, iç ve dış güvenliği sağlamak ile sınırlı iken, günümüzde devletin işlevleri ve faaliyetleri toplumsal gelişmeye paralel olarak artmaya başlamıştır.

Devletin harcamalarını karşılamak için sahip olduğu gelir kaynakları önem yönünden zamanla bazı değişikliklere uğramış, önceleri devletin başlıca gelir kaynağı sayılan devlet emlaki gelirleri günümüzde devlet gelirleri içinde çok küçüldüğü görülmekte, bunun yanında vergi gelirleri günümüzde devletlerin temel finansman kaynağı haline gelmiştir(3).

Demokratik rejimlerde egemenlik kayıtsız ve koşulsuz olarak devlete aittir. Devlet bu yetkisine dayanarak kendisi veya sözkonusu yetkiyi diğer kamu yönetimlerine veya kamu kurumlarına devretmek suretiyle özel ekonomiden zorunlu olarak çeşitli transferlerde bulunur. İşte bu tip transferler zorla özel ekonomiden tahsil edilen kamu geliri türlerini oluşturur. Vergi, resim, harç, para cezaları, şerefiyeler, parafiskal gelirler gibi.

Kamu Gelirlerinin %75-90'ını oluşturan vergiler zorunlu bir ödeme olmaları, karşılıksız olarak gerçek ve tüzel kişilerden para şeklinde alınmaları bakımından diğer kamu gelirlerinden büyük

(2) Akif ERGİNAY. **Kamu Maliyesi**. 10. Baskı. Olguç Matbaası. 1984. ANKARA, s. 24.

(3) Halil NADAROĞLU. **Kamu Maliyesi Teorisi**. 8. Baskı. Beta Basım AŞ. İSTANBUL, s. 186.

ölçüde ayrılırlar(4). Kamu gelirleri içinde en önemli paya sahip olana vergi gelirleri olduğuna göre, verginin tanımı şu şekilde yapılmaktadır. Vergi, kamu yönetimlerince kamu gereksinmelerini karşılamak amacıyla belirli bir hizmet karşılığı olmaksızın yasaya dayanarak kişi ve kurumlardan zorunlu olarak tahsil edilen paralardır. Bu tanımdan vergiye ilişkin şu öğeler çıkmaktadır.

a- Vergi kamu gereksinmelerini karşılamak amacıyla karşılıksız olarak tahsil edilir. b- Vergi devletin egemenlik hakkına dayalı olarak zora dayalı alınır. c- Vergi yasalarınca, vergi ödemekle yükümlü kılınan kişi veya kurum vergi borçlusudur. d- Asli vergilendirme yetkisi devletindir. e- Vergi para olarak tahsil edilmektedir(5).

B. Kamu Gelirlerinin Yapısı

Devletler, toplum halinde yaşayan insanların, bu toplum yaşantularından doğan ortak ihtiyaçlarını karşılamak için meydana gelmiş kamu kuruluşlarıdır(6). Devlet yüklendiği görevleri yerine getirebilmek için yapması gereken harcamaları finanse edebilmek için çeşitli gelir kaynaklarından yararlanmaktadır. Sözkonusu gelirler, herbirisinin sağlandıkları kaynakların yapısı ve nitelikleri gözönünde bulundurulmak suretiyle incelenebildiği gibi, gelir çeşitlerinin birbirlerine benzer nitelikleri esas alınmak suretiyle cebirlik, tekrarlanma sıklığı, asli gelir kaynağı olup, olmaması, sağlandıkları gelir kaynaklarının yapısal durumu dikkate alınmak suretiyle incelenmesi de sözkonusu olabilir(7).

Devlet egemenlik gücünü elinde bulunduran tek kuruluş olması sebebiyle, vergilendirme yetkisi yalnızca devlete aittir. Buna

(4) AKDOĞAN. a.g.e., s. 89.

(5) Aykut HEREKMAN. Cilt, 1. Tıpkı, 2. Baskı. Sevinç Matbaası. ANKARA, 1988. s. 178.

(6) ERGİNAY. a.g.e., s. 25.

(7) AKDOĞAN. a.g.e., s. 88.

göre, vergi her ülkenin kendi anayasasının çizdiği sınırlar içerisinde ve yetki verdiği kuruluşlar tarafından alınan bir mali yükümlülüktür. 1982 tarihli Anayasamızın 73. Maddesinin 3. fıkrasına göre; "Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. "Ülkemizde, Anayasamızın bu hükmüne göre vergi ve benzeri yükümlülük koyma yetkisi, Türkiye Büyük Millet Meclisine aittir.

Mali yükümler, bireyler arasında mali güçleri oranında paylaştırılmalıdır. Yine Anayasamızın 73. Maddesinin 1. Fıkrasında; "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür..." denilmekle, mali yükümlerinin bireyler arasında mali güçleri oranında hukuksal olarak paylaşılması esas alınmıştır. Buradaki mali yükümler sadece vergi olarak görülmekte, oysa verginin dışında da kamu gelirlerinin olduğu bilinmektedir.

C. Kamu Gelirlerinin Çeşitleri

Devlet ve mahalli idareler, yüklendiği kamu hizmetlerini yapabilmek için, yapacağı harcamaların finansmanını çeşitli gelir kaynaklarından elde etmektedirler.

Kamu geliri denildiğinde, devlet ve mahalli idarelerin gelirleri bir bütün olarak ele alınmakta, oysa devlet gelirleri denildiğinde genel bütçe gelirleri anlaşılmaktadır. Kamu harcamalarının asıl ve önemli kaynağı vergi gelirleri olmakla birlikte, vergi gelirleri harcamalara yetmemekte, kamu harcamalarını karşılamak için borçlanma da dahil diğer kaynaklardan da gelir elde edilmektedir.

Günümüz devletlerinde gelir kaynaklarının çeşitliliğini görmek mümkündür. Ülkemizde kamu gelirleri çeşitlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Vergiler,
2. Harçlar,
3. Resimler,
4. Şerefiyeler,

5. Devletin mülk gelirleri,
6. Devletin teşebbüs gelirleri,
7. Para cezaları, vergi cezaları ve faiz gelirleri,
8. Vergi benzeri gelirler, (Parafiskal gelirler),
9. Kamu borçlanmaları,
10. Diğer gelirler.

Kamu gelirlerinin bu sıralaması, toplam gelirler içindeki paya göre olmayıp, hukuki yapılarına göre yapılmıştır.

Vergiler; Kamu idarelerinin kamu hizmetlerini görmek amacıyla vatandaşlarından egemenlik hakkına, yani karşılıksız ve zora dayalı olarak aldığı kaynaktır. Herkes ödeme gücü oranında vergisini devlete vermekle yükümlü duruma hukuksal kurallara dayalı olarak kanunlarla getirilmiştir(8).

Harçlar; Bazı kamu kuruluşlarının vatandaşa sunduğu hizmet karşılığı vatandaşın ödediği bedeldir. Tapu harcı, Noter Harcı, Yargı H. vb.

Resimler; Kamu kuruluşlarının belli bir işi yapmak üzere, vatandaşa izin ve yetki verilmesi karşılığında vatandaştan alınan bedeldir. Resimlerde izin ve yetki kavramı aranır. Rıhtım resmi, ithalde alınan damga resmi, liman resmi vb.

Şerefiyeler; Devletin ve Belediyenin yaptıkları imar hizmetleri sebebiyle değeri artan gayrimenkullerin, değer artış farklarının şerefiye adı altında, gayrimenkulünün değeri artan vatandaşlardan alınan bedeldir.

Devletin Mülk Gelirleri; Devletin sahip olduğu taşınır ve taşınmaz malların yönetim ve idare edilmesinden, yani, taşınmaz mallar ile taşınır malların satılması, kiraya verilmesi sonucu sağlanan gelirlerdir.

Devletin Teşebbüs Gelirleri; Devletin sınai ve ticari faaliyetlere koyduğu sermayelerden yıl sonlarında elde edilen karlardan

(8) Bu konuda bkz. 1982 Anayasası. mad. 73.

sağlanan sermaye oranında pay gelirleridir. Sermayesinin %91 'i devlete ait olup, Anonim şirket şeklinde kurulmuş devlet bankasından %91 pay karşılığı kârdan elde edilen gelir gibi.

Para Cezaları, Vergi Cezaları; Kanunlarla belirlenen kurallara uymama ve yasaklanan işleri yapanlardan, yaptırım karşılığı para cezası şeklinde alınan bedellerdir.

Vergi kanunlarında belirlenen vergi ile ilgili yükümlülükleri yerine getirmeyen ve vergi kanunlarına aykırı hareket edenlerden alınan cezalara ise vergi cezaları denilmektedir.

Cezalar devlet hazinesine girmekle birlikte, özü devlete gelir sağlamadan öte kanunlara gerektiği gibi uyulmasını amaç edinmektedir.

Gerek para cezaları, gerekse vergi cezaları toplam kamu gelirleri içinde yüksek bir paya sahip olmasalar da, kamu gelirleri arasında sayılmaktadır.

Vergi Benzeri (Parafiskal) Gelirler; Genel bütçe içinde yer almamakla birlikte kanunla konulan diğer bazı mali yükümlülüklerde vardır. Bu yükümlülükler sonunda elde edilen gelirler kamu hizmeti gören bir kısım kuruluşların harcamaları için genel bütçe dışı kaynaklardan oluşan gelirlerdir. T.C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur gibi kuruluşların üyelerinden sağlanan prim gelirleridir.

Kamu Borçlanmaları; Kamu Harcamalarını kamu gelirleri karşılamadığı zamanlarda, iç ve dış borçlanma yoluyla kamu gelir ve giderleri arasındaki negatif fark kapatılır. İç borçlanma ve dış borçlanma olmak üzere devlet iki şekilde borçlanmaya gitmektedir.

Diğer Gelirler; Diğer gelirleri de kendi içinde şu şekilde sıralamak mümkündür: a) Para basımı, Bütçe açıklarının kapatılması için merkez bankasınca para basılmasıdır, buna emisyon da denilmektedir. b) Bağış ve Yardımlar; Sürekli olmayan gelirlerdendir. Örneğin vatandaşların Milli Eğitime veya Hastanelere yapmış olduğu nakit yardımdır. Bu yardımlar nakit olarak yapılabildiği gibi hastane ve okul yaptırmak suretiyle de kamu varlıklarında bir

artış meydana gelmektedir bu tür gelirler diğer gelir grubuna girmektedir(9).

D. Kamu Gelirlerinin Gelişim Seyri

Kamu gelirleri mutlak ve nisbi olarak artmaktadır, bu artışın belirgin göstergesi milli gelir içindeki nisbi paylardır. Kamu gelirlerinin artışı sürmekte iken, kamu gelirlerini oluşturan gelir çeşitleri yanında vergi gelirlerinin payı sürekli artmakta ve her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır.

Kamu harcamaları ve kamu faaliyetlerinin artması ve gelişmesi ile birlikte kamu gelirlerinin de paralel olarak artmakta olduğu görülmektedir.

Kamu gelirlerinin gayri safi milli hasılaya oranı gelişmiş ülkelerde yüksek, yani, %19 ila, %35 arası olurken, az gelişmiş ülkelerde bu oranların düşük olduğu, yani, %8, %19 dolaylarında olduğu tespit edilmiştir(10).

Kamu gelirlerinin normal artışının yanında savaş ve benzeri sosyal olayların olduğu dönemlerde Gayri safi milli hasıla içindeki payı artmaktadır. Savaş ve diğer sosyal olayların var olduğu dönemlerde kamu gelirlerinin olağan artışının yanında olağanüstü artışlar gösterirken, diğer taraflar zaman içindeki artışın asıl göstergesinin ülkelerin gelişmişlik seviyelerine bağlı olduğu bilinmektedir.

Ekonomisi gelişmiş ülkelerde, bu gelişme ile beraber, üretim de devamlı artacak, üretimin artması ise ilave kamu harcaması gerektirecektir. Bütün bu harcamaların kaynağını ise kişi ve kuruluşlardan alınacak ilave kamu gelirleri oluşturmaktadır. Genellikle her ülkede kamu gelirlerinin büyük bir kısmını vergi gelirleri oluşturmaktadır, ancak gelişmiş ülkelerde kamu gelirleri içindeki vergi gelirlerinin payının daha yüksek olduğu bilinmektedir.

(9) ERGİNAY, s. 30.

(10) Esfender KORKMAZ, Vergi Yapısı ve Gelişimi Doçentlik Tezi, 1981. İSTANBUL, s. 18.

Ekonomik gelişme, üretim artışı ve bunlara paralel olarak kişi başına düşen gelirin yüksekliği, o ülkede kamu gelirlerinin de, özellikle vergi gelirlerinin artışı yönünde gösterge olmaktadır. Vergilerin kamu gelirlerine oranının yüksek oluşu, ülke kalkınması ile doğru orantılıdır. Konuya ülkemiz açısından bakıldığında, kamu gelirleri içinde vergi gelirlerinin payının zaman içinde arttığı görülmektedir.

Ülkemizde Cumhuriyetin ilk yıllarında vergi gelirlerimizin büyük bir kısmını harcamalar üzerinden alınan vergiler oluşturmakta iken, modern vergi sistemine geçiş yılı olan 1950 yılından sonra gelir üzerinden alınan vergilerde de belirgin bir artış gözlenmiş ve günümüzde vergi gelirlerinin yarısına yakın bölümü gelir üzerinden, diğer bölüm ise harcamalar üzerinden dış ticaretten alınan sergilerden ve çok küçük bir bölümünde servetten alınan vergilerden oluşmaktadır.

Ülkemizde kamu gelirlerine bakıldığında, bu gelirler içinde, vergi gelirlerinin payının yüksek olduğu, vergi dışı normal gelirlerin ve özel gelirler ve fon gelirlerinin payının fazla yüksek oranda olmadığı görülmektedir (Tablo-1).

E. Konsolide Bütçe Gelirlerinin Gelişim Seyri

Ülkemizde son on (1984-1993) yılda gerçekleşen konsolide bütçe gelirlerinin tahakkuk ve tahsilat tutarları tablo 1-2 de gösterilmiştir. Tablolardaki rakamlardan, konsolide bütçe gelirlerinin büyük bir bölümünün vergi gelirlerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. 1984 yılı konsolide bütçe gelirleri tahakkuk toplamı 3.964.755,9 milyon TL, tahsilat toplamı 3.374.795,0 milyon TL olmuş ve bu tutarlardan 2.900.005,2 milyon TL tahakkuk, 2.372.211,1 milyon tahsilat miktarı vergi gelirlerinden oluşmuştur. Konsolide bütçe gelirlerinin tahsilat toplamının %70.3 'ü vergi gelirlerinden, %8.3'ü vergi dışı normal gelirlerden, %18.7 'si özel gelirler ve fon gelirlerinden ve %2.3'ü de katma bütçe gelirlerinden oluşmuştur. Konsolide bütçe gelirleri içinde katma bütçe gelirlerinin payı, 1985'de %4.7, 1986'da %7.3, 1987'de %5.3, 1988'de %4.4, 1989'da %3.7, 1990'da %2.7, 1991'de %2.8, 1992'de

%2.2 ve 1993 yılında ise %2,0 olarak gerçekleşmiştir. 1986 yılında konsolide bütçe gelirleri /tahsilatı içinde %7,3 gibi önemli bir paya sahip olan katma bütçe gelirleri tahsilatı 1993 yılında %2 'ye düşmüştür. Katma bütçe gelirlerinin on yıllık ortalaması %4 olmakta ve konsolide bütçe gelirlerinin yaklaşık %96 'sını genel bütçe gelirleri oluşturmaktadır.

Konsolide bütçe gelirleri tahsilat gerçekleşme oranları tablo 3'de görülmektedir. Buna göre tahakkuk tutarlarının 1984'de %85.1, 1985'de %83.1, 1986'da %88.4, 1987'de %89.3, 1988'de %90.8, 1989'de %88.3, 1990'da %86.7, 1991'de %84.8, 1992'de %83.2, 1993'de ise %84.1'i tahsil edilmiştir. Vergi gelirleri içinde sayılan dış ticarettten alınan vergiler, genel bütçe gelirleri içinde yer alan özel gelirler ve fon gelirlerinin tahakkuk tutarlarının %100'ünün tahsil edildiği tabloda görülmektedir. Konsolide bütçe gelirleri içinde yer alan katma bütçe gelirleri ise, 1992 ve 1993 yılları dışındaki diğer yıllarda tahsilat oranları %100 olmuş ve 1992 de tahsilat oranı %96.4 olurken, 1993 yılında ise %97.1 olarak gerçekleşmiştir.

1984-1993 yıllarında konsolide bütçe gelirlerinin, konsolide bütçe giderlerini karşılama oranları tablo 4'de gösterilmiştir. Bu oranlar, 1984'de %82.7, 1985'de %91.4, 1986'da %86.1, 1987'de %81.6, 1988'de %82.0, 1989'da %80.7, 1990'da %82.8, 1991'de %76.1, 1992'de %79.0 ve 1993 de ise bu oran %73.5 olarak gerçekleşmiştir. Konsolide bütçe gelirlerinin giderleri karşılama oranı 1985 yılında, %91.4 ile en yüksek düzeye ulaşmış, 1993 yılında ise bu oran %73.5'e kadar düşmüştür. Kamu finansmanının en önemli kaynağının vergi gelirleri olduğu bilinmektedir. Tablo 4'de görüldüğü gibi, 1991 ve 1993 yıllarında harcamaların çok yüksek düzeyde artmış olduğu halde, toplanan gelirler düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Diğer bir ifade ile son yıllarda yeterli vergi toplanamadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerde vergi gelirleri devlet gelirlerinin tamamına yakın bölümünü karşılamaktadır, ülkemizde ise kamu gelirlerinin içinde vergi gelirlerinin payı bir hayli azalmıştır.

Genel bütçe gelirleri tahsilatının 1986 yılında %90.1'ini, 1987 yılında ise, %91.5'ini vergi gelirleri oluştururken, bu oranlar 1992 yılında %79.9 'a, 1993 yılında ise %75.0'e düşmüştür (Tablo-5).

Konsolide bütçe gelirlerinin önemli bir bölümünü oluşturan genel bütçe gelirleri içinde vergi gelirleri ekonomik kaynaklarına göre sıralanmış ve en büyük payı gelirden alınan vergiler oluşturmuştur. Mal ve hizmetten alınan vergiler tahsilatının genel bütçe gelirleri içindeki payları ise, 1984'de %18.2, 1985'de %24.0, 1986'da %28.0, 1987'de %28.0, 1988'de %26.7, 1989'da %25.3, 1990'da %24.8, 1991'de %25.7, 1992'de %26.5 ve 1993'de %25.4 olmuştur. 1984 yılında %18.2 olan oran 1985'de %24.0'a, 1986 yılında ise %28.0'e çıkması, 1.1.1985 tarihinden itibaren yürürlüğe giren Katma Değer Vergisi tahsilatından kaynaklanmaktadır. ~

Servetten alınan vergilerin genel bütçe gelirleri içindeki payı her yıl %0.5 ila %0.9 arasında değişmiştir. Genel bütçe gelirleri içinde servetten alınan vergilerin binde ile ifade edilen küçüklükte paya sahip olması, servetten vergi alınmadığı görüşünü doğrular niteliktedir. Tablo 5'de görüldüğü gibi, vergi gelirleri içinde önemli bir paya sahip olan dış ticaretten alınan vergilerin tahsilat oranları 1984'de %11.2, 1985'de %16.3, 1986'da %15.0, 1987'de %18.0, 1988'de %15.9, 1989'da %14.0, 1990'da %14.6, 1991'de %13.3, 1992'de %13.2 ve 1993 de ise %13.1 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de dış ticaretten alınan vergiler daha çok ithalata dayalı olan vergilerdir(11). Genel bütçe gelirleri içinde yer alan vergi dışı normal gelirlerin payının yıllar itibariyle %9,7 ile %5,0 arasında değiştiği tablo 5'de görülmektedir.

Gelir üzerinden alınan vergilerin, vergi gelirleri içindeki payı 1984 yılında %56.6 olurken, bu oran 1988 e kadar düşme eğilimi göstermiş. 1989-91 arası tekrar %50'nin üzerine çıkmış, fakat 1993 yılında hayli azaldığı ve 47.6 olduğu Tablo 6'da görülmektedir. Mal ve Hizmetten alınan vergilerin, vergi gelirleri içindeki payı 1984 yılında %25.3 iken her yıl artarak 1993 yılında bu oran 33.8 e kadar yükselmiştir. Servetten alınan vergilerin payı 1988 yılında %1 olmuş, diğer yıllarda yine bu oranın altına düşmüştür.

Dış ticaretten alınan vergilerin, vergi gelirleri içindeki payı ise, 1984'de %15.6 olurken, bu oran 1987 de %19.8 e kadar yükselmiş ve 1993 yılında da tablo 6'da görüldüğü gibi %17.5 olmuştur.

(11) Esfender KORKMAZ. *Vergi Yapısı ve Gelişimi*. Doçentlik Tezi. 1981. İSTANBUL, s. 81.

TABLO 1 : KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİ TAHAKKUK VE TAHSİLAT TUTARLARI MİLYON TL.

YILLAR	1984		1985		1986		1987		1988	
	TAHAKKUK	TAHSİLAT	TAHAKKUK	TAHSİLAT	TAHAKKUK	TAHSİLAT	TAHAKKUK	TAHSİLAT	TAHAKKUK	TAHSİLAT
KONSOLİDE BÜTÇE GELİR. (1+35)	3964755.9	3374795.0	5779333.6	4804648.2	8088422.0	7153602.3	11700480.3	10444630.1	19379458.5	17587327.7
1. GENEL BÜTÇE TOPLA. (2+25+31+34)	3888011.8	3298050.9	5550105.8	4578420.4	7564530.1	6629710.4	11150172.5	9894322.3	18605400.6	16813269.8
2. VERGİ GELİRLERİ TOP. (3+6+9+17+24)	2900005.2	2372211.1	4511991.7	3829117.0	6782236.0	5972033.9	10096895.9	9051003.1	15687737.9	14231761.2
3. GELİRDEN ALINAN VERGİLER (4-5)	1608059.7	1340992.9	2197812.4	1771758.6	3575629.7	3052873.2	5056206.5	4424357.4	7598027.6	6918518.7
4. GELİR VERGİSİ	1309075.8	1069256.7	1598269.8	1323720.3	2374301.6	2103713.2	3488004.8	3092814.9	5284510.5	4800886.3
5. KURUMLAR VERGİSİ	298983.9	271736.2	599542.6	448038.3	1201328.1	949160.0	1568201.7	1331542.5	2313517.1	2117632.4
6. SERVETTEN ALINAN VER. (7-8)	31149.0	15238.5	47086.6	23975.2	79407.0	53141.7	104995.5	67812.5	199812.6	147367.1
7. MOTORLU TAŞITLAR VERGİSİ	15144.0	9513.2	27101.7	16600.9	51218.1	43277.1	58712.9	50652.3	131432.5	120731.6
8. VERASET VE İNTİKEL VERGİSİ	16005.0	5725.3	19984.9	7374.3	28188.9	9864.6	46282.6	17160.2	68380.1	26635.5
9. MAL VE HİZMET. AL. VER.(10-16)	807664.5	600502.1	1185393.3	1098121.6	2061876.1	1852790.8	3103889.1	2768198.7	5175341.2	4486979.7
10. DAHİLDE ALIN.KATMA DEĞER VER.	283227.9	172195.7	609519.8	566860.4	1173004.2	1039749.3	1823439.6	1562795.8	3153274.7	2660498.9
11. EK KATMA DEĞER VERGİSİ	246655.0	172075.7	143145.4	124031.0	204707.0	177936.3	287823.9	264443.7	415481.2	287547.5
12. TAŞIT ALIM VERGİSİ	14139.9	13971.9	20758.7	20591.4	43187.1	42956.9	78281.0	74392.7	128235.7	127224.0
13. AKARYAKIT TÜKETİM VERGİSİ	-	-	46051.0	45717.8	57784.5	53710.2	71480.7	70504.1	159389.6	159389.7
14. BANKA VE SİGORTA MUAM.VER.	67424.8	59314.7	64288.6	58635.2	102712.0	94005.1	167039.8	155317.5	394833.9	373588.8
15. DAMGA VERGİSİ	117343.2	106186.0	197557.3	181519.3	281399.2	250169.4	406447.4	378992.8	566615.5	534348.3
16. HARCLAR	78873.7	76778.1	104072.5	100766.5	199082.1	194263.6	269376.7	261752.1	357510.6	344382.5
17. DIŞ TİCARETTEN ALIN.VER.(18-23)	369964.8	369949.3	746056.8	746055.7	993207.6	993207.6	1777704.0	1777701.7	2672094.6	2672094.6
18. GÜMRÜK VERGİSİ	147685.8	147685.8	217417.0	217416.7	286276.7	286276.7	424725.8	424725.8	588894.6	588894.6
19. AKARYAKIT GÜMRÜK VERGİSİ	13501.5	13501.5	5554.5	5554.5	5763.4	5763.4	6448.7	6448.7	11225.5	11225.5
20. TEK VE MAKTU VERGİ	5935.1	5935.1	3083.4	3083.4	2121.3	2121.3	1682.5	1682.5	2067.8	2067.8
21. İTHALDE ALIN.KAT. DEĞ.VER.(1)	143423.8	143408.3	383738.2	383737.4	528024.7	528024.7	1004203.5	1004203.1	1517000.7	1517000.7
22. İTHALAT DAMGA RESMİ	18063.4	18063.4	74177.0	74177.0	117116.2	117116.2	259370.7	259370.7	438485.1	438485.1
23. RIHTİM RESMİ	41355.2	41355.2	62086.7	62086.7	53905.3	53905.3	81272.8	81270.9	114420.9	114420.9
24. KALDIRILAN VERGİLER ARTIKLARI	83167.2	45528.3	335642.6	189205.9	72115.6	20020.6	54100.8	12932.8	24261.9	6801.1
25. VERGİ DIŞI NOR.GEL.TOP.(26-30)	342004.6	279837.8	735785.0	443974.4	670346.5	554251.3	946586.9	756949.4	1536898.8	1228285.2
26. KURUMLAR HAS.VE DEVLET PAYI	23180.5	22818.4	28471.8	27879.2	33434.1	32961.8	46059.2	45434.5	63245.0	62713.3
27. DEVLET PATRİMOVANININ GELİR.	19805.2	19234.9	93194.0	31296.7	71348.2	69135.1	113599.4	110103.5	250814.1	245140.3
28. FAİZLER, TAVİZ VE İKRZT.GERİ.ALIN.	16812.0	15989.4	105687.1	37476.7	62862.7	59269.1	98023.1	87915.2	131420.6	108628.4
29. CEZALAR	105587.3	45178.9	206645.0	74913.1	212273.4	111091.4	331897.6	164936.8	599046.2	328380.6
30. ÇEŞİTLİ GELİRLER	176619.6	176616.2	301787.1	272408.7	290428.1	281793.9	357007.6	348559.4	492372.9	483422.6
31. ÖZEL GELİRLER VE FONLAR (32-33)	631855.8	631855.8	291604.3	291604.3	82638.5	82638.4	18572.6	18572.6	1186932.8	1186932.9
32. ÖZEL GELİRLER	611855.8	611855.8	266498.1	266498.1	73119.2	73119.1	14986.9	14986.9	40720.0	40720.0
33. FONLAR	20000.0	20000.0	25106.2	25106.2	9519.3	9519.3	3585.7	3585.7	1146212.8	1146212.9
34. DİĞER GELİRLER	14146.2	14146.2	13724.8	13724.7	29309.1	20786.8	88117.1	67797.2	193831.1	166290.5
35. KATMA BÜTÇE GELİRLERİ	76744.1	76744.1	226227.8	226227.8	523891.9	523891.9	550307.8	550307.8	774057.9	774057.9

KAYNAK : 1984-1991 Yıllarına Ait Bilgiler Vergi İstatistikleri Yıllığından (1982-1991).
1992-1993 Yıllarına Ait Bilgiler Kamu Hesapları Yıllığı ve Kamu Hesapları Bülteninden alınmıştır.

TABLO 2 : KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİ TAHAKKUK VE TAHSİLAT TUTARLARI MİLYON TL.

YILLAR	1989		1990		1991		1992		1993	
	TAHAKKUK	TAHSİLAT	TAHAKKUK	TAHSİLAT	TAHAKKUK	TAHSİLAT	TAHAKKUK	TAHSİLAT	TAHAKKUK	TAHSİLAT
GELİRİN ÇEŞİDİ										
KONSOLİDE BÜTÇE GELİR. (1+35)	35509227.1	31368630.5	65230459.4	56572566.8	117442997.1	99642731.3	213948000.0	178070000.0	427946000.0	359850000.0
1. GENEL BÜTÇE TOPLA. (2+25+31+34)	34350329.7	30209733.1	63724825.9	55066933.3	114672997.1	96872731.3	209881000.0	174150000.0	420239000.0	352367000.0
2. VERGİ GELİRLERİ TOP. (3+6+9+17+24)	29067453.1	25550319.8	52854993.1	45399534.3	94469655.5	78745763.2	173361000.0	141602000.0	324970000.0	264203000.0
3. GELİRDEN ALINAN VERGİLER (4-5)	15460921.8	13468509.3	27126134.2	23245942.5	49471423.7	40353460.5	86541000.0	70134000.0	157955000.0	125763000.0
4. GELİR VERGİSİ	11137570.7	9870695.0	21308242.2	18608989.3	40829537.3	33374300.2	74039000.0	60056000.0	134299000.0	106637000.0
5. KURUMLAR VERGİSİ	4323351.1	3597814.3	5817892.0	4636953.2	4641886.4	6979160.3	12502000.0	10078000.0	23656000.0	19126000.0
6. SERVETTEN ALINAN VER. (7-8)	270186.7	176451.5	653934.4	410847.8	114452.8	677256.6	1882000.0	1258000.0	3642000.0	2531000.0
7. MOTORLU TAŞITLAR VERGİSİ	165455.3	133712.3	414416.6	328515.7	695331.4	540317.7	1207000.0	1019000.0	2472000.0	2078000.0
8. VERASET VE İNTİKEL VERGİSİ	104731.4	42739.2	239517.8	82332.1	419121.4	136938.9	675000.0	239000.0	1170000.0	453000.0
9. MAL VE HİZMET. AL. VER.(10-16)	9025084.0	7640845.0	16912033.4	13667097.5	30926855.9	24860016.2	61989000.0	47341000.0	116794000.0	89409000.0
10. DAHİLDE ALIN.KATMA DEĞER VER.	5010112.6	4175758.2	9128437.8	7649664.8	17901509.9	14476477.7	32793000.0	27053000.0	50252000.0	50879000.0
11. EK KATMA DEĞER VERGİSİ	906234.6	460933.0	1839641.2	372513.3	2770268.8	607687.1	8429000.0	187000.0	17928000.0	417000.0
12. TAŞIT ALIM VERGİSİ	214880.2	214467.7	679810.3	584469.9	1044138.6	1041306.0	2382000.0	2378000.0	533000.0	5321.000
13. AKARYAKIT TÜKETİM VERGİSİ	656771.8	656484.2	1235779.7	1223578.8	2424658.2	2361416.9	6850000.0	6769000.0	12801000.0	12348000.0
14. BANKA VE SİGORTA MUAM.VER.	662456.2	643341.5	1186521.4	1164237.4	2185870.8	2129360.3	3973000.0	3922000.0	7196000.0	7129000.0
15. DAMGA VERGİSİ	935643.5	876338.9	1619007.2	1496571.2	2736410.4	2454936.5	4579000.0	4153000.0	8751000.0	7971000.0
16. HARCLAR	638985.1	613521.5	1222835.8	1176062.1	1863999.2	1788831.7	2983000.0	2879000.0	5536000.0	5344000.0
17. DIŞ TİCARETTEN ALIN.VER.(18-23)	4246115.3	4246098.9	8057358.2	8057358.2	12848268.8	12848268.8	22849000.0	22849000.0	46212000.0	46212000.0
18. GÜMRÜK VERGİSİ	710297.7	710291.3	1055023.2	1055023.2	1029863.7	1029863.7	1830000.0	1830000.0	13170000.0	13170000.0
19. AKARYAKIT GÜMRÜK VERGİSİ	14101.2	14101.2	8291.7	8291.7	4074.9	4074.9	-	-	-	-
20. TEK VE MAKTU VERGİ	16322.3	16322.3	33726.1	33726.1	66016.9	66016.9	-	-	-	-
21. İTHALDE ALIN.KAT. DEĞ.VER.(1)	2284734.1	2284729.2	4721471.6	4721471.6	8278440.7	8278440.7	15035000.0	15035000.0	30985000.0	30985000.0
22. İTHALAT DAMGA RESMİ	968240.5	968237.3	1554276.5	1554276.5	2524980.5	2524980.5	4438000.0	4438000.0	16000.0	16000.0
23. RIHTİM RESMİ	252419.5	252417.6	684569.1	684569.1	944892.1	944892.1	1546000.0	1546000.0	2041000.0	2041000.0
24. KALDIRILAN VERGİLER ARTIKLARI	65145.3	18415.1	105532.9	18288.3	108654.3	6761.1	100000.0	20000.0	367000.0	288000.0
25. VERGİ DIŞI NOR.GEL.TOP.(26-30)	2961542.6	2438332.3	5277383.3	4266784.4	8222341.7	4145968.8	11244000.0	7649000.0	24047000.0	17674000.0
26. KURUMLAR HAS.VE DEVLET PAYI	111294.4	110686.5	206116.3	205649.6	318302.9	317614.1	537000.0	536000.0	543000.0	518000.0
27. DEVLET PATRİMOVANININ GELİR.	471153.8	453855.2	1857571.1	1828014.3	961674.7	897282.0	1466000.0	1367000.0	4708000.0	4569000.0
28. FAİZLER TAVİZ VE İKRZT.GERİ.ALIN.	402485.1	347489.2	391594.5	245587.2	533312.3	285397.7	731000.0	404000.0	1796000.0	1220000.0
29. CEZALAR	959220.7	522082.3	1506900.5	698529.9	2577460.9	863793.7	5653000.0	2533000.0	8998000.0	3428000.0
30. ÇEŞİTLİ GELİRLER	1017388.6	1004219.1	1315200.9	1289003.4	1831590.9	1781880.7	2857000.0	2809000.0	8002000.0	7939000.0
31. ÖZEL GELİRLER VE FONLAR (32-33)	1757950.8	1757950.8	4584944.7	4584944.7	12907853.9	12907853.9	25276000.0	24899000.0	71222000.0	70490000.0
32. ÖZEL GELİRLER	114710.4	114710.4	1635528.7	1635528.7	8434297.3	8434297.3	1700000.0	1700000.0	1597000.0	1597000.0
33. FONLAR	1643240.4	1643240.4	294916.0	294916.0	4473556.6	4473556.6	20969000.0	20969000.0	6857000.0	6857000.0
34. DİĞER GELİRLER	563383.2	463130.2	1007504.8	815669.9	1073146.0	1073146.0	2607000.0	2230000.0	62768000.0	62036000.0
35. KATMA BÜTÇE GELİRLERİ	1158897.4	1158894.4	1505633.5	1505633.5	2770000.0	2770000.0	4067000.0	3920000.0	770700.0	7483000.0

KAYNAK : 1. Vergi İstatistikleri Yıllığı (1982-1991).
2. Kamu Hesapları Yıllığı (1992).
3. Kamu Hesapları Bülteni (Aralık-1993).

TABLO 3 : KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİ (1984-1993) NİN TAHAKKUKUN TAHSİLATI KARŞILAMA ORANLARI %

YILLAR	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
KONSOLİDE BÜTÇE GELİR. (1+35)	85.1	83.1	88.4	89.3	90.8	88.3	86.7	84.8	83.2	84.1
1. GENEL BÜTÇE TOPLA. (2+25+31+34)	84.8	82.5	87.6	88.7	90.4	87.9	86.4	84.5	83.0	83.8
2. VERGİ GELİRLERİ TOP. (3+6+9+17+24)	81.8	84.9	88.1	89.6	90.7	87.9	85.9	83.4	81.7	81.3
3. GELİRDEN ALINAN VERGİLER (4-5)	83.4	80.6	85.4	87.5	91.0	87.1	85.7	81.6	81.0	79.6
4. GELİR VERGİSİ	81.7	82.8	88.6	88.7	90.8	88.6	87.3	81.7	81.1	79.4
5. KURUMLAR VERGİSİ	90.9	74.7	79.0	84.9	91.6	83.2	79.7	80.8	80.6	80.9
6. SERVETTEN ALINAN VER. (7-8)	48.9	50.9	66.9	64.6	73.8	65.3	62.8	60.8	66.8	69.5
7. MOTORLU TAŞITLAR VERGİSİ	62.8	61.3	84.5	86.3	91.9	80.8	79.3	77.7	84.4	84.1
8. VERASET VE İNTİKEL VERGİSİ	35.8	36.9	35.0	37.0	38.9	40.8	34.4	32.7	35.4	38.7
9. MAL VE HİZMET. AL. VER.(10-16)	74.3	92.6	89.9	89.2	86.7	84.6	80.8	80.4	76.4	76.6
10. DAHİLDE ALIN.KATMA DEĞER VER.	60.8	93.0	88.6	85.7	84.4	83.3	83.8	80.9	82.5	85.9
11. EK KATMA DEĞER VERGİSİ	69.8	86.7	86.9	91.9	69.2	50.9	20.2	21.9	2.2	2.3
12. TAŞIT ALIM VERGİSİ	98.8	99.2	99.5	95.0	99.2	99.8	86.0	99.7	99.8	99.8
13. AKARYAKIT TÜKETİM VERGİSİ	-	99.3	92.9	98.6	100.0	99.9	99.0	97.4	98.8	96.5
14. BANKA VE SİGORTA MUAM.VER.	88.0	91.2	91.5	93.0	94.6	97.1	98.1	97.4	98.7	99.1
15. DAMGA VERGİSİ	90.5	91.9	88.9	93.2	94.3	93.7	92.4	89.7	90.7	91.1
16. HARCLAR	97.3	96.8	97.6	97.2	96.3	96.0	96.2	96.0	96.5	96.5
17. DIŞ TİCARETTEN ALIN.VER.(18-23)	99.9	99.9	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
18. GÜMRÜK VERGİSİ	100.0	99.9	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
19. AKARYAKIT GÜMRÜK VERGİSİ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	-	-
20. TEK VE MAKTU VERGİ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	-	-
21. İTHALDE ALIN.KAT. DEĞ.VER.(1)	99.9	99.9	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
22. İTHALAT DAMGA RESMİ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
23. RIHTIM RESMİ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
24. KALDIRILAN VERGİLER ARTIKLARI	54.7	56.4	27.8	23.9	16.0	28.3	17.3	6.2	20.0	78.5
25. VERGİ DIŞI NOR.GEL.TOP.(26-30)	81.8	60.3	82.7	80.0	79.9	82.3	80.8	50.4	68.0	73.5
26. KURUMLAR HAS.VE DEVLET PAYI	98.4	97.9	98.6	98.6	99.2	99.5	99.8	99.8	99.8	95.4
27. DEVLET PATRİMOVANININ GELİR.	97.1	33.6	96.9	96.9	97.7	96.3	98.4	93.3	93.2	97.0
28. FAİZLER, TAVİZ VE İKRZT.GERİ.ALIN.	95.1	35.5	94.3	89.7	82.7	86.3	62.7	53.5	55.3	67.9
29. CEZALAR	42.8	36.3	52.3	49.7	54.8	54.4	46.4	33.5	44.8	38.1
30. ÇEŞİTLİ GELİRLER	99.9	90.3	97.0	97.6	98.2	98.7	98.0	97.3	98.3	99.2
31. ÖZEL GELİRLER VE FONLAR (32-33)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	98.5	99.0
32. ÖZEL GELİRLER	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
33. FONLAR	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
34. DİĞER GELİRLER	100.0	100.0	70.9	76.9	85.8	82.2	81.0	100.0	85.5	98.8
35. KATMA BÜTÇE GELİRLERİ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	96.4	97.1

KAYNAK : 1. Vergi İstatistikleri Yıllığı (1982-1991).
2. Kamu Hesapları Yıllığı (1992-1993).

TABLO 4 : KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİN KONSOLİDE BÜTÇE GİDERLERİNİ KARŞILAMA ORANLARI (1984-1993) MİLYAR TL

YILLAR	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
1. KONSOLİDE BÜTÇE GELİRLERİ TAHSİLATI	3.374.8	5.474.2	7.153.6	10.444.6	17.587.3	31.368.6	56.572.6	99.642.7	178.070.0	359.850.0
2. KONSOLİDE BÜTÇE GİDERLERİ	4.078.0	5.987.4	8.311.4	12.790.9	21.446.0	38.871.0	68.354.0	130.865.0	225.398.0	489.255.0
3. GELİRLERİN GİDERLERİ (%) (1/2) KARŞILAMA ORANI	82.7	91.4	86.1	81.6	82.0	80.7	82.8	76.1	79.0	73.5

KAYNAK : 1. Vergi Gelirleri Yıllığı 1982-1991.
2. Kamu Hesapları Yıllığı 1992-1993.

TABLO 5 : GENEL BÜTÇE GELİRLERİ TAHSİLATININ YÜZDE DAĞILIMI (1984-1993)

(%)

YILLAR	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
GELİRİN CESİDİ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1. GENEL BÜTÇE TOPLA. (2+25+31+34)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
2. VERGİ GELİRLERİ TOP. (3+6+9+17+24)	71.9	83.6	90.1	91.5	84.6	84.6	82.4	81.3	79.9	75.0
3. GELİRDEN ALINAN VERGİLER (4-5)	40.6	38.7	46.0	44.7	41.1	44.6	42.2	41.6	39.5	36.7
4. GELİR VERGİSİ	32.4	28.9	31.7	31.3	28.5	32.7	33.8	34.4	33.2	30.3
5. KURUMLAR VERGİSİ	8.2	9.8	14.3	13.4	12.8	11.9	8.4	7.2	6.3	5.4
6. SERVETTEN ALINAN VER. (7-8)	0.5	0.5	0.8	0.7	0.9	0.8	0.8	0.7	0.7	0.7
7. MOTORLU TAŞITLAR VERGİSİ	0.3	0.4	0.7	0.5	0.7	0.5	0.6	0.6	0.5	0.5
8. VERASET VE İNTİKEL VERGİSİ	0.2	0.1	0.1	0.2	0.2	0.1	0.2	0.1	0.2	0.1
9. MAL VE HİZMET. AL. VER.(10-16)	18.2	24.0	28.0	28.0	26.7	25.3	24.8	25.7	26.5	25.4
10. DAHİLDE ALIN.KATMA DEĞER VER.	5.2	12.4	15.7	15.8	15.8	13.8	13.9	15.0	13.4	14.4
11. EK KATMA DEĞER VERGİSİ	5.2	2.7	2.7	2.7	1.7	1.5	0.7	0.6	1.9	0.1
12. TAŞIT ALIM VERGİSİ	0.4	0.4	0.7	0.8	0.8	0.7	1.1	1.1	1.1	1.5
13. AKARYAKIT TÜKETİM VERGİSİ	-	1.0	0.8	0.7	0.9	2.2	2.2	2.4	4.3	3.5
14. BANKA VE SİGORTA MUAM.VER.	1.8	1.3	1.4	1.6	2.2	2.1	2.1	2.2	1.9	2.0
15. DAMGA VERGİSİ	3.2	4.0	3.8	3.8	3.2	2.9	2.7	2.5	2.3	2.3
16. HARCLAR	2.4	2.2	2.9	2.6	2.1	2.1	2.1	1.9	1.6	1.5
17. DIŞ TİCARETTEN ALIN.VER.(18-23)	11.2	16.3	15.0	18.0	15.9	14.0	14.6	13.3	13.2	13.1
18. GÜMRÜK VERGİSİ	4.5	4.7	4.3	4.3	3.5	2.3	1.9	1.1	1.1	3.7
19. AKARYAKIT GÜMRÜK VERGİSİ	0.4	0.1	0.1	0.1	0.1	-	-	-	-	-
20. TEK VE MAKTU VERGİ	0.2	0.1	-	-	-	0.1	0.1	0.1	0.1	-
21. İTHALDE ALIN.KAT. DEĞ.VER.(1)	4.3	8.4	8.0	10.2	9.0	7.6	8.6	8.5	8.8	8.8
22. İTHALAT DAMGA RESMİ	0.5	1.6	1.8	2.6	2.6	3.2	2.8	2.6	2.4	-
23. RIHTIM RESMİ	1.3	1.4	0.8	0.8	0.7	0.8	1.2	1.0	1.0	0.5
24. KALDIRILAN VERGİLER ARTIKLARI	1.4	4.1	0.3	0.1	-	0.1	-	-	-	0.1
25. VERGİ DIŞI NOR.GEL.TOP.(26-30)	8.5	9.7	8.4	7.6	7.3	8.1	7.8	4.3	9.3	5.0
26. KURUMLAR HAS.VE DEVLET PAYI	0.7	0.6	0.5	0.4	0.4	0.4	0.4	0.3	0.4	0.1
27. DEVLET PATRİMOVANININ GELİR.	0.6	0.7	1.0	1.1	1.5	1.5	3.3	0.9	4.1	1.3
28. FAİZLER, TAVİZ VE İKRZT.GERİ.ALIN.	0.5	0.8	0.9	0.9	0.6	1.2	0.5	0.3	0.4	0.3
29. CEZALAR	1.4	1.6	1.7	1.7	1.9	1.7	1.3	0.9	2.0	0.9
30. ÇEŞİTLİ GELİRLER	5.3	6.0	4.3	3.5	2.9	3.3	2.3	1.9	2.4	2.2
31. ÖZEL GELİRLER VE FONLAR (32-33)	19.2	6.4	1.2	0.2	7.1	5.8	8.3	13.3	10.8	2.0
32. ÖZEL GELİRLER	18.6	5.8	1.1	0.2	0.3	0.4	3.0	8.7	0.9	0.4
33. FONLAR	0.6	0.6	0.1	-	6.8	5.4	5.3	4.6	9.9	1.9
34. DİĞER GELİRLER	0.1	0.4	0.3	0.7	1.0	1.5	1.5	1.1	-	17.6

KAYNAK : Tablo 1-2.

TABLO 6 : GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ TAHSİLATININ YÜZDE DAĞILIMI (1984-1993)

YILLAR	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
GELİRİN ÇEŞİDİ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1. VERGİ GELİRLERİ TOP. (2-5-8-16-23)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
2. GELİRLERDEN ALIN. VER. (3-4)	56.6	46.3	51.1	48.9	48.6	52.7	51.2	51.2	49.5	47.6
3. GELİR VERGİSİ	45.1	34.6	35.2	34.2	33.7	38.6	41.0	42.4	41.5	40.4
4. KURUMLAR VERGİSİ	11.4	11.7	15.9	14.7	14.9	14.1	10.2	8.8	8.0	7.2
5. SERVETTEN ALINAN VER. (6-7)	0.7	0.6	0.9	0.8	1.0	0.7	0.9	0.9	0.8	0.9
6. MOTORLU TAŞITLAR VERGİSİ	0.4	0.4	0.7	0.6	0.8	0.5	0.7	0.7	0.6	0.7
7. VERASET VE İNTİKAL VERGİSİ	0.3	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
8. MAL VE HİZMET. ALIN. VER.(9-15)	25.3	28.7	31.0	30.6	31.5	29.9	30.1	31.6	33.2	33.8
9. DAHİLDE ALIN. KAT. DEĞ. VERGİ.	7.3	14.8	17.4	17.3	18.7	16.4	16.8	18.4	16.8	0.2
10. EK VERGİ	7.2	3.3	3.0	2.9	2.0	1.8	0.8	0.8	2.4	0.2
11. TAŞIT ALIM VERGİSİ	0.6	0.5	0.7	0.8	0.9	0.8	1.3	1.3	1.3	2.0
12. AKARYAKIT TÜKETİM VERGİSİ	-	1.2	0.9	0.8	1.1	2.6	2.7	3.0	5.3	4.6
13. BANKA VE SİGORTA MUAM.VER.	2.5	1.5	1.6	1.7	2.6	2.5	2.6	2.7	2.4	2.7
14. DAMGA VERGİSİ	4.5	4.8	4.2	4.2	3.8	3.4	3.3	3.1	2.9	3.0
15. HARÇLAR	3.2	2.6	3.2	2.9	2.4	2.4	2.8	2.3	2.1	2.2
16. DIŞ TİCARETTEN ALIN. VER. (17-22)	15.6	19.5	16.6	19.8	18.8	16.6	17.7	16.3	16.5	17.5
17. GÜMRÜK VERGİSİ	6.2	5.7	4.8	4.7	4.1	2.8	2.3	1.3	1.4	4.9
18. AKARYAKIT GÜMRÜK VERGİSİ	0.6	0.2	0.1	0.1	0.1	-	-	-	-	-
19. TEK VE MAKTU VERGİ	0.3	0.1	-	-	-	0.1	0.1	0.1	0.1	-
20. İTHALDE ALINAN KAT. DEĞ. VERGİSİ	6.0	10.1	8.8	11.1	10.7	8.9	10.4	10.5	10.7	11.7
21. İTHALAT DAMGA RESMİ	0.8	1.9	2.0	2.8	3.1	3.8	3.4	3.2	3.0	-
22. RIHTIM RESMİ	1.7	1.6	0.9	0.9	0.8	1.0	1.5	1.2	1.3	0.7
23. KALDIRILAN VERGİLER ARTIKLARI	1.9	4.9	0.4	0.1	0.1	0.1	0.1	-	-	0.1

KAYNAK : Tablo 1-2.

F. Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatındaki Gelişmeler

Genel bütçe vergi gelirleri tahsilat tutarları tablo 7-8'de vergi türleri itibariyle, rakamsal olarak çıkarılmıştır. Vergiler ekonomik kaynaklarına göre gelir üzerinden alınan vergiler, servetlerden alınan vergiler, mal ve hizmetten alınan vergiler ve dış ticaretten alınan vergiler olmak üzere sınıflandırılarak her bir verginin tahsilat tutarı rakamsal olarak değerlendirilecektir.

1984-1993 yıllarına ait olmak üzere son on yıllık vergi gelirleri tahsilat rakamları yıllar itibariyle şöyle gerçekleşmiştir.

1984 yılında vergi gelirleri toplamı, 2.372 milyar TL, gelir üzerinden alınan vergiler, 1.341 milyar TL, servetten alınan vergiler, 41 milyar TL, mal ve hizmetten alınan vergiler 612 milyar TL, dış ticaretten alınan vergiler, 378 milyar TL ve 1984 yılında kaldırılan vergi artıklarından sağlanan tahsilat ise 10 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlar tablo 7'de görülmektedir. Vergi gelirlerinin %56,53'ünü gelir üzerinden alınan vergiler, %25,80'ini mal ve hizmetten alınan vergiler, %0,72'sini servet üzerinden alınan vergiler, %15,93'ünü dış ticaretten alınan vergiler oluşturmaktadır. 1984 yılında vergi gelirleri tahsilat rakamları içinde gelir üzerinden alınan vergilerin payı yüksek olarak gerçekleşmiştir.

1985 yılında vergi gelirleri tahsilatı, 3.968 milyar TL, gelir üzerinden alınan vergiler, 1.831 milyar TL, servetten alınan vergiler, 54 milyar TL, mal ve hizmetten alınan vergiler, 1.100 milyar TL, dış ticaretten alınan vergiler, 746 milyar TL ve kaldırılan vergiler artıkları ise 237 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 1985 yılında mal ve hizmetlerden alınan vergilerde artış görülmektedir. Bunun nedeni, 1.1.1985 tarihinden itibaren 3065 sayılı Katma Değer vergisi kanununun yürürlüğe girmesi, ile harcamalar ve hizmetten alınan vergilerin modernize edilmesi sağlanmıştır. Ülkemizde uygulanmaya başlanılan katma değer vergisi esas itibariyle Alman Katma Değer vergisi sistemi baz alınarak hazırlanmış olup, AT'nun bu verginin uygulanması ile ilgili olarak kabul ettiği ilke-

lerle genel olarak uyum içindedir. Katma Değer vergisi harcama vergileri alanında ulaşılan en modern vergi olup, bu vergi AT'nun ortak harcama vergisi olarak benimsenmiştir(12). Katma Değer Vergisi kanununun yürürlüğe girmesi ile, vergi gelirleri tahsilatı içinde yeterli paya sahip olamayan işletme vergisi, şeker istihlak vergisi, nakliyat vergisi, PTT hizmetleri vergisi, spor toto vergisi, ilan ve reklam hizmetleri vergisi, istihsal vergisi gibi vergiler aynı kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır. 1985 yılında, vergi gelirleri tahsilatının, %46,14'ünü, gelir üzerinden alınan vergiler, %27,72 sinimal ve hizmetten alınan vergiler, harcamalar üzerinden alınan vergilerin payının bu yıl içinde artmış olduğu bu oran ile de görülmektedir. 54 milyar TL ile servetten alınan vergilerin vergi gelirleri tahsilat rakamının %1'ini, dış ticaretten alınan vergiler 746 milyar TL ile %8,80'ini ve Katma Değer vergisi kanunu ile yürürlükten kaldırılan vergi artıklarının bu yıl içinde tahsilatının sağlanması ile, 237 milyar TL gelir elde edilmiş ve toplam vergi gelirleri tahsilat rakamlarının %5 'ini oluşturmuştur.

Dahilde alınan Katma Değer Vergisi ile İthalde Alınan Katma Değer Vergisi tahsilat rakamlarının belirgin bir şekilde arttığı tabloda görülmektedir. 1985 yılında vergi gelirleri tahsilat artış hızı %67,28 olurken, gelir üzerinden alınan vergilerin artış hızı, %36,53, mal ve hizmetlerden alınan vergilerin artış hızı, %79,73 olmuştur ki, harcamalar üzerinden alınan vergilerin vergi gelirleri içindeki payı modern Katma Değer Vergisinin yürürlüğe girmesi ile artmıştır.

1986 yılında vergi gelirleri tahsilat toplamı, 5.972 milyar TL, gelir üzerinden alınan vergiler, 3.053 milyar TL, servetten alınan vergiler 1985 yılına göre azalmış ve 53 milyar TL olmuştur. 1986 yılında emlak vergilerinin tahakkuk ve tahsilat yetkisi belediyelere devredildiğinden, servetten alınan vergilerde azalma görülmektedir. 1986 yılında mal ve hizmetten alınan vergiler, 1.853 milyar TL, dış ticaretten alınan vergiler ise, 993 milyar TL olarak ger-

(12) "Vergi İhtisas Komisyon Raporu" a.g.e. s. 131.

çekleşmiştir. Vergi gelirleri tahsilatı içinde kaldırılan vergi artıkları 20 milyar TL ile yer almıştır. Genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamı içinde, gelir üzerinden alınan vergilerin payı, %51.1, mal ve hizmetten alınan vergilerin payı, %31.0, servetten alınan vergilerin payı, %08 ve dış ticaretten alınan vergilerin payı ise, %16.6 olmuştur. 1986 yılında genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı, %50.5 oranında artarken, gelir üzerinden alınan vergiler, %66.7 oranında, mal ve hizmetten alınan vergiler, %68.4 ve dış ticaretten alınan vergiler ise, %33.1 oranında artış kaydetmiştir.

1987 yılında, genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamı, 9.051 milyar TL, bu tutarın içinde, gelir üzerinden alınan vergiler, 4.425 milyar TL ile %48.8 oranında, mal ve hizmetten alınan vergiler, 2.768 milyar TL ile %30.5 oranında, dış ticaretten alınan vergiler, 1.777 milyar TL ile %19.6 oranında ve servetten alınan vergiler, 68 milyar TL ile %0.75 oranında paya sahip olmuşlardır. Kaldırılan vergi artıkları tahsilatı ise, 1987 yılında vergi gelirleri tahsilatı içinde 13 milyar TL ile yer almaktadır.

1987 yılında gelir üzerinden alınan vergilerin, 3.093 milyar TL si gelir vergisi, oranı %69.8, 1.332 milyar TL si kurumlar vergisi ve oranı, %30.1'dir. Gelir vergisi tahsilatının, 457 milyar TL ile, %14.7'sini, beyana dayanan gelir vergisi, 45 milyar TL ile %1.4'ini götürü usulde gelir vergisi, 2.250 milyar TL ile %72.7'sini gelir vergisi tevkifatı oluşturmaktadır. Gelir vergisi tahsilatının 341 milyar TL'lık bölümünü de geçici gelir vergisi oluşturmuş ve gelir vergisi içinde payı, %11.0 dir. Gelir vergisi tahsilat tutarı rakamlarının içinde, kaynakta kesilen vergilerin payının yüksek olduğu görülmektedir. 1987 yılında vergi gelirleri tahsilatı, %51.5 oranında artarken, gelir üzerinden alınan vergiler tahsilatı, %44.9 oranında, servetten alınan vergiler, %28.3 oranında ve dış ticaretten alınan vergiler ise, %78.9 oranında artış göstermiştir.

Tablo 8'de 1988 yılı genel bütçe vergi gelirleri tahsilat rakamlarına bakıldığında, bu tutarın, 14,232 milyar TL olduğu, gelir üzerinden alınan vergiler tahsilatının, 6.919 milyar TL olduğu, servetten alınan vergiler tahsilatının, 147 milyar TL olduğu, mal ve hizmetten alınan vergiler tahsilatının, 4.487 milyar TL olduğu

ve dış ticaretten alınan vergiler tahsilatının da, 2.672 milyar TL olduğu görülmektedir.

Genel bütçe vergi gelirleri 1988 yılı tahsilatının, %48.6'sını gelir üzerinden alınan vergiler, %1'ini servetten alınan vergiler, %31.5'sini mal ve hizmetten alınan vergiler oluştururken, %18.7'sini dış ticaretten alınan vergiler oluşturmaktadır. 1988 yılında, 4.801 milyar TL olan gelir vergisi tahsilatının, 750 milyar TL ile %15.6'sini, beyana dayanan gelir vergisi, 74 milyar TL ile, %1.54 'ünü götürü usulde gelir vergisi, 3.528 milyar TL ile, %73.4'ini geçici gelir vergisi oluşturmuştur. 1988 yılında vergi gelirleri tahsilat artışı, %57.2 olurken, gelir üzerinden alınan vergiler %56.3, servetten alınan vergiler %116, mal ve hizmetten alınan vergiler %62.1 ve dış ticaretten alınan vergiler de %50.3 oranında artmıştır.

1989 yılında genel bütçe vergi gelirleri tahsilat tutarı, tablo 8'de görülmektedir. 25,550 milyar TL olan vergi gelirleri tahsilatının, 13.469 milyar TL ile %52.7'sini gelir üzerinden alınan vergiler, 177 milyar TL ile %069'unu servetten alınan vergiler, 7,641 milyar TL ile %33.8'ini mal ve hizmetlerden alınan vergiler ve 4.245 milyar TL ile %16.6'sını dış ticaretten alınan vergiler oluşturmaktadır. 1986 yılında vergi gelirleri tahsilat tutarının %25.8'ini oluşturan mal ve hizmetten alınan vergiler, 1989 yılında, %33.8'ini oluşturmaktadır. 1985 yılında Katma Değer Vergisinin yürürlüğe girmesiyle, mal ve hizmetten alınan vergilerin tahsilatında belirgin bir artış görülmüştür.

1989 yılında, 13.469 milyar TL olan gelir üzerinden alınan vergilerin, %73.2'ini gelir vergisi, %26.7'sini de kurumlar vergisi oluşturmakta, 9.871 milyar TL olan gelir vergisi, 97 milyar TL ile, %098'ini götürü usulde gelir vergisi, 8.049 milyar TL ile %81.5'ünü stopaj gelir vergisi ve 453 milyar TL ile %4.5'ini geçici gelir vergisi oluşturmaktadır. Gelir vergisi tahsilat rakamları içinde, %12.8 ile beyana dayanan gelir vergisi payının oldukça düşük kaldığı, %81.5 ile gelir vergisi tevkifat payının çok yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

1990 yılı genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamı, 45.399 milyar TL olmakta, vergi gelirleri tahsilatının, 23.246 milyar TL ile, %51.2'sini gelir üzerinden alınan vergiler, 411 milyar TL ile %090'ını servetten alınan vergiler, 13.667 milyar TL ile %30.1'ini mal ve hizmetten alınan vergiler ve 8.057 milyar TL ile %17.7'sini dış ticaretten alınan vergiler oluşturmuştur. Kaldırılan vergi artıklarında 1989 yılında olduğu gibi artmayarak 18 milyar TL dir. 1990 yılında 23.246 milyar TL olan gelir üzerinden alınan vergilerin, 18.609 milyar TL ile %80.0'ını gelir vergisi oluşturmakta, gelir vergisinin 15.626 milyar TL ile %83.9'unu kaynakta kesilen vergiler oluşturmaktadır. Beyana dayanan gelir vergisinin payı, 161 milyar TL ile %086, geçici gelir vergisinin payı ise, 637 milyar TL ile %3.42 olmaktadır. 1990 yılında vergi gelirlerini tahsilatının %30.1'ini mal ve hizmetten alınan vergiler oluştururken, %34.4'ünü gelir vergisi tevkifatı oluşturmaktadır. Kaynakta kesilen gelir vergisi oranının yüksek olması gelir vergisi kanununu tartışılır hale getirmiştir.

Ülkemizde, 1991 yılında tahsilatı gerçekleştirilen genel bütçe vergi gelirleri toplamı, 78.643 milyar TL dir. Bu tutarın 40.419 milyar TL ile %51.3'ünü gelir üzerinden alınan vergiler, 675 milyar TL ile %085'ini servetten alınan vergiler, 24.678 milyar TL ile %31.3'ünü mal ve hizmetten alınan vergiler ile 12.864 milyar TL ile dış ticaretten alınan vergilerin payı da %16.3 olmaktadır. Vergi gelirleri tahsilatının sadece 7 milyar TL'si ise kaldırılan vergi artıklarından oluşmaktadır.

1991 yılında gelir üzerinden alınan, 40,419 milyar TL'nin 33.356 milyar TL ile %82.5'ini gelir vergisi oluşturmaktadır. Gelir vergisinin de, 3.349 milyar TL ile %10.0'ını beyana dayanan gelir vergisi, 28.773 milyar TL ile %86.2'sini kaynakta kesilen gelir vergisi oluşturmaktadır. Gelir vergisi tahsilatı içinde geçici gelir vergisinin payı ise, 924 milyar TL ile %2.7 olmaktadır. Kaynakta kesmek suretiyle tahsil edilen gelir vergisinin, gelir vergisi tahsilat toplamı içindeki payı, 1991 yılında en yüksek orana ulaşarak, %86.2 olmuştur. Bu yılda genel bütçe vergi gelirleri tahsilat artışı, %73.2 gelir üzerinden alınan vergilerin tahsilat artışı, %73.8 servetten alınan vergilerin tahsilat artışı, %64.2 mal ve hizmetten

alınan vergilerin tahsilat artışı, %80.5 olurken, dış ticaretten alınan vergilerin tahsilat artışı ise, %59.6 olmuştur. 1991 yılında kaynakta kesilen gelir vergisinin 1990 yılına göre, %84.1 olmaktadır.

1992 yılı genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamı, 141.602 milyar TL. Bu tutarın 70.134 milyar TL ile %49.5'sini gelir üzerinden alınan vergiler, 1.258 milyar TL ile %088'ini servetten alınan vergiler, 47.341 milyar TL ile, %33.4'ünü mal ve hizmetten alınan vergiler ve 22.849 milyar TL ile %16.1'ini dış ticaretten alınan vergiler oluşturmaktadır. 1992 yılında genel bütçe vergi gelirlerinin artış hızı, %80.0 gelir üzerinden alınan vergilerin artış hızı, %73.0 servetten alınan vergilerin artış hızı, %86.3 dış ticaretten alınan vergilerin artış hızı, %77.6 mal ve hizmetlerden alınan vergilerin artış hızı %91.8 olmaktadır. Mal ve hizmetten alınan vergiler içinde en büyük paya dahilde alınan katma değer vergisi sahiptir ve 1991 yılına göre artışı %86.0'dır.

1992 yılında 70.134 milyar TL olan, gelir üzerinden alınan vergilerin, 60.056 milyar TL ile %85.6 gelir vergisi, gelir vergisinin ise, 50,611 milyar TL ile %84.2'sini stopaj gelir vergisi, 7.254 milyar TL ile ancak %12.0'ını beyana dayanan gelir vergisi oluşturmakta, götürü usulde gelir vergisinin payı ise, 456 milyar TL ile %07 olabilmektedir.

1991 yılı verilerine göre, 1.960.817 gerçek usulde vergilendirilen gelir vergisi mükellefi vardır. Bu mükelleflerin ödedikleri vergi toplamı, genel bütçe vergi gelirlerinin ancak %5-6'sını, toplam gelir vergisi tahsilatının da %10-12'sini oluşturmaktadır. Aynı yıl vergilerine göre 969.988 götürü usulde vergilendirilen gelir vergisi mükellefinin ödediği vergi ise, toplam gelir vergisi tahsilat tutarı içinde binde ile ifade edilecek ölçüde küçük kalmaktadır. Gelir vergisi yükünün ücretliler üzerinde olduğu gerçeği rakamlarla ortaya çıkmaktadır.

1993 yılında genel bütçe vergi gelirleri tahsilat tutarı, 264.203 milyar TL ve artış hızı, %86.5'dir. Genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı içinde, gelir üzerinden alınan vergilerin payı, 125.763 milyar TL ile %47.6, servetten alınan vergilerin payı,

89.409 milyar TL ile %33,8 ve dış ticaretten alınan vergilerin payı ise, 46.212 milyar TL ile %17,5 olmaktadır. 1993 yılı genel bütçe vergi gelirleri rakamları, gelir üzerinden alınan vergiler tahsilat oranı düşerken, mal ve hizmetten alınan vergiler ile dış ticaretten alınan vergiler tahsilat oranının arttığını göstermektedir. Gelir üzerinden alınan vergilerin 1992 yılına göre 1993 yılında tahsilatı, %73,3 servetten alınan vergiler, %101,1 mal ve hizmetten alınan vergiler %88,8 ve dış ticaretten alınan vergiler de, %102,2 oranında artış göstermiştir. 1993 yılında gelir üzerinden alınan vergiler, 125.763 milyar TL, bu tutarın içinde gelir vergisinin payı, 106.637 milyar TL ile %84,7'dur. Ancak 106.637 milyar TL olan gelir vergisi tahsilatının 91.729 milyar TL ile, %86,0'ı kaynaktan kesilen gelir vergilerinden oluşmaktadır. 1993 yılı gelir vergisi tahsilatı içinde beyana dayanan gelir vergisinin payı, 11.065 milyar TL ile %10,3 olabilmekte, götürü usulde gelir vergisinin payı ise, 962 milyar TL ile %04 (binde dört) oranına kadar gerilemiştir.

Gelir vergisi sistemimizde, götürü usulde vergilendirme şekli, amacından uzaklaşmış ve bu vergilendirme yönteminin tamamen kaldırılmasının zorunluluğu kaçınılmaz olmaktadır. Bu usulde vergilendirme ile yıllık toplanan vergi rakamları görüşümüzü desteklemektedir. Gerçek usulde vergilendirmeden de arzulanan sonucun alınmadığı görülmekte ve beyana dayalı gelir vergisi tahsilat rakamları yeterli büyüklükte olamamaktadır.

Kamu finansmanının en önemli kaynağı vergilerdir, kamu finansman dengesinin kurulabilmesi için, kamu harcamalarının kontrol altına alınmasının yanında, etkin ve adil bir vergilendirme sisteminin kurulması kaçınılmaz olmaktadır. Vergi sistemimizde, son yıllarda vergi yasalarının çok sık değişikliğe uğraması, kayıt dışı ekonomik faaliyetlerden elde edilen kazançların vergilendirilememesi, vergi sistemimizde boşlukların varlığının ve etkin bir vergilemenin yapılamadığını göstermektedir. Türk vergi sisteminin, vergileme tekniğine, ülkenin sosyal ve ekonomik gereklerine uyacak şekilde ve kısım, kısım çok sık değişikliğe uğratmayarak, yeni baştan oluşturulması, etkin, adil ve genel bir vergilendirme yapabilecek oluşumun ihtiyaç olduğu bilinmektedir.

Kamu finansmanını kuvvetlendirmek amacına yönelik olarak, bir defa uygulanmak üzere 3986 sayılı kanun ile 7.5.1994 tarihinde yürürlüğe konulan ekonomik denge vergisi, net aktif vergisi, ek motorlu taşıtlar vergisi gibi vergiler olağan vergi olmayıp, olağanüstü birer vergilerdir, asıl amacın kamu finansmanını güçlendirmek olduğu bilinmektedir. Modern vergi sistemleri beyan esasına dayandırılmakta, belirli usul ve esaslara uygun şekilde matrah belirlenmekte, ödenmesi gereken vergi tutarı nihai olarak mükellefçe belirlenip, bildirilmektedir. Ülkemizde yapılması gereken vergi reformunun yanı sıra vergi teşkilatının da yeniden yapılanması, denetim mekanizması ve inceleme işlemlerine etkinlik ve hız kazandırılması, çok sayıda, yeterli bilgi birikimine sahip olmayan personel ile yapmış olmak için yapılan denetimler yerine, yetişmiş, uzman kadrolarla amaca uygun denetimler yapılmalı, gelirler bölge müdürlükleri kurulmalı, denetim işleri koordineli yapılırken, yeterli sayıda uzmanlaşmış kadrolarla desteklenen vergi incelemelerine hız kazandırılmalı, ülkemizde mevcut yaklaşık 3 milyon vergi mükellef sayısı artırılarak, kayıt dışı ekonomik faaliyetlerden elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi, vergi gelirleri tahsilat rakamlarının artırılması çalışmaları, götürü usulde vergilendirmenin uygulamadan kaldırılması, servet beyanının sistemimizde yer alması çalışmalarının gerekliliği kaçınılmaz olmaktadır.

Vergi gelirleri içinde en büyük payı gelir üzerinden alınan vergiler oluşturmaktadır. Ancak bu grup içinde yer alan gelir vergisinin %90'lara ulaşan bölümünü kaynakta kesilerek ödenen vergiler oluşturmaktadır. Gelir vergisi içerisinde stopaj yöntemi, gelir vergisi tahsilatında önemi giderek artan bir yöntem haline gelmiştir. Tahakkuk eden vergi kesintilerinin Gelir Vergisi brüt tahakkukuna oranı 1987 yılında %67.5 iken, 1990 yılında bu oran %83.7'ye yükselmiştir. Bu sonuç gelir vergisinin artık bir stopaj vergisi haline dönüştüğünün ve dolayısıyla bu verginin beyana dayalı yıllık bir vergi olmaktan uzaklaştığının bir göstergesidir. Tahakkuk eden vergi tevkifatının kazanç türleri itibariyle ayırımı yapıldığında, ücret dolayısıyla tahakkuk eden miktarın oranının 1987 yılında %38.2 iken, 1990 yılında %55 olarak gerçekleşmiştir.

Bu husus gelir vergisinin giderek ücretlilere dayalı bir vergilemeye dönüşmekte olduğunu göstermektedir. Bu olgu Gelir Vergisinde stopajın bir tür tarh yöntemi olarak kullanılmasının ve dolayısıyla üniterlikten uzaklaşmanın doğal bir sonucudur(13). 1991 yılında gelir vergisi tahsilatı brüt tutarının %86.2'sini kaynaktan kesilen vergiler oluşturmakta, bu oran 1992 yılında %84.2, 1993 yılında ise %86.0 olarak gerçekleşmiştir. Kesinti yoluyla ödenen gelir vergisinin 1994 yılı Ocak-Eylül ayı vergi tahsilat rakamlarına göre, gelir vergisi içindeki payı %82.5'e yükselmiştir(14). 1994 yılının ilk 9 aylık diliminde, gelir vergisinin %82.5'ini oluşturan stopaj vergi oranının yıl sonunda daha yüksek olacağını göstermektedir. Bu verilerde yukarıdaki, gelir vergisi içinde stopaj yönteminin bir tür tarh yöntemi olduğu görüşünü desteklemektedir. Maaş ve ücret gelirlerinden kesilen vergilerin büyüklüğüne bakıldığında, vergiler içinde ücret gelirleri en kolay kaynak olarak seçilmekte ve en düşük oran olan %25 üzerinden gelir vergisi pratik yoldan alınabilmektedir. Gelir vergisi kanununda belirtilen, ücret gelirleri dışındaki diğer gelir unsurlarından yeterli vergi alınamamakta, kayıt dışı ekonomik faaliyetlerden sağlanan kazançlar vergilendirilememektedir.

Vergi sistemimizin içinde gelir vergisi, şahsi, artan oranlı, safi, gerçek gelir üzerinden ve mükellefin beyanına dayanılarak alınması özelliklerini taşıdığından modern vergi sistemine en uygun, dolaysız vergi olma özelliğini taşımaktadır.

(13) "Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu". TOBB 1992. ANKARA. s. 91.

(14) Cumhuriyet Gazetesi. 27.11.1994.

Vergi ödeme gücünü en iyi temsil ettiği kabul edilen üniter yapısı, gerçek gelir üzerinden ve artan oranlı bir tarifeye göre alınması bu verginin önemli özelliklerindedir. Gelir vergisinin önemli bir özelliği ise mükellefin beyanına dayanmasıdır. Mükellefin beyanının doğruluğu ve uygunluğu da idare tarafından kontrol edilmesi kaçınılmaz bir görev olmaktadır.

Ülkemizde 1950 yılında uygulanmasına başlanılan Gelir Vergisi, zirai kazançların kapsam dışında bırakılması hariç, bütün bu özellikleri taşımakta iken, gelir vergisi kanunumuz açısından günümüzde aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Gelir vergisinin modern vergi sistemi içindeki yerinden farklı uygulamalarla sapmalar olmuştur.

Bilindiği gibi, bir ülke açısından vergi yükü, belli bir dönemdeki vergiler toplamının (buna tüm merkezi idare ve mahalli idareler vergileriyle, resim, harç, parafiskal gelirler ve fonlar dahildir) gayri safi yurt içi hasılaya oranlaması yolu ile bulunan sayısal bir değerdir. Ülkemizde vergi yükünün dağılışında eşitsizlikler gözlenmektedir. Şöyleki; 1990 yılında ücretlilerin ödedikleri gelir vergisinin bu vergi içindeki payı %55'tir. 1990 yılında gelir vergisinin %83.7'si stopaj yolu ile alınmıştır. Ücretlilerin vergisinin stopaj içindeki payı ise, %65.7'dir. Buna karşı ücretlilerin aynı yılda milli gelir içindeki payı %25 dolayındadır. Bu durum gerçek bir haksızlığın ifadesidir.

Ülkemizde uygulanan vergi sistemi içinde, gelir vergisi uygulaması bu yönleri ile tartışılır duruma gelmiştir(15).

(15) "Vergi Özel İhtisas Komisyon Raporu. Ankara"- 1992. TOBB Yayınları No: Genel : 244; BÖM: 8. s.23.

TABLO 7 : GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ TAHSİLAT TUTARLARI (1984-1988)

MİLYAR TL

YILLAR	1984	1985	1986	1987	1988
GELİRİN TÜRÜ					
VERGİ GELİRLERİ TOPLAMI	2.372.-	3.968.-	5.972.-	9.051.-	14.232.-
1. GELİRDEN ALINAN VERGİLER	1.341.-	1.831.-	3.053.-	4.425.-	6.919.-
Gelir Vergisi	1.069.-	1.380.-	2.104.-	3.093.-	4.801.-
- Beyana Dayanan Gel. Ver.				457.-	750.-
- Götürü Usulde Gel. Vergi				45.-	74.-
- Gelir Vergisi Tevkifatı				2.250.-	3.528.-
- Gelir Ver.Kn.Gö.Al.Ge.Ver.				341.-	449.-
Kurumlar Vergisi	272.-	451.-	949.-	1.332.-	2.118.-
- Beyana Dayanan Kurumlar Ver.				953.-	1.295.-
- Kurumlar Ver. Tevkifatı				32.-	67.-
- Kur.Ver.Kn.Göre.Al.G.Ver.				347.-	756.-
2. SERVETTEN ALINAN VERGİLER	41.-	54.-	53.-	68.-	147.-
Motorlu Taşıtlar Vergisi	9.-	17.-	43.-	51.-	121.-
Veraset ve İntikal Vergisi	6.-	7.-	10.-	17.-	26.-
Emlak Vergisi	26.-	30.-			
3. MAL VE HİZMETTEN AL. VERGİ	612.-	1.100.-	1.853.-	2.768.-	4.487.-
Dahilde Alınan Kat.De.Vergi	308.-	567.-	1.040.-	1.563.-	2.661.-
Ek Vergi		124.-	178.-	264.-	288.-
İşletme Vergisi	15.-				
Şeker İstihlak Vergisi	1.-				
Taşıt Alım Vergisi	14.-	21.-	43.-	74.-	127.-
Akaryakıt Tüketim Vergisi		46.-	54.-	71.-	159.-
Banka ve Sigor.Mua.Vergi	59.-	59.-	94.-	155.-	374.-
Nakliyat Vergisi	7.-				
PTT Hizmetler Vergisi	11.-				
Spor Toto Vergisi	3.-				
İlan ve Reklam Hizmetler Vergisi	1.-				
Damga Vergisi	106.-	182.-	250.-	379.-	534.-
Harçlar	77.-	101.-	194.-	262.-	344.-
4. KALDIRILAN VERGİ ARTIKLARI	10.-	237.-	20.-	13.-	7.-
5. DIŞ TİCARETTEN ALINAN VERGİ.	378.-	746.-	993.-	1.777.-	2.672.-
Gümrük Vergileri	167.-	226.-	294.-	433.-	602.-
İthalde Alınan Kat. Değ. Vergisi	144.-	384.-	528.-	1.004.-	1.517.-
İthalde Alınan Damga Resmi	18.-	74.-	117.-	259.-	439.-
Rihtım Resmi	41.-	62.-	54.-	81.-	114.-
Dış Seyahat Harçlar Vergisi	8.-				
Diğer Dış Ticaret Gelirleri					

KAYNAK : 1. Kamu Hesapları Yıllığı (1992).
2. Kamu Hesapları Bülteni (Aralık-1993).

TABLO 8 : GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ TAHSİLAT TUTARLARI (1989-1993)

MİLYAR TL

YILLAR	1989	1990	1991	1992	1993
GELİRİN TÜRÜ					
VERGİ GELİRLERİ TOPLAMI (1+2+3+4)	25.550.-	45.399.-	78.643.-	141.602.-	264.203.-
1. GELİRDEN ALINAN VERGİLER	13.469.-	23.246.-	40.419.-	70.134.-	125.763.-
Gelir Vergisi	9.871.-	18.609.-	33.356.-	60.056.-	106.637.-
- Beyana Dayanan Gel. Ver.	1.272.-	2.185.-	3.349.-	7.254.-	11.065.-
- Götürü Usulde Gel. Vergi	97.-	161.-	210.-	456.-	962.-
- Gelir Vergisi Tevkifatı	8.049.-	15.626.-	28.773.-	50.611.-	91.729.-
- Gelir Ver.Kan.Gö.Al.Ge.Ver.	453.-	637.-	924.-	1.735.-	2.881.-
Kurumlar Vergisi	3.598.-	4.637.-	7.063.-	10.078.-	19.126.-
- Beyana Dayanan Kurumlar Vergisi	2.117.-	2.536.-	4.223.-	6.054.-	12.111.-
- Kurumlar Ver. Tevkifatı	69.-	277.-	313.-	526.-	563.-
- Kur.Ver.Kn.Göre.Al.G.Ver.	1.412.-	1.824.-	2.527.-	3.498.-	6.452.-
2. SERVETTEN ALINAN VERGİLER	177.-	411.-	675.-	1.258.-	2.531.-
Motorlu Taşıtlar Vergisi	134.-	329.-	538.-	1.019.-	2.078.-
Veraset ve İntikal Vergisi	43.-	82.-	137.-	239.-	453.-
3. MAL VE HİZMETTEN ALINAN VERGİ	7.641.-	13.667.-	24.678.-	47.341.-	89.409.-
Dahilde Alınan Kat.De.Vergi	4.176.-	7.650.-	14.541.-	27.053.-	50.879.-
Ek Vergi	461.-	373.-	605.-	187.-	417.-
Taşıt Alım Vergisi	214.-	584.-	987.-	2.378.-	5.371.-
Akaryakıt Tüketim Vergisi	657.-	1.224.-	2.370.-	6.769.-	12.348.-
Banka ve Sigor.Mua.Vergi	643.-	1.164.-	2.119.-	3.922.-	7.129.-
Damga Vergisi	876.-	1.496.-	2.457.-	4.153.-	7.971.-
Harçlar	614.-	1.176.-	1.599.-	2879.-	5.344.-
4. DIŞ TİCARETTEN ALINAN VERGİ.	4.245.-	8.057.-	12.864.-	22.849.-	46.212.-
Gümrük Vergileri	740.-	1.097.-	1.102.-	1.830.-	13.170.-
İthalde Alınan Kat. Değ. Vergisi	2.285.-	4.721.-	8.291.-	15.035.-	30.985.-
İthalat Damga Resmi	968.-	1.554.-	2.526.-	4.438.-	16.-
Ulaş.Alt. Yapıları Resmi	252.-	685.-	945.-	1.546.-	0.-
Diğer Dış Ticaret Gelirleri	-	-	-	-	2.041.-
5. KALDIRILAN VERGİ ARTIKLARI	18.-	18.-	17.-	20.-	288.-

KAYNAK : 1. Kamu Hesapları Yıllığı (1992).
2. Kamu Hesapları Bülteni (Aralık-1993).

II. TÜRKİYE'DE KAMU GİDERLERİ

A. Kamu Giderlerinin Tanımı

İnsanların bir arada yaşama istekleri, bir arada yaşamaktan doğan ihtiyaçların karşılanması gereğini ortaya çıkarmıştır. İnsanlığın ve toplumsal örgütlenme biçimlerinin gelişimine bağlı olarak karşılanması gereken sözkonusu ihtiyaçların yapısı ve kapsamı da hem değişmiş ve hemde önemli boyutlara ulaşmıştır. Bu ihtiyaçların yerine getirilebilmesi bakımından gerekli mal ve hizmetlerin sağlanabilmesi için gittikçe önemi artan bir biçimde harcama yapılması zorunluluğunda kalınmıştır. İşte; kamu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılan ödemelere kamu giderleri denilmektedir(16).

Kamu giderleri, kamu tüzel kişilerinin yaptıkları harcamalardır. Kamu tüzel kişisi denildiğinde, bu kavram içinde devletin, mahalli idarelerin, kamu kurumları (Sosyal Güvenlik Örgütleri, mesleki teşekküller)nın, kamu iktisadi teşebbüslerinin varlığını kabul etmek gerekir, sayılan bu idare ve kuruluşların yaptıkları bütün harcamalar kamu harcaması olmaktadır. Bu kuruluş ve idarelerin bütçelerinden direkt olarak kamu hizmetlerinin maliyetine giren giderlerin tamamı kamu gideridir, yani kamu idare ve kuruluşlarının yapacakları önceden belirlenmiş hizmetlerin karşılığı olarak harcadıkları paraların tümü kamu gideri olmaktadır.

Kamu tüzel kişilerinin başında devlet gelmektedir, bu büyük hizmet organizasyonunun yanında mahalli idareler de mahalli ölçüler içinde kamu hizmeti görmekte ve karşılığında kamu harcaması yapmaktadırlar. Mahalli idarelerde tüzel kişiliği olan ve kanunla kurulan hizmet birimleridir. Ayrıca Katma Bütçeli Kuruluşlar da, büyük kamu hizmet üniteleridir. Ancak, katma bütçe tanımı günümüzde geçerliliğini kaybetmiştir. Şöyle ki, 1050 Sayılı Genel Muhasebe Kanununun 115 inci maddesinde, katma bütçeli kuruluşlar, "giderleri özel gelirleri ile karşılanan idareler..." şeklinde tanımlanmıştır. Oysa bu kuruluşların harcamalarının büyüklüğü ya-

(16) AKDOĞAN, a.g.e., s. 49.

nında özel gelirleri yok denecek kadar az olmaktadır, hatta bazı katma bütçeli kuruluşların özel gelirleri hiç yoktur. Bu kuruluşların harcamalarının tamamı mali transfer adıyla hazineden aldıkları yardımlarla karşılanmaktadır. Katma Bütçeli Kuruluşlardan en fazla harcama yapan kuruluşlar, Devlet Su İşleri, Karayolları, Köy Hizmetleridir. Üniversiteler dahil 1994 yılında toplam 65 katma bütçeli kuruluş vardır. Bu kuruluşlar içinde Köy Hizmetlerini örnek olarak aldığımızda, bu kuruluşun 1992 yılı bütçesi 8.785 milyar, 1993 yılında 15,083 milyar ve 1994 yılında ise yaklaşık 23 trilyon liradır ve bu kuruluşun 1994 yılında öz geliri sadece 240 milyar TL dir. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünde 43927 kadrolu işçi, 24825 geçici işçi ve 10016 memur olmak üzere toplam 78768 kişi istihdam edilmektedir. Bu rakamlar 1993 yılı 16 Eylül itibariyledir. 1994 yılında bu kuruluşun cari harcamaları 9.455 milyar lirası personel giderleri olmak üzere, 9.605 milyar TL olurken, yatırıma ayrılan pay, 12.485 milyar TL dir(17). Cari giderlerin büyüklüğü kamu harcamalarının neden arttığını örnek teşkil etmekte ve siyasi iktidarların gereğinden fazla personel istihdamı kamu harcamalarını, özellikle cari harcamaları büyük ölçüde artırmaktadır.

Kamu harcamalarına bütçelerde karşılık ayrılmakta, cari yıl içinde yapılacak hizmetler için ödenek tahsis edilmektedir. Bütçelerde yıllık programlara alınan ve yapılması kararlaştırılan hizmetler için gerekli cari, yatırım ve transfer harcamalarının tamamı kamu giderlerini oluşturmaktadır. Harcamalar bir kamu tüzel kişisi tarafından yapılıyorsa, bu bir kamu harcaması, eğer harcamalar kişiler veya özel hukuk tüzel kişileri tarafından yapılıyor ise, bu harcamalar da özel harcamalar olarak adlandırılmaktadır.

B. Kamu Giderlerinin Yapısı

Devlet ve diğer kamu idare ve kuruluşları, harcamalarını yapacakları hizmetlerin karşılığı harcamalar ile bu harcamalara kaynak teşkil edecek gelirlerini bir plan dahilinde teknik usullerle,

(17) 1994 Mali Yılı Bütçe Gerekçesi. Ankara, Ekim 1993. s. 8-69.

yani bütçe tekniğine uyarak yapmaktadırlar. Bu yapılan harcama ve gelirlere ilişkin rakamlar ve tablolar bütününe bütçe denilmektedir. Ülkemizde, bütçeler devlet bütçesi, mahalli idareler bütçesi, özel bütçe, özerk bütçe ve katma bütçe olarak isimlendirilmekte, ilgili idarelerce hazırlanan bu bütçeler cari yılda uygulanmaktadır. Ekonomik gelişmelere paralel olarak devlet ve diğer kamu idare ve kuruluşlarının faaliyet alanları da artmakta bu durum hizmet birimlerinin harcamalarını da artırmaktadır, yapılacak hizmetlerin karşılığı harcamalar ve kaynak oluşturan gelirler önceden belirlenmek suretiyle, hukuki, siyasi ve ekonomik belge olan bütçelerini idare ve kuruluşlar yapmaktadırlar. Bütçe, Devlet, vilayet ve belediye gibi kamu tüzel kişileriyle, resmi veya özel teşekkül veya toplulukların belirli bir dönem içindeki gelir ve masraflarını tahmin eden ve bunların icrasına önceden mezuniyet veren bir kanun, bir idare tasarruftur(18). Bütçeler belirli bir dönem için hazırlanmaktadır, devlet bütçesi mali yıl esasına dayalı ve bir yıllık olarak hazırlanmakta, hazırlanan bütçeler bir tahmindir, yani gelir ve yapılacak harcamalar bir sonraki yılın ekonomik, sosyal ve mali durumuna uygun şekilde ele alınmakta, yapılması öngörülen hizmetler ve bu hizmetlerin finansmanını oluşturan gelir rakamları, geçmiş yıllar bütçe rakamları da gözönünde bulundurularak ortalama alma usulüyle yapılan birer tahminden ibarettir. Bütçe cari yıl içinde uygulandıktan sonra kesin rakamlar ortaya çıkmakta ve bir sonraki bütçe kanunu çalışmaları ile birlikte yasama organında ele alınarak toplanan gelirler ve yapılan harcama rakamları kesin hesap kanunu şeklinde meclis onayından geçirilmekte ve kanunlaşarak kesin şeklini almaktadır.

Kamu harcamalarının yapısında sosyal, siyasal ve ekonomik etkenlerin varlığı görülmektedir. Siyasal yapı, hukuki yapıyı da içerecek şekilde özetlenmeye çalışılmıştır. Sosyal ve ekonomik yapıya bakıldığında, devletin kişilerden toplayarak sağladığı gelirleri, sağlık, eğitim, iç ve dış güvenlik ve adalet gibi alanlara var olmasının gereği harcanmakta ve topluma büyük ölçüde sosyal fayda sağlamaktadır. İç ve dış güvenlik için yapılan harcamalarda,

(18) HEREKMAN, a.g.e., S. 94.

ekonomik yapının da varlığı şüphesizdir, uçak helikopter alımı, silah sanayi kurma ve üretim yaparak istihdam sağlama, sosyal faydadan çok ekonomik fayda içermektedir. Kamu harcamalarında ekonomik yapı büyük ölçüde bir siyasal tercihe dayanmaktadır, burada devletin fiilen ekonomiye girmesi veya girmemesi tercih konusudur. Devletin baraj yapımına, ulaşım hizmetlerine kaynak ayırması ve harcama yapması topluma sosyal faydadan çok, ekonomik fayda sağladığı bilinmektedir. Ekonomik fayda artışı ile birlikte reel olarak milli gelirden de artış görülecektir.

Kamu harcamalarının amacı, toplum için yapılmasında fayda görülen hizmetlerin gerçekleştirilmesidir, burada sözü edilen fayda ise, ülkenin içinde bulunduğu siyasal, sosyal ve ekonomik şartlara göre ülkeyi yönetenler tarafından yönlendirilir ve değerlendirilir.

C. Kamu Giderlerinin Sınıflandırılması

Kamu giderleri ile gerçekleştirilmesi amaçlanan görevler veya kamu giderlerinin ekonomik nitelikleri ya da harcama birimleri dikkate alınmak suretiyle çeşitli sınıflandırmalar yapılabilmektedir. Gerçekleştirilmesi amaçlanan fonksiyonlara göre, yönetim giderleri, savunma giderleri, eğitim giderleri, sosyal hizmetler ile ilgili giderler, borç ödemeleri vb. bir ayırım sözkonusu olabileceği gibi, giderler mal ve hizmet alım giderleri, transfer ve yardımlar, yatırım giderleri vb. şekilde ayırma tabi tutulabilir. Giderleri gerçekleştiren birimler dikkate alındığı takdirde ise, merkezi yönetim giderleri, yerel yönetim giderleri ya da bunların kuruluşları dikkate alınmak suretiyle ayırım yapılabilir(19).

Devlet harcamaları genel bütçede daireler itibariyle bölümdükten sonra her dairenin harcaması da cari, yatırım, transfer biçiminde yeniden bölünebilir. Türk bütçesinin geleneksel idari sınıflaması uzun yıllar böyle üç kıstasa dayanarak yapılmıştır(20).

(19) AKDOĞAN, a.g.e., s. 71.

(20) Özhan ULUATAM, Kamu Maliyesi, 4. Baskı, Savaş Yayınları, Baran Ofset, ANKARA-1991, s. 149.

Kamu harcamaları, dar anlamda devletin yapacağı hizmetler için yapılan harcamalardır. Devletin yapacağı hizmetleri gruplandırmak suretiyle, mevcut kaynakları buna göre dağıtmak şeklinde gelişmiştir. Üretime ve tüketime yapılan harcamalar olarak da sınıflandırma mümkün olmaktadır. Kamu harcamalarında, cari harcamalar, tüketim harcamaları, yani sosyal fayda ağırlıklı yapılan harcamalar olarak, yatırım harcamaları ise üretime yönelik giderler olarak uzun yıllar klasik sınıflandırma yapılagelmiştir. Ülkemizde planlı döneme geçildikten sonra transfer giderleri adı ile bu sınıflandırmaya üçüncü bir bölüm eklenmiştir. Memur maaşları, işçi ücretleri, ısınma, aydınlatma, kırtasiye ve tedavi giderleri gibi giderler cari giderlerden sayılmaktadır. Yol yapımı, baraj inşası, bina yapımı, makina ve techizat alımı, yani üretim ağırlıklı giderler ise yatırım harcamaları arasında yer almaktadır. Transferler ise, iç ve dış borç ödemeleri, devletin kamu iktisadi teşebbüslerine yaptığı iktisadi transferler, yine devletin katma bütçeli kuruluşlara yaptığı mali transferler ile vatandaşına dul, yetim, yaşlı ve gazi maaşı ödemeleri şeklinde sosyal transferler adı ile yapılan harcamalardır.

Cari harcamalar, personel harcamaları ve diğer cari harcamalar olarak kendi arasında ikiye ayrılmaktadır, bu sınıflandırma her yıl bütçe kanununda yer alır. Ülkemizde devlet bütçesi geleneksel bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur, devletin idari organları yaptıkları hizmetlere, idari yapıya göre fonksiyonel ayrıma tabi tutulmuş, hizmet birimleri itibariyle, genel hizmetler, savunma, adalet ve emniyet, tarım, orman ve köy, su işleri, karayolları, bayındırlık, ulaştırma, madencilik, eğitim, sağlık, kültür, turizm ve sosyal hizmetler olarak sınıflandırılmıştır(21).

Kamu harcamaları ayrıca verimli kamu harcamaları ve verimsiz kamu harcamaları olarak ayırma tabi tutulmaktadır, yapılan hiç bir kamu harcaması verimsiz değildir, her yapılan kamu harcaması bir sosyal fayda yaratmaktadır, yapılan hizmetleri verimli ve verimsiz olarak ayırım yerine, sağladığı faydaya göre, sosyal fay-

(21) 1994 Mali Yılı Bütçe Gerekçesi. Ankara, Ekim, 1993. s. 22.

da sağlayan kamu hizmetleri, ekonomik fayda sağlayan kamu hizmetleri şeklinde ayırıma tabi tutmak daha geręekci olacaktır. Eğitim, sağlık, adalet, savunma ve emniyet gibi hizmetlere yapılan harcamalar büyük oranda sosyal fayda sağlarken, bayındırlık, ulaştırma, sanayi ve turizme yapılan harcamalar ve bu hizmetlerden sağlanan faydaların ekonomik fayda olduğu bilinmektedir.

Devletin faaliyet alanı genişledikęe, bu faaliyetleri karşılığı kamu harcamaları da paralel olarak artmış ve bu harcamaların ulti ekonomisi üzerinde etkisini büyük oranda artırdığı görölmektedir. Devletin ekonomik faaliyetleri üstlenmesi, ekonomik istikrar tedbirler alması, dengeli ve hızlı bir ekonomik gelişmeyi desteklemesi gibi konularda kamu hesaplarının ekonomik sınıflandırma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Burada genel ekonomi içindeki kamu ekonomisinin payı ortaya çıkmaktadır ve geręekci kararlar alınmasına yardımcı olunacaktır. Kamu harcamalarının asıl amacı topluma sunulan hizmetlerin bedelidir ve bu hizmetlerden de toplum azami ölçüde fayda sağlamaktadır, bu fayda ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik şartlarına göre iktidarlarca şekillendirilmektedir.

D. Kamu Giderlerindeki Artışlar

Kamu giderleri, görünürde veya geręek anlamda artış gösterebilmektedir. Topluma sunulan mal veya hizmetin kalitesinde veya miktarında bir artış meydana gelmemesine karşın, kamu giderlerinin tutarında ortaya çıkan artışa "görünürde artış" denilmektedir. Topluma sunulan mal veya hizmetin kalitesinde veya miktarında artış yanında, kamu giderlerinin tutarının da artmasına ise "geręek artış" denilmektedir(22).

Devletler kamu harcamalarını yaparlarken, ulti ekonomisine de sürekli müdahale edegelmişler ve yaptıkları kamu hizmetleri

(22) AKDOĞAN, a.g.e., s. 55.

devamlı olarak artmıştır ve günümüzde bu harcamalar büyük boyutlara ulaşmıştır. Kamu hizmetleri içinde özellikle sosyal hizmetlerin hızlı artması ülke kalkınmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu hizmetlerin büyük çoğunluğunun üretime katkısı olmamakta, yalnızca tüketime yönelik olması nedeniyle talebi artırmaktadır. Devletin elindeki kaynakların yeterli olmaması hem ekonomik kalkınmayı ve hemde sosyal gelişmeyi bir arada ve istenilen seviyede yapmasına olanak vermemektedir.

Ülkemizde kamu giderleri içerisinde çok önemli yer tutan genel bütçe giderlerinin hem mutlak değer yani tutar olarak ve hemde gayrisafi milli hasıla içindeki sayının hızlı büyüdüğü bilinmektedir. 1930 yılında gayrisafi milli hasılanın %13,9'u kadar olan kamu giderleri 1950 de %15.5 e, 1975 yılında %20.1 e, 1991 yılında ise %22.3 e yükselmiştir. Mutlak değerler itibariyle artış ise, 1950 yılında bir milyarı, 1965 de 10 milyarı, 1975 de 100 milyarı, 1981 de 1 trilyon lirayı, 1991 de 100 trilyon lirayı aşmıştır (23). 1995 yılı genel bütçesinde ise harcamalara ayrılan ödenekler bir katrilyon lirayı aşarak, 1 katrilyon 331 trilyon TL olarak belirlenmiştir(24).

Devlet bütçelerinde yer alan kamu harcamaları rakamlarının tamamı bu harcamalardaki gerçek artışları yansıtmamaktadır, yani kamu harcamalarının artışında, her artış dolayısıyla, devletin bir mal veya hizmet satın alması söz konusu olmamaktadır. Kamu harcamalarının artışı bütçelerde yer alan rakamların artması şeklinde görülmekte, oysa gerçek mal veya hizmet buna paralel artmamaktadır. Bu nedenle kamu harcamalarındaki artışı daha önce belirtildiği gibi iki gruba ayırmak mümkündür.

1. Görünüşte Artış Nedenleri,
2. Gerçek Artış Nedenleri.

(23) AKDOĞAN, a.g.e., s. 56.

(24) 13.12.1994 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

1. Görünüşte Artış Nedenleri

Kamu giderlerinin görünüşte artışı, ihtiyaçlarda köklü bir değişiklik olmamasına, topluma götürülen hizmetlerde değişiklik bulunmamasına karşın, gider rakamlarının yükselmesini belirtmektedir. Kamu harcamalarının görünüşte artışına neden olan faktörler şu şekilde sıralanabilmektedir:

- A- Paranın değerinin düşürülmesi,
- B- Bütçe usullerinin değişmesi,
- C- Hizmetlerin para ile gördürülmesi,
- D- Ülke sınırlarının değişmesi.

2. Gerçek Artış Nedenleri

Görünüşte artışlar nedeniyle bütçe rakamlarının büyümesinde gerçek artış nedenlerinin varlığı da şüphesizdir. Topluma götürülmesi gereken yeni mal ve hizmet çeşitlerinin ortaya çıkması, ekonomik, sosyal ve teknolojik koşullardaki değişiklikler sonucu, toplumun devletten beklentilerine bağlı olarak, devletin yüklenmiş olduğu görevlerin niteliklerinde değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Kamu giderlerinin gerçek artışı, kamu ekonomisinde yapılan hizmetlerin gerçek artışını ifade eder. Bu ölçü kamu harcamalarının gayrisafi milli hasılaya veya milli gelire olan oranının artması ile belirlenir. Ülkemizde bütçe giderlerinin GSMH içerisindeki payı 1983 yılında %22.6 iken, 1992 yılında %28.9'a yükselmiştir. Bu oranın fon kaynaklı harcamaların da bütçe kapsamına alınmış olması nedeniyle 1993 yılında daha yüksek nispette gerçekleşeceği beklenmektedir(25). Kamu harcamalarının gerçek artış nedenlerini şu şekilde sınıflandırmak mümkündür.

- A- Devlet örgütünün genişlemesi,
- B- Devletin ekonomik görevler üstlenmesi,
- C- Teknolojik gelişmeler,
- D- Olağanüstü gelişmeler, savaş vb.
- E- Sosyal nedenler ve nüfus artışı,
- F- Siyasi etkenler.

(25) 1994 Mali Yılı Bütçe Gerekçesi. ANKARA, Ekim 1993. s. 25.

Yukarıdaki açıklamalarda kamu harcamalarının artış nedenleri ana başlıklar şeklinde belirtilmiştir. Ancak konunun çok daha ayrıntılı olarak açıklanabileceğine de değinmekte yarar vardır. Sosyal yapı zaman ve koşullara göre sürekli gelişme göstermektedir. Bu bakımdan çağımız devletleri, siyasi, ekonomik ve sosyal olayların etkisi altında, toplumun artan ihtiyaçlarını karşılamakta daha fazla görev ve sorumluluk almaktadır. Bu görev ve sorumlulukların gereği gibi yerine getirilebilmesi bakımından kamu harcamalarının çoğalması doğal bir sonuç olarak görülmelidir. Bu gelişme geçmişten şimdiye kadar devam ettiği gibi, gelecekte de doğal akışını sürdürecektir.

E. Türkiye'de Türleri İtibariyle Konsolide Bütçe Giderleri

Konsolide bütçe, genel bütçe ödenekleri ile katma bütçe ödenekleri toplamından, katma bütçeli dairelere yapılan hazine yardımı toplamı çıkarılmak suretiyle belirlenen bütçedir, diğer bir ifade ile, konsolide devlet bütçesi, genel bütçe gelirleri ile katma bütçe gelirleri toplamından oluşmaktadır.

Bütçe giderleri, cari (personel ve diğer cari) giderler, yatırım giderleri ve transfer giderleri olarak sınıflandırılmaktadır. Tablo 9 ve 10 da Türkiye'de son on (1984-1993) yılda yapılan, türleri itibariyle konsolide bütçe giderleri rakamları yer almaktadır.

Buna göre, 1984 yılında konsolide bütçe giderleri tutarı, 4.078 milyar TL, bu tutarın, 1.439 milyar TL sı cari giderler, cari giderlerin 896 milyar TL sı personel, 543 milyar TL sı da, diğer cari giderler olmaktadır. Aynı yıl içinde yatırım giderleri tutarı, 800 milyar TL, transfer giderleri ise, 1.839 milyar TL dir. 1984 yılında konsolide bütçe giderlerinin, %35.2'sini cari giderler, cari giderlerin de, %62.2'sini personel giderleri, %37.7'sini diğer cari giderler oluşturmakta, yatırım giderlerinin payı, %19.6 olurken, transfer giderlerinin payı %45.0 olmuştur.

1985 yılında, konsolide bütçe giderleri tutarı, 5.988 milyar TL olmakta, bu tutarın, 2023 milyar TL ile %33.7'si cari giderler, cari giderlerin de, 1.275 milyar TL ile %63.0'ı personel, 748 milyar TL ile %36.9'u diğer cari giderlerdir. Yatırım giderleri 1.229 milyar

TL ile %20.5 oranında bir paya sahip iken, transfer giderlerinin payı, %45.6 oranla, 2.736 milyar TL olmuştur. 1984 yılına göre, konsolide bütçe giderlerindeki artış, %46.8, transfer harcamalarında, %48.7, yatırım harcamalarında, %53.6 ve cari giderlerdeki artış ise, %40.5 olmaktadır.

1986 yılında, konsolide bütçe giderleri tutarı, 8.312 milyar TL, bu tutarın, 2.967 milyar TL ile %35.6'sı cari giderler, 1.854 milyar TL ile %22.3'ü, yatırım giderleri ve 3.491 milyar TL ile %41.9'unu da transfer giderleri oluşturmaktadır. 2.967 milyar TL olarak gerçekleşen cari giderlerin, 1.839 milyar TL ile %61.9'u, personel giderleri, 1.128 milyar TL ile %38.0 ı da diğer cari giderler olmaktadır. 1986 yılında cari giderler %46.6, yatırım giderleri %50.8 artarken, transfer giderleri de, %27.5 oranında artmıştır. Konsolide bütçe giderlerinin artışı ise, %38.8 olmaktadır. 1985 yılına göre konsolide bütçe giderlerindeki artışın fazla olmadığı görülmektedir (Tablo 9).

Konsolide bütçe giderlerinin toplam tutarı, 1987 yılında 12.791 milyar TL olmakta, bu tutarın, 4.432 milyar TL ile %34.6'sı cari giderler, cari giderlerin, 2.996 milyar TL ile %67.5 unu personel, 1.436 milyar TL ile %32.4 'ünü ise diğer cari giderler oluşturmaktadır. 1987 yılı toplam giderleri içindeki, yatırım giderlerinin payı, 2.495 milyar TL ile %19.5, transfer giderlerinin payı ise, 5.864 milyar TL ile %45.8'dir. Konsolide bütçe giderleri bu yılda %53.8 oranında artarken, cari giderler %49.3, yatırım giderleri, %34.5 ve transfer giderleri de, %67.9 oranında artmıştır. 1986 yılına göre en fazla artış transfer giderlerinde olurken, bunu %62.9 ile personel giderleri artışı izlemiştir.

1988 yılında konsolide bütçe giderleri, 21.447 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu tutarın, 7.394 milyar TL ile %34.4'ü cari giderler, cari giderlerin de, 5.053 milyar TL ile %68.3'ünü personel, 2.341 milyar TL ile %31.6'sını diğer cari giderlerden oluşturmuştur. 1988 yılında yatırım giderlerinin payı, genel giderler içinde, 3.631 milyar TL ile %16.9, transfer giderlerinin payı ise, 10.422 milyar TL ile %48.5 olmaktadır. 1988 yılında transfer harcamalarının %77.7 gibi yüksek oranda artmış olması, bu harcama türüne fazla ödenek ayrıldığını göstermektedir. Aynı yılda

cari giderler, %66.8 oranında artarken, yatırım giderlerindeki artış %45.5 olmuştur. 1988 yılında cari giderlerin içinde personel giderlerinin %68.6 oranında artmış olması, geçmiş yıllara oranla, personel harcamalarında önemli bir artışın olduğunu ve bu nedenle cari harcamalar diğer harcama türlerinden fazla pay aldığı görülmektedir.

1989 yılı konsolide bütçe giderleri tutarı, 38.871 milyar TL olarak gerçekleşmiş, bu tutarın 16,607 milyar TL ile %42.7'sini cari giderler, cari giderlerin de, 12.539 milyar TL ile %75.5'ini personel, 4.068 milyar TL ile %24.5'ini diğer cari giderler oluşturmaktadır. Konsolide bütçe giderleri tutarı içinde, yatırım giderlerinin payı, 5.871 milyar TL ile %15.1'lere kadar gerilerken, transfer giderlerinin payı, 16,393 milyar TL ile %42.1 olmaktadır. 1989 da cari giderlerde büyük bir artışın olduğu, bunun da, personel harcamalarının yüksekliğinden kaynaklandığı tablo 10'da görülebilmektedir. 1988 yılına göre personel giderlerinde %148 gibi çok yüksek oranda artış olmuştur, bu artış, genel cari giderlerde, %124, transfer giderlerinde %57.2, yatırım giderlerinde %61.6 olurken, konsolide bütçe giderleri artışı, %81.2 oranında gerçekleşmiştir.

1990 yılında, ülkemizde konsolide bütçe giderleri tutarı, 68.355 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu tutarın 33.452 milyar TL sı cari giderler, cari giderlerin ise, 26.465 milyar TL ile %79.1'i personel, 6.987 milyar TL ile %20.9'u diğer cari giderler olmaktadır. 1990 yılında gerçekleşen yatırım giderleri, konsolide bütçe giderlerinin 9.882 milyar TL ile %14.4 lük paya sahip olurken, transfer giderleri de 25,021 milyar TL ile %36.6 oranında paya sahip olmuştur. Cari giderlerin payı %48.9 dur.

Tablo 10 da görüldüğü gibi, cari giderler, konsolide bütçe giderlerinin yıllar itibariyle, 1984 yılında %35.2, 1985 de %33.7, 1986 da %35.9, 1987 de %34.6, 1988 de %34.4 oranında gerçekleşmiş, 1989 da artarak %42.7 ye yükselmiş ve 1990 yılında en yüksek artışla, bu oran %48.9 olmuştur. Aynı yılda cari giderlerin, %79.1 i personel giderleri olarak gerçekleşmiş, bu oranların cari giderlerde, özellikle personel giderlerindeki çok hızlı artışı göstermektedir.

1991 yılı konsolide bütçe giderleri tutarı, 132.401 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu tutarın, 60.536 milyar TL ile %45.7'si cari giderler, 19.038 milyar TL ile %14.3'ü yatırım giderleri, 52.827 milyar TL ile %39.8'i de transfer giderleri olmaktadır. Cari giderlerin, 42.291 milyar TL ile %69.8'si personel giderleri olurken, 11.245 milyar TL ile %30.1'i diğer cari giderlere harcanmıştır. 1991 yılında transfer giderleri %111, yatırım giderleri, %92,65 ve cari giderler de, %80.9 oranında artış göstermiştir. Oysa, cari giderler 1990 yılında %101 gibi daha büyük bir oran da artmıştır. 1991 yılında, mali, ekonomik ve sosyal transferlere fazla harcama yapıldığı ve borç ödemelerinin yüksek olduğu düşünülmektedir.

1992 yılında konsolide bütçe giderleri tutarı, 225.398 milyar TL olduğu, bu tutarın 114.443 milyar TL ile %50.7'si cari giderler, 32691 milyar TL ile %14.5'i yatırım giderleri ve 78.264 milyar TL ile %34.7'si de transfer giderleri olmaktadır. Cari giderler içinde personel giderlerinin payı, 94.076 milyar TL ile %82.2 oranına yükselirken, diğer cari giderlerin payı, 20.367 milyar TL ile %17.8 olarak gerçekleşmiştir.

1992 yılında, konsolide bütçe giderlerinin yarısını aşan tutarı, cari harcamalar olarak gerçekleşmiştir. Özellikle personel harcamaları oldukça fazla artmıştır. 1992 yılında harcamaların artışları, 1991 yılına göre, cari giderlerde, %89.0, cari giderler içinde personel giderlerinin artışı, %122, yatırım harcamaları %71.7, transfer harcamaları da %48.1 oranında gerçekleşmiştir.

Ülkemizde konsolide bütçe giderleri 1993 yılında, 489.255 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu tutarın 204.992 milyar TL sı cari giderler, 57.467 milyar TL sı yatırım giderleri ve 226.796 milyar TL sı da transfer giderlerine harcanmıştır. Konsolide bütçe giderlerinin, %41.8'i cari giderler, %11.7'si yatırım giderleri ve %46.3'ü de transfer giderleri olmaktadır.

Cari giderleri, 169.532 milyar TL ile %82.7'si personel, 35.460 milyar TL ile %17.3'ü diğer cari giderler olarak gerçekleşmiştir. 1993 yılında cari giderler, %79.1, yatırım giderleri %75.7 oranında ve transfer giderleri ise, %189 oranında artmıştır. Transfer giderlerinin bu kadar hızlı artmış olması nedeniyle, 1993 yılının borç ödeme yılı olduğunu ifade etmek mümkün olmaktadır.

1989 yılı da dahil olmak üzere, 1992 yılına kadar, konsolide bütçe giderlerinden en büyük pay cari giderlere ayrılırken, transfer giderleri ikinci sırayı almakta olduğu tablo 9-10 görülmektedir. 1993 yılı giderlerinin %46.3 lük bölümü transferlere harcanmış ve cari harcamalardan daha yüksek harcamanın yapıldığı tablo 10 da görülmektedir.

Ülkemizde bütçe giderlerinin büyük bir bölümünün cari giderlere, özellikle personel giderlerine harcandığı, transfer harcamalarının da, yüksek oranda olduğu, en az harcamanın yatırıma ayrıldığı ve bu nedenle yatırım paylarının oldukça düşük düzeyde kaldığı tablolardaki rakamlarda görülmektedir.

TABLO 9 : TÜRLERİ İTİBARIYLA KONSOLİDE BÜTÇE GİDERLERİ**MİLYAR TL.**

YILLAR	1984	1985	1986	1987	1988
GİDERİN ÇEŞİDİ					
CARİ HARCAMA	1.439.-	2.023.-	2.967.-	4.432.-	7.394.-
Personel Giderleri	896.-	1.275.-	1.839.-	2.996.-	5.053.-
Diğer Cari Giderler	543.-	748.-	1.128.-	1.436.-	2.341.-
YATIRIM HARCAMALARI	800.-	1.229.-	1.854.-	2.495.-	3.631.-
TRANSFER HARCAMALARI	1.839.-	2.736.-	3.491.-	5.864.-	10.422.-
TOPLAM GİDERLER	4.078.-	5.988.-	8.212.-	12.791.-	21.447.-

KAYNAK : Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü, 1992-1988 KAMU HESAPLARI YILLIĞI - KAMU HESAPLARI BÜLTENİ, Aralık-1993.

TABLO 10 : TÜRLERİ İTİBARIYLA KONSOLİDE BÜTÇE GİDERLERİ**MİLYAR TL.**

YILLAR	1989	1990	1991	1992	1993
GİDERİN ÇEŞİDİ					
CARİ HARCAMA	16.607.-	33.452.-	60.536.-	114.443.-	204.992.-
Personel Giderleri	12.539.-	26.465.-	42.291.-	94.076.-	169.532.-
Diğer Cari Giderler	4.068.-	6.987.-	11.245.-	20.367.-	35.460.-
YATIRIM HARCAMALARI	5.871.-	9.882.-	19.038.-	32.691.-	57.467.-
TRANSFER HARCAMALARI	16.393.-	25.021.-	52.827.-	78.264.-	226.796.-
TOPLAM GİDERLER	38.871.-	68.355.-	132.401.-	225.398.-	489.255.-

KAYNAK : Maliye Bakanlığı. Muhasebat Genel Müdürlüğü. 1992-1988 KAMU HESAPLARI YILLIĞI - KAMU HESAPLARI BÜLTENİ. Aralık-1993.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜTAHYA İLİNDE KAMU GELİR VE GİDERLERİNİN GELİŞİMİ

1- KÜTAHYA'DA BÜTÇE GELİRLERİ

A. Kütahya'da Defterdarlık Birimleri ve Genel Bütçe Gelirleri

Maliye Bakanlığı teşkilatı, merkez, taşra ve yurtdışı teşkilatından, taşra teşkilatı da defterdarlıklardan oluşmaktadır(26). 543 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 34. maddesinde, Ek (3) sayılı cetvelde belirtilen bölgelerde Gelirler Bölge Müdürlüklerinin de kurulabileceği belirtilmektedir. 3 sayılı cetvelde Gelirler Bölge Müdürlüğü kurulabilecek 12 bölge belirtilmektedir.

543 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Ek 11. maddesine göre, Defterdar, bulunduğu il'de Maliye Bakanlığının en büyük memuru ve il ve bağlı ilçeler teşkilatının amiri olup, işlemlerin kanun hükümlerine göre yürütülmesi, denetlenmesi, merkez ve taşradan sorulan soruların cevaplandırılması, kanuna aykırı hareketi görülenler hakkında takibatta bulunulması, atamaları il'e ait merkez ve bağlı ilçeler maliye memurlarının sicillerinin tutturulması ile görevli ve sorumludur.

(26) Bkz. 19.6.1994 tarih ve 543 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname.

Defterdarlık birimleri, defterdarın yönetimi altında gelir, muhasebat, milli emlak ve muhakemat birimleri ile personel müdürlüğünden oluşur. Ülkemizin idari yapısı, merkezi idare ve il idaresi şeklinde örgütlenmiştir, mevcut idari yapıya göre, ülkemiz 76 vilayete ayrılmıştır. Her il'de bir defterdar olmak üzere 76 defterdar görev yürütmektedir. Kütahya ilinde, defterdarlık örgütü, merkez ve bağlı ilçelerdeki maliye birimlerinden oluşmuştur. Merkez İlçede Defterdar, Defterdar yardımcıları, Gelir Müdürlüğü, Çınili Vergi Dairesi Müdürlüğü, 30 Ağustos Vergi Dairesi Müdürlüğü, Muhasebe Müdürlüğü, Milli Emlak Müdürlüğü, Muhakemat Müdürlüğü ve Personel Müdürlüğü mevcuttur. Ayrıca Vergi Denetmenleri Büro Başkanlığında görevli Vergi Denetmenleri Defterdar adına inceleme, denetleme ve teftiş işlerini yürütürken, Muhasebe ve Milli Emlak Denetmenleri de, konuları ile ilgili, denetim ve teftiş işlerini Defterdar adına yürütmektedirler.

Kütahya il'ine, Tavşanlı, Simav, Gediz, Emet, Altıntaş, Domaniç, Şaphane, Aslanapa, Dumlupınar, Hisarcık, Pazarlar ve Çavdarhisar olmak üzere 12 ilçe bağlıdır. Tavşanlı, Simav, Gediz ve Emet ilçelerinde defterdarlığa bağlı bağımsız Vergi Daireleri kurulmuştur bu ilçelerde ayrıca, malmüdürlükleri hizmet yürütmektedir. Diğer ilçelerde bağlı vergi daireleri şeklindeki malmüdürlüklerinde vergisel işlemler yürütülmektedir.

Kütahya'da genel bütçe gelirleri defterdarlık bünyesinde ve defterdarlığa bağlı olarak görev yürüten vergi dairelerince toplanmakta, genel bütçe gelirlerinin büyük bölümünü vergi gelirleri oluşturmakla birlikte, genel bütçe gelirleri yalnız vergi gelirlerinden oluşmayıp, vergi dışı normal gelirlerde genel bütçe gelirleri içinde yer almaktadır. Burada, 1984-1993 yılları arası, Kütahya'da elde edilen son on yıllık vergi gelirlerine yer verilmekte ve toplana-

nan yıllık genel bütçe ile ilgili gelirler içinde yer alan vergi dışı normal gelirler ve payları da belirtilerek, değerlendirilmektedir. Devlet adına vergi tahsil etmeye, vergi daireleri kanunla yetkili kılınmış ve Vergi Usulu Kanununun 4. maddesinde "vergi dairesi; mükellefi tespit eden, vergi tarh eden, tahakkuk ettiren ve tahsil eden dairedir." şeklinde tarif edilmektedir. Devletin egemenlik hakkına dayanarak salmış olduğu vergileri, tahsil etme görevi kanunlarla vergi dairelerine ait olmakla birlikte, işçi ücretlerinden, memur maaşlarından bordro üzerinden kesilerek saymanlık müdürlüklerinin bütçe gelirleri kayıtlarına intikal ettirilen vergilerde, genel bütçe gelirleri içinde yer almaktadır. Vergi gelirleri bağlı ve bağımsız vergi dairelerince tahsil edilmekte iken, vergi dışı normal gelirler içinde yer alan, devletin taşınır ve taşınmaz mallarından elde ettiği idare ve satış gelirleri ise, Milli emlak müdürlüğünce tarh ve tahakkuk ettirilmekte, tahakkuk eden bu gelirler muhasebe müdürlüğünce tahsil, Vergi dairesi müdürlüğünce, takip ve tahsil edilmektedir. İlçelerde ise devletin mülk gelirleri malmüdürlüklerince tarh, tahakkuk ve tahsil edilmektedir.

B. Kütahya'da Vergi Mükellefleri

Mükellef, vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu tereddüp eden (düşen) gerçek veya tüzel kişilerdir, şeklinde vergi usul kanununda tanımlanmıştır(27).

Kütahya il merkezinde 1986 yılına kadar, Çinili Vergi dairesi emlak vergisi hariç, diğer bütün vergi ile ilgili işlemleri yürütmüş, 1986 yılında emlak vergilerinin tarh, tahakkuk ve tahsil yet-

(27) Bkz. 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu Md. 8.

kisi Belediyelere devredildiğinden, 30 Ağustos Vergi Dairesi de, 01.07.1986 tarihinden itibaren Çinili Vergi Dairesi gibi emlak vergisi dışındaki diğer vergisel görev üstlenmiştir.

İl merkezinde Çinili Vergi dairesinin mükellef sayısı, 1984 yılında, 10631, 1985 de, 10889 iken, 1986 yılında faaliyet alanı 30 Ağustos vergi dairesi ile paylaşılmış, dolayısıyla mükellef sayısında da azalma görülmüş ve 5565 olmuştur. Tablo 11'de görüleceği üzere, Mayıs 1994 sonu itibariyle Çinili Vergi Dairesi Müdürlüğünün faal mükellef sayısı, 4245 dir. Bu mükelleflerin, mükellefiyet şekline göre ayrımı şöyledir, gerçek usulde ticari kazanç 1984, götürü usulde ticari kazanç 1180, zirai kazanç mükellefi 1, götürü hizmet erbabı 112, serbest meslek erbabı 67, götürü usulde serbest meslek erbabı 15, diğerleri 682 olmak üzere, gelir vergisi mükellef sayısı, 4041, kurumlar vergisi mükellefleri ise, anonim şirket 68, diğer şirketler 107 ve kooperatif 29 dur, gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri toplamı 4245 olmaktadır.

Çinili Vergi Dairesinin, gelir vergisi, stopaj gelir vergisi, kurumlar vergisi, katma değer vergisi gibi sürekli yükümlülükler yanında, motorlu taşıtlar vergisi, taşıt alım vergisi, veraset ve intikal vergisi, harçlar ve cezalar gibi süreksiz yükümlülükler de ihtikal konusu olmaktadır.

30 Ağustos Vergi Dairesinin 1986 yılında emlak vergi dairesi görevi sona ermiş ve diğer vergisel konularla iştigal etmeye başlamıştır. Bu vergi dairesinin, Mayıs 1994 sonu itibariyle, mükellef sayısı 4599 dur. Mükellefiyet şekline göre ayrım şöyledir. Gerçek usulde ticari kazanç 1996, zirai kazanç 4, serbest meslek erbabı 104, götürü usulde ticari kazanç 1334, götürü usulde serbest meslek erbabı 15, götürü usulde hizmet erbabı 96 olmak üzere gelir vergisi mükellef sayısı, diğerleri olarak sınıflandırdığımız, 846 mükellef dahil 4396, kurumlar vergisi mükellefleri, anonim şirket 54, diğer şirketler 76 ve kooperatifler 73, toplam 203 olmaktadır.

Kütahya il merkezinde faaliyette bulunan vergi dairelerinin dışında, Tavşanlı, Simav, Gediz ve Emet ilçelerinde bağımsız vergi daireleri bulunmaktadır.

Bu vergi dairelerinin kayıtlı mükellef sayıları ise, şöyledir, Tavşanlı vergi dairesinde, gerçek usulde ticari kazanç mükellefi, 2324, zirai kazanç mükellefi 143, serbest meslek erbabı 99, diğerleri 240 ve toplam gerçek gelir vergisi mükellef sayısı, 2806 dır. Götürü usulde ticari kazanç mükellefi 1907, hizmet erbabı 109, serbest meslek erbabı 5 ve götürü mükellef sayısı ise, 2021 olmaktadır. Kurumlar vergisi mükellefleri, anonim şirket 24, diğerleri 98, kooperatifler 61, toplam kurumlar vergisi mükellefi 183 dür. Tavşanlı vergi dairesinin toplam mükellef sayısı 5010 olmaktadır.

Simav vergi dairesinde, gerçek usulde ticari kazanç mükellefi 1273, zirai kazanç 13, serbest meslek erbabı 60, diğerleri 169 olmak üzere gerçek usulde mükellef sayısı 1515, götürü usulde, ticari kazanç mükellefi 1650, hizmet erbabı 38, serbest meslek erbabı 14 ve toplam götürü mükellef sayısı 2702, kurumlar vergisi mükellefi, anonim şirket 21, diğerleri 23 ve kooperatifler 110 olmaktadır. Kurumlar vergisi toplam mükellef sayısı 154 ve Simav vergi dairesinin toplam mükellef sayısı ise, 3371 olmaktadır.

Gediz Vergi dairesinin, gerçek usulde ticari kazanç mükellefi 1152, zirai kazanç 1, serbest meslek erbabı 66, diğerleri 185 ve gerçek gelir vergisi mükellef sayısı 1404, götürü usulde ticari kazanç mükellefi 1124, hizmet erbabı 83, serbest meslek erbabı 16 ve toplam götürü usulde mükellef sayısı 1223, kurumlar vergisi mükellefi, 49 anonim şirket, 2 kooperatif ve diğerleri 10 olmak üzere toplam kurumlar vergisi mükellefi 61, Gediz vergi dairesinin toplam mükellef sayısı 2688 olmaktadır.

Emet vergi dairesinde, gerçek usulde ticari kazanç mükellefi 439, serbest meslek erbabı 10, diğerleri 40, toplam gerçek usulde gelir vergisi mükellefi 489, götürü usulde gelir elde eden ticari kazanç mükellefi 617, hizmet erbabı 17, serbest meslek erbabı 12, toplam götürü mükellef sayısı 646, kurumlar vergisi mükellefi, anonim şirket 2, diğerleri 11, kooperatifler 27, toplam kurumlar vergisi mükellefi 40, Emet vergi dairesinin toplam mükellef sayısı 1165 olduğu tespit edilmiştir.

Bağlı vergi daireleri olarak bilinen, bağımsız vergi dairesi bulunmayan ilçelerde vergisel işlemler malmüdürlükleri tarafından yürütülmektedir, malmüdürlüğünde vergi ile ilgili tahakkuk ve tahsilat servisi bulunmakta, vergi mükelleflerinin sicilleri, takibi, amme alacaklarının tahsilatı bu servislerce yürütülmektedir. Kütahya ilinde, Tavşanlı, Simav, Gediz ve Emet ilçeleri dışında 8 ilçede vergisel işlemler bağlı vergi dairesi şeklinde malmüdürlüklerince yapılmaktadır. Bu ilçe malmüdürlüklerine kayıtlı mükellef sayıları şöyledir. Altıntaş ilçe malmüdürlüğünde, gerçek usulde ticari kazanç mükellefi 385, zirai kazanç 8, serbest meslek erbabı 5, toplam gerçek usulde mükellef sayısı 398, götürü usulde ticari kazanç mükellefi 411, hizmet erbabı 23, serbest meslek erbabı 8 ve toplam 442, kurumlar vergisi mükellefleri, anonim şirket 1, diğerleri 6 ve kooperatif 7 olmak üzere 14 toplam kurumlar vergisi mükellefi vardır. Altıntaş malmüdürlüğünün toplam mükellef sayısı 854'dür.

Domaniç malmüdürlüğünde, gerçek usulde ticari kazanç mükellefi 184, serbest meslek erbabı 4, zirai kazanç 4, diğerleri 101, toplam gerçek usulde gelir vergisi mükellefi 293, götürü usulde ticari kazanç mükellefi 370, hizmet erbabı 26, serbest meslek erbabı 1 ve toplam götürü usulde mükellef sayısı 397, Domaniç malmü-

dürlüğüne kayıtlı anonim şirket yoktur, diğ er şirketler 4, kooperatif 30, toplam kurumlar vergisi mükellef sayısı 34 iken malmüdürlüğünün toplam mükellef sayısı ise 724 dür.

Dumlupınar malmüdürlüğünde gerçek usulde ticari kazanç mükellefi 71, götürü usulde ticari kazanç mükellefi 84 ve kooperatif sayısı da 4 olmak üzere, malmüdürlüğünün toplam mükellef sayısı 159 olmaktadır.

Aslanapa malmüdürlüğünde, gerçek usulde ticari kazanç mükellefi 155, serbest meslek erbabı 5, zirai kazanç 7, gerçek usulde gelir vergisi mükellef sayısı 167, götürü usulde ticari kazanç mükellefi 185, hizmet erbabı 5 ve toplam götürü mükellef sayısı 190, kurumlar vergisi mükellef sayısı, anonim şirket 2, diğ erleri 15 ve kooperatifler 5 olmak üzere toplam 22, Aslanapa malmüdürlüğünün toplam mükellef sayısı 379 olmaktadır.

Hisarcık malmüdürlüğünde, gerçek usulde ticari kazanç mükellef sayısı 174, serbest meslek erbabı 7, diğ erleri 35 olmak üzere toplam gerçek gelir vergisi mükellefi 216, götürü usulde ticari kazanç 250, hizmet erbabı 7, serbest meslek erbabı 1 ve götürü usulde gelir vergisi mükellef sayısı toplam 258 dir. Kurumlar, vergisi mükellefi, anonim şirket 3, kooperatif 11, toplam 14 iken Hisarcık malmüdürlüğünün toplam mükellef sayısı 488 olmaktadır.

Şaphane malmüdürlüğünde, gerçek usulde ticari kazanç mükellefi 101, diğ erleri 8 ve gerçek usulde gelir vergisi mükellefi toplam 109, götürü usulde ticari kazanç 115, hizmet erbabı 2, serbest meslek erbabı 1, toplam götürü usulde mükellefi 118 dir, Şaphane malmüdürlüğüne kayıtlı kurumlar vergisi mükellef sayısı, kooperatif 6, anonim şirket 3, diğ erleri 18 ve toplam 27, malmüdürlüğü toplam mükellefi ise 254 olmaktadır.

Pazarlar malmüdürlüğünde, gerçek usulde ticari kazanç mükellefi 63, serbest meslek erbabı 1, diğerleri 6 ve gerçek gelir vergisi mükellefi 70, götürü ticari kazanç mükellefi 115, hizmet erbabı 1, serbest meslek erbabı 1, götürü usulde gelir vergisi mükellefi 117'dir. Kurumlar vergisi mükellefi Kooperatif 2, diğerleri 14 olmak üzere 16 ve Pazarlar malmüdürlüğüne kayıtlı toplam mükellef sayısı 203 olmaktadır. Pazarlar malmüdürlüğüne kayıtlı toplam mükellef sayısı 203 olmaktadır. Kurumlar vergisi mükellefi 16.

Çavdarhisar malmüdürlüğünde, gerçek usulde ticari kazanç mükellefi 111, diğerleri 26, gerçek usulde gelir vergisi mükellef sayısı 137, götürü usulde ticari kazanç mükellefi 233, bu rakam malmüdürlüğünün götürü usulde gelir vergisi toplam mükellefini ifade etmekte, kurumlar vergisi mükellefi, kooperatif 9, diğerleri 13 olmak üzere 22 ve Çavdarhisar malmüdürlüğünün toplam mükellef sayısı, 392 olmaktadır.

Kütahya merkez ve bağlı ilçelerde kayıtlı mükellef sayısı toplam, 24531 olmakta, 1991 verilerine göre, katma değer vergisi mükellef sayısı ise, 24136 dır. Kütahya il merkezi ve bağlı ilçelerde faal mükelleflerden gerçek usulde ticari kazanç mükellef sayısı 10412, serbest meslek erbabı 428, zirai kazanç 181 olmak üzere toplam gerçek usulde gelir vergisi mükellefi, diğerleri olarak adlandırdığımız 2338 sayısı da dahil 13359, götürü usulde ticari kazanç mükellefi 9575, hizmet erbabı 519, serbest meslek erbabı 80 olmak üzere, götürü usulde gelir vergisi mükellefi 10174 olmaktadır. Kurumlar vergisi mükelleflerinden, 227 si anonim şirket 335 i diğer şirketler ve 376 sı kooperatifler olmak üzere toplam kurum-

lar vergisi mükellefinin 998 olduğu tespit edilmiştir. Tablo 11 de görüldüğü üzere götürü usulde vergilendirilen mükelleflerin çokluğu dikkat çekmektedir. Kütahya'ya bağlı 6 ilçe mevcut iken, 1988 yılında, Şaphane, Aslanapa ve Dumlupınar ilçe olmuş, böylece ilçe sayısı 9 a, 1991 yılında da, Pazarlar, Hisarcık ve Çavdarhisar ilçe olmuş ve Kütahya'nın ilçe sayısı 12 ye çıkmıştır. Yeni kurulan ilçeler, ayrıldığı yerlerden faaliyet bölgeleri itibariyle mükellefleri bu ilçe malmüdürlüklerine tabloda belirtildiği gibi kaydetmişlerdir.

C. Kütahya İlindeki Vergi Gelirleri

a. Gelir Vergisi

Kütahya il merkezi ile bağlı 12 ilçenin son on yıllık vergi gelirleri araştırılmış, 1984-1993 yıllarına ilişkin gelirler ayrıntılı olarak tablo 12 ile 17 de gösterilmiştir. 1984 yılında vergi gelirleri ile vergi dışı normal gelirler toplamı 24.947.190.380 TL olarak gerçekleşmiş ve bu rakamın 22.724.9191381 lirası vergi gelirleridir, vergi gelirlerinin 18.942.559.659 lirası gelir üzerinden alınan vergilerden oluşmakta ve 1984 yılında gerçekleştirilen gelir vergisi tutarı ise, 10.271.901.224 TL olarak gerçekleşmiştir. Gelir üzerinden alınan vergilerin %54.2'sini, vergi gelirlerinin, %45.2'sini gelir vergisinin oluşturduğu tablo 12 de görülmektedir. 1984 yılında tahakkuk eden gelir vergisinin 7.850.461.496 lirası tahsil edilmiştir, yani tahakkuk eden verginin %76.4'si 1984 yılı içinde tahsil edilmiştir.

1985 yılında, genel bütçe gelirleri toplamı, 37.493.163.315 TL vergi gelirleri 34,479.142.189 TL, vergi gelirlerinin 25.766.384.671 TL sı gelir üzerinden alınan vergilerden oluşmak-

TABLO 11 : KÜTAHYA'DA VERGİ MÜKELLEFLERİ TABLOSU

VERGİ DAİRESİ	GERÇEK GELİR VERGİSİ MÜKELLEFLERİ					GÖTÜRÜ GELİR VERGİSİ MÜKELLEFLERİ				KURUMLAR VERGİSİ MÜKELLEFLERİ				
	Tic.Kazn.	Ser.Ms.	Er.Zi.Kaz.	Diğer	Top.	Tic.Kaz.	Hizm.Er.	S.M.Erb.	Toplam	Ano. Ş.	Koop.	Diğer.	Topl.	G.TOPLAM
ÇİNİLİ VERGİ DAİRESİ	1984	67	1	682	2734.	1180.	112.	15.	1307.	68.	29.	107.	204.	4245.
30 AĞUSTOS VERGİ DAİ.	1996	104.	4	846.	2950.	1334.	96.	15.	1446.	54.	73.	76.	203.	4599.
TAVŞANLI VERGİ DAİ.	2324	99.	143.	240.	2806.	1907.	109.	5.	2021.	24.	61.	98.	183.	5010.
SİMAV VERGİ DAİRESİ	1273.	60.	13.	169.	1515.	1650.	38.	14.	1702.	21.	110.	23.	154.	3371.
GEDİZ VERGİ DAİRESİ	1152.	66.	1.	185.	1404.	1124.	83.	16.	1223.	49.	2.	10.	61.	2688.
EMET VERGİ DAİRESİ	439.	10.	-	40.	489.	617.	17.	2.	636.	2.	27.	11.	40.	1165.
ALTINTAŞ MAL.MÜD.	385.	5.	8.	-	398.	411.	23.	8.	442.	1.	7.	6.	14.	854.
DOMANIÇ MAL.MÜD.	184.	4.	4.	101.	293.	370.	26.	1.	397.	-	30.	4.	34.	724.
DUMLUPINAR M.MÜD.	71.	-	-	-	71.	84.	-	-	84.	-	4.	-	4.	159.
ASLANAPA MAL.MÜD.	155.	5.	7.	-	167.	185.	5.	-	190.	2.	5.	15.	22.	379.
HİSARCIK MAL. MÜD.	174.	7.	-	35.	216.	250.	7.	1.	258.	3.	11.	-	14.	488.
ŞAPHANE MAL.MÜD.	101.	-	-	8.	109.	115.	2.	1.	118.	3.	6.	18.	27.	254.
PAZARLAR MAL.MÜD.	63.	1.	-	6.	70.	115.	1.	1.	117.	-	2.	14.	16.	203.
ÇAVDARHİSAR M.MÜD.	111.	-	-	26.	137.	233.	-	-	233.	-	9.	13.	22.	392.
GENEL TOPLAM	10.412.	428.	181.	2338.	13359.	9575.	519.	80.	10174.	227.	376.	335.	998.	24531.

TABLO 12 : KÜTAHYA İLİ BÜTÇE GELİRLERİ
TAHAKKUK VE TAHSİLATI
1984

GELİRİN ÇEŞİDİ	TAHAKKUK	TAHSİLAT
1. VERGİ GELİRLERİ (A+B+C+D)	22.724.919.381.-	16.783.372.822.-
A - Gelir Üzerinden Alınan Verl.	18.942.559.659.-	13.960.528.042.-
a. Gelir Vergisi	10.271.901.224.-	7.850.461.496.-
b. Kurumlar Vergisi	8.670.658.435.-	6.110.066.546.-
B - Servetten Alınan Vergiler	484.453.201.-	327.540.848.-
a. Motorlu Taşıtlar Vergisi	220.357.628.-	125.334.760.-
b. Veraset ve İntikal Vergisi	50.445.639.-	14.789.491.-
c. Emlak Vergisi	213.644.934.-	187.416.597.-
C - Mal ve Hizm.Alınan Vergl.	3.168.099.576.-	2.428.775.111.-
a. Dahilde Alın.İstihl.Verg.	2.009.234.686.-	1.313.363.886.-
b. İşletme Vergisi	115.254.995.-	109.009.392.-
c. Şeker İstihlak Vergisi	14.598.275.-	14.598.275.-
d. Taşıtlar Alım Vergisi	135.054.564.-	133.758.999.-
e. Banka ve Sigorta Mua.Ve.	60.001.816.-	60.001.816.-
f. Nakliyat Vergisi	5.578.284.-	5.578.284.-
g. Damga Vergisi	446.164.202.-	416.512.804.-
h. Harçlar	379.404.570.-	373.143.471.-
ı. Dış Seyahat Vergisi	2.808.184.-	2.808.184.-
D - Kaldırılan Vergiler Artıkları	129.811.945.-	66.528.821.-
2. VERGİ DIŞI NORMAL GELİR (A+B+C+D+E+F)	2.222.270.999.-	2.111.793.811.-
A - Devletin Mülk Gelirleri	50.599.762.-	43.021.413.-
B - Madenlerden Alınan D.H.	1.311.776.335.-	1.309.549.949.-
C - Faizler, Taviz. Geri Alın.	37.809.144.-	37.802.729.-
D - Cezalar	575.693.846.-	475.027.808.-
E - Dön.Ser.Gel.Değ.Ka.Sağ.	205.058.223.-	205.058.223.-
F - Çeşitli Gelirler	41.333.689.-	41.333.689.-
GELİRLER GENEL TOPLAMI 1+2	24.947.190.380.-	18.895.166.633.-

TABLO 13 : KÜTAHYA İLİ BÜTÇE GELİRLERİ TAHAKKUK VE TAHSİLATI

YILLAR	1985		1986	
	TAHAKKUK	TAHSİLAT	TAHAKKUK	TAHSİLAT
1. VERGİ GELİRLERİ. (A+B+C+D)	34.479.142.189.-	25.978.065.661.-	55.042.261.162.-	50.189.036.492.-
A - Gelir Üzerinden Alınan Verl.	25.766.384.671.-	17.773.265.928.-	41.829.617.889.-	37.469.502.160.-
a. Gelir Vergisi	12.648.419.571.-	10.569.662.128.-	19.883.488.873.-	18.954.312.662.-
b. Kurumlar Vergisi	13.117.965.100.-	7.203.603.800.-	21.946.129.016.-	18.515.189.498.-
B - Servetten Alınan Vergiler	687.629.502.-	433.812.025.-	802.919.315.-	648.475.936.-
a. Motorlu Taşıtlar Vergisi	382.857.596.-	207.490.087.-	733.084.419.-	621.270.786.-
b. Veraset ve İntikal Vergisi	72.929.077.-	25.374.481.-	69.834.896.-	27.205.150.-
c. Emlak Vergisi	231.842.829.-	200.947.457.-	-	-
C - Mal ve Hizm.Alınan Vergl.	7.443.737.091.-	7.308.616.100.-	12.300.462.905.-	12.025.295.721.-
a. Dahilde Alın.İstihs.Verg.	5.858.329.698.-	5.773.024.089.-	9.673.134.174.-	9.436.790.628.-
b. Taşıtlar Alım Vergisi	170.092.707.-	168.259.921.-	352.809.155.-	346.310.221.-
c. Banka ve Sigorta Mua. Ver.	50.452.483.-	50.452.483.-	119.172.612.-	119.148.448.-
d. Damga Vergisi	750.171.620.-	713.081.117.-	1.149.548.565.-	1.135.078.130.-
e. Harçlar	614.690.583.-	603.798.490.-	1.005.798.399.-	987.968.294.-
D - Kaldırılan Vergiler Artıkları	581.390.925.-	462.371.608.-	109.621.053.-	45.762.675.-
2. VERGİ DIŞI NORMAL GELİRLER (A+B+C+D+E+F)	3.014.021.126.-	2.860.442.906.-	2.003.252.836.-	1.790.974.268.-
A - Devletin Mülk Gelirleri	63.540.303.-	58.812.493.-	54.311.088.-	48.722.130.-
B - Madenlerden Alınan Dev.H.	983.262.785.-	981.044.129.-	98.275.-	98.275.-
C - Faizler, Tav.den Ge. Alın.	352.615.559.-	352.160.014.-	342.481.654.-	340.112.788.-
D - Cezalar	1.083.427.367.-	937.251.168.-	825.539.433.-	621.237.319.-
E - Dön.Ser.Ge.Değ.Kağ.Sa.B.	476.333.927.-	476.333.927.-	658.864.962.-	658.864.962.-
F - Çeşitli Gelirler	54.841.185.-	54.841.185.-	121.957.424.-	121.938.794.-
GELİRLER GENEL TOPLAMI (1+2)	37.493.163.315.-	28.838.508.567.-	57.045.873.998.-	51.980.010.760.-

TABLE 14 : KÜTAHYA İLİ BÜTÇE GELİRLERİ TAHAKKUK VE TAHSİLATI

YILLAR	1987		1988	
	TAHAKKUK	TAHSİLAT	TAHAKKUK	TAHSİLAT
1. VERGİ GELİRLERİ (A+B+C+D)	64.130.021.203.-	61.600.294.553.-	90.404.584.178.-	87.989.880.483.-
A - Gelir Üzerinden Alınan Verl.	44.078.260.367.-	42.305.426.085.-	59.952.882.057.-	58.812.195.043.-
a. Gelir Vergisi	25.103.712.360.-	23.621.963.580.-	36.344.007.094.-	35.303.641.124.-
b. Kurumlar Vergisi	18.974.548.007.-	18.683.462.505.-	23.608.874.963.-	23.508.553.919.-
B - Servetten Alınan Vergiler	923.623.658.-	736.795.672.-	1.842.367.388.-	1.601.791.631.-
a. Motorlu Taşıtlar Vergisi	780.927.490.-	667.720.481.-	1.585.806.718.-	1.487.267.836.-
b. Veraset ve İntikal Vergisi	142.696.168.-	69.075.191.-	256.560.670.-	114.523.795.-
C - Mal ve Hizmetten Al. Vergl.	19.091.549.404.-	18.545.943.180.-	28.583.220.201.-	27.564.996.356.-
a. Dahilde Alınan Kat.De.Ver.	15.419.763.331.-	14.923.137.830.-	22.595.290.115.-	21.651.949.787.-
b. Taşıtlar Alım Vergisi	485.033.270.-	482.974.487.-	758.137.644.-	756.990.502.-
c. Banka ve Sigorta Mua. Ver.	210.692.444.-	210.640.153.-	530.460.965.-	527.683.804.-
d. Damga Vergisi	1.647.506.011.-	1.636.292.355.-	2.856.364.828.-	2.839.628.742.-
e. Harçlar	1.328.554.348.-	1.292.898.355.-	1.842.966.649.-	1.788.743.521.-
D - Kaldırılan Vergi Artıkları	36.587.774.-	12.129.616.-	26.114.532.-	10.897.453.-
2. VERGİ DIŞI NORMAL GELİRLER (A+B+C+D+E+F)	4.961.852.505.-	4.567.519.488.-	7.162.991.546.-	6.330.430.952.-
A - Devletin Mülk Gelirleri	316.639.659.-	311.057.026.-	332.692.150.-	319.589.457.-
B - Madenlerden Alınan Dev.Hk.	831.430.318.-	831.430.318.-	1.081.796.327.-	1.081.796.327.-
C - Faizler, Tav.Ge.Alınlar.	44.098.087.-	38.523.374.-	69.522.708.-	49.183.410.-
D - Cezalar	2.289.780.055.-	1.906.754.682.-	3.889.942.545.-	3.090.898.286.-
E - Dön.Ser.Gel.Değ.Kağ.Sa.B.	1.152.910.279.-	1.152.910.279.-	1.614.632.854.-	1.614.632.854.-
F - Çeşitli Gelirler	326.994.107.-	326.843.809.-	174.404.962.-	174.330.618.-
GELİRLER GENEL TOPLAMI (1+2)	69.091.873.708.-	66.167.814.041.-	97.567.575.724.-	94.320.311.435.-

TABLO 15 : KÜTAHYA İLİ BÜTÇE GELİRLERİ TAHAKKUK VE TAHSİLATI

YILLAR	1989		1990	
	TAHAKKUK	TAHSİLAT	TAHAKKUK	TAHSİLAT
1. VERGİ GELİRLERİ (A+B+C+D)	200.688.589.346.-	189.028.358.562.-	298.691.226.337.-	275.529.877.675.-
A - Gelir Üzerinden Alınan Verl.	147.245.778.541.-	137.650.334.544.-	202.650.768.158.-	186.204.536.827.-
a. Gelir Vergisi	81.031.212.335.-	76.702.373.187.-	145.958.140.067.-	137.179.483.715.-
b. Kurumlar Vergisi	66.214.566.206.-	60.947.961.357.-	56.692.628.091.-	49.025.053.112.-
B - Servetten Alınan Vergiler	2.248.624.053.-	1.648.528.769.-	5.346.294.471.-	4.101.063.281.-
a. Motorlu Taşıtlar Vergisi	1.897.107.726.-	1.518.186.269.-	4.082.723.296.-	3.507.731.825.-
b. Veraset ve İntikal Vergisi	351.516.327.-	130.342.500.-	1.263.571.175.-	593.331.456.-
C - Mal ve Hizmetten Al. Vergl.	51.153.430.089.-	49.722.621.390.-	90.603.728.958.-	85.204.948.364.-
a. Dahilde Alınan Kat.De.Ver.	40.657.388.948.-	39.437.996.725.-	71.041.124348.-	65.942.973.858.-
b. Taşıtlar Alım Vergisi	1.416.159.899.-	1.410.492.283.-	2.971.983.050.-	2.960.717.445.-
c. Banka ve Sigorta Mua. Ver.	1.058.774.780.-	1.053.496.222.-	2.237.604.060.-	2.219.837.632.-
d. Damga Vergisi	5.045.209.440.-	4.879.513.667.-	8.457.318.029.-	8.256.879.758.-
e. Harçlar	2.975.897.022.-	2.941.122.493.-	5.895.699.471.-	5.824.539.671.-
D - Kaldırılan Vergi Artıkları	40.756.663.-	6.873.859.-	90.434.750.-	19.329.203.-
2. VERGİ DIŞI NORMAL GELİRLER (A+B+C+D+E+F)	10.251.716.703.-	8.876.975.792.-	13.023.861.360.-	10.891.586.890.-
A - Devletin Mülk Gelirleri	558.350.950.-	542.643.228.-	1.024.446.711.-	1.006.016.779.-
B - Madenlerden Alınan Dev.Hk.	317.778.138.-	317.778.138.-	2.496.417.910.-	2.496.120.826.-
C - Faizler, Tav.Ge.Alınlar.	49.273.672.-	40.078.785.-	241.347.036.-	235.788.518.-
D - Cezalar	5.394.924.322.-	4.310.294.751.-	5.974.407.444.-	4.075.918.508.-
E - Dön.Ser.Gel.Değ.Kağ.S.B.	3.626.435.718.-	3.361.248.770.-	2.832.690.361.-	2.623.190.361.-
F - Çeşitli Gelirler	304.953.903.-	304.932.120.-	454.551.898.-	454.551.898.-
GELİRLER GENEL TOPLAMI (1+2)	210.940.306.049.-	197.905.334.354.-	311.715.087.697.-	286.421.464.565.-

TABLO 16 : KÜTAHYA İLİ BÜTÇE GELİRLERİ TAHAKKUK VE TAHSİLATI

YILLAR	1991		1992	
	TAHAKKUK	TAHSİLAT	TAHAKKUK	TAHSİLAT
1. VERGİ GELİRLERİ (A+B+C+D)	591.502.298.600.-	513.476.465.400.-	1.137.532.031.000.-	958.380.377.000.-
A - Gelir Üzerinden Alınan Verl.	399.369.620.000.-	334.463.838.900.-	798.925.021.000.-	637.814.245.000.-
a. Gelir Vergisi	335.065.092.000.-	279.389.672.100.-	625.194.537.000.-	510.921.203.000.-
b. Kurumlar Vergisi	64.304.528.000.-	55.074.166.800.-	173.730.484.000.-	126.893.042.000.-
B - Servetten Alınan Vergiler	7.883.353.900.-	6.121.929.700.-	15.095.349.000.-	12.084.779.000.-
a. Motorlu Taşıtlar Vergisi	5.794.273.100.-	5.287.260.000.-	11.125.708.000.-	10.270.086.000.-
b. Veraset ve İntikal Vergisi	2.089.080.800.-	834.669.700.-	3.969.641.000.-	1.814.693.000.-
C - Mal ve Hizmetten Al. Vergl.	184.144.981.800.-	172.865.922.900.-	323.448.788.000.-	308.473.538.000.-
a. Dahilde Alınan Kat.De.Ver.	151.649.322.300.-	141.640.429.300.-	260.373.735.000.-	247.059.957.000.-
b. Taşıtlar Alım Vergisi	5.236.368.500.-	5.228.880.200.-	14.756.433.000.-	14.749.967.000.-
c. Banka ve Sigorta Mua. Ver.	4.549.091.700.-	4.419.488.300.-	6.999.854.000.-	6.851.055.000.-
d. Damga Vergisi	14.528.915.400.-	13.539.287.900.-	26.128.526.000.-	24.887.482.000.-
e. Harçlar	8.181.283.900.-	8.037.837.200.-	15.190.240.000.-	14.925.077.000.-
D - Kaldırılan Vergi Artıkları	104.342.900.-	24.773.900.-	62.873.000.-	7.815.000.-
2. VERGİ DIŞI NORMAL GELİRLER (A+B+C+D+E+F)	40.916.847.100.-	35.519.448.500.-	67.780.290.000.-	62.442.447.000.-
A - Devletin Mülk Gelirleri	2.244.799.200.-	2.218.320.400.-	1.938.034.000.-	1.785.168.000.-
B - Madenlerden Alınan Dev.Hk.	3.227.957.900.-	3.201.588.400.-	6.452.048.000.-	6.451.561.000.-
C - Faizler, Tav.Ge.Alınlar.	3.130.984.000.-	3.125.816.700.-	18.793.833.000.-	18.788.907.000.-
D - Cezalar	27.080.115.900.-	21.740.732.900.-	33.227.054.000.-	28.049.076.000.-
E - Dön.Ser.Gel.Değ.Kağ.Sa.B.	4.584.109.400.-	4.584.109.400.-	4.320.784.000.-	4.320.784.000.-
F - Çeşitli Gelirler	648.880.700.-	648.880.700.-	3.048.537.000.-	3.046.951.000.-
GELİRLER GENEL TOPLAMI (1+2)	632.419.145.700.-	548.995.913.900.-	1.205.312.321.000.-	1.020.822.824.000.-

**TABLO 17 : KÜTAHYA İLİ BÜTÇE GELİRLERİ
TAHAKKUK VE TAHSİLATI 1993 YILI**

GELİRİN ÇEŞİDİ	TAHAKKUK	TAHSİLAT
1. VERGİ GELİRLERİ (A+B+C+D)	2.179.974.687.000.-	1.814.749.125.000.-
A - Gelir Üzerinden Alınan Verl.	1.567.783.990.000.-	1.243.488.420.000.-
a. Gelir Vergisi	1.188.238.896.000.-	960.183.022.000.-
b. Kurumlar Vergisi	379.545.094.000.-	283.305.398.000.-
B - Servetten Alınan Vergiler	28.120.461.000.-	21.104.154.000.-
a. Motorlu Taşıtlar Vergisi	23.263.594.000.-	18.742.502.000.-
b. Veraset ve İntikal Vergisi	4.856.867.000.-	2.361.652.000.-
C - Mal ve Hizm.Alınan Vergl.	584.007.689.000.-	550.153.237.000.-
a. Dahilde Alın.İstihs.Verg.	464.049.780.000.-	433.352.166.000.-
b. Taşıtl Alım Vergisi	32.189.512.000.-	32.185.193.000.-
c. Banka ve Sigorta Mua.Verg.	13.545.651.000.-	13.170.463.000.-
d. Damga Vergisi	48.075.414.000.-	45.957.815.000.-
e. Harçlar	26.147.332.000.-	25.487.600.000.-
D - Kaldırılan Vergiler Artıkları	62.547.000.-	3.314.000.-
2. VERGİ DIŞI NORMAL GELİRLER (A+B+C+D+E+F)	118.660.011.000.-	90.040.027.000.-
A- Devletin Mülk Gelirleri	6.331.335.000.-	5.938.560.000.-
B - Madenlerden Alı.Dev.Hk.	17.948.324.000.-	7.359.043.000.-
C - Faizler, Tav. Ge. Aln.	47.901.666.000.-	47.891.275.000.-
D - Cezalar	36.766.532.000.-	19.139.080.000.-
E - Dön.Ser.Gel.Değ.Ka.Sağ.	7.214.794.000.-	7.214.794.000.-
F - Çeşitli Gelirler	2.497.360.000.-	2.497.275.000.-
GELİRLER GENEL TOPLAMI 1+2	2.298.634.698.000.-	1.904.789.152.000.-

ta, gelir vergisinin tutarı ise, 12.648.419.571 TL dir. Gelir vergisinin, gelir üzerinden alınan vergilere oranı %49.0, vergi gelirlerine oranı, %36.6 olmaktadır. 1985 yılında gerçekleşen genel gelirler içinde gelir vergisinin payı, %33.7 olduğu görülmektedir. 1985 yılında tahakkuk eden gelir vergisinin, yıl içinde 10.579.662128 TL, oran olarak %83.6 sının tahsilatı gerçekleştirilmiştir.

1986 yılında, gelirlerin belirgin bir şekilde arttığı gözlenmekte genel bütçe gelirleri toplamı, 57.045.873.998 TL, vergi gelirleri toplamı, 55.042.621.162 TL, gelir üzerinden alınan vergiler toplamı, 41.829.617.889 TL ve gelir vergisi toplamı da, 19.283.488.873 TL olmuştur. Gelir vergisi 1986 yılında, 1985 yılına göre %57.2 oranında artmıştır, 1986 yılında genel gelirler toplamı içinde, gelir vergisinin payı, %34.8 Vergi gelirleri içindeki payı, %36.1 olurken, gelir üzerinden alınan vergiler içindeki payı da, %47.5 olmuştur. Tahakkuk eden gelir vergisinin yılı içinde, 18.954.312.662 TL, ile %95.3 sinin tahsilatı gerçekleştirilmiştir.

1987 yılında, gelir vergisi tahakkukunun, 25.103.712.360 TL, tahsilatının 23.621.963.580 TL, tahsilat oranının %94.0 olduğu görülmektedir, bu yılda vergi gelirleri toplamı, 64.130.021.203 TL, genel bütçe gelirleri toplamı, 69.091.873.708 TL ve gelir üzerinden alınan vergilerin toplamı ise, 44.078.260.367 TL dir. Gelir vergisinin, gelir üzerinden alınan vergilere oranı, %56.9 vergi gelirlerine oranı, %39.1 ve genel gelirlere oranı, %36.3 olmuştur. 1984, 1985, 1986 ve 1987 yıllarına topluca bakıldığında, gelir vergisinin 1986 yılında tahakkuk ve tahsilat artış hızı ile tahakkuk eden verginin tahsilat oranının diğer yıllara oranla yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

1988 yılında, Kütahya'da gerçekleştirilen genel bütçe gelirleri toplamı, 97.567.575.724 TL, vergi gelirleri toplamı 90.404.584178 TL, gelir üzerinden alınan vergiler toplamı 59.952.882.057 TL olurken, gelir vergisi tahakkuk toplamı ise 36.344.007.094 TL olmuştur, gelir vergisinin, genel gelirler içindeki payı, %37.2 vergi gelirleri içindeki payı, %40.2 gelir üzerinden alınan vergiler içindeki payı ise, %60.6 olmuştur. 1988 yılında tahakkuk eden gelir vergisinin %97.1'lik tutarı olan, 35.303.641.124 TL sının tahsilatı gerçekleştirilmiştir. 1988 yılında gelir vergisi tahakkukunun 1987 yılına göre artış hızı %44.7, tahsilatının artış hızı ise, %49.4 olmuştur. Gelir vergisinin bu yılda belirgin bir tahakkuk ve tahsilat artışı olduğu görülmektedir.

1989 yılında, genel bütçe gelirleri toplamının, 210.940.306.049 TL, vergi gelirlerinin, 200.688.589.346 TL, gelir üzerinden alınan vergiler toplamı, 147.245.778.541 TL ve gelir vergisinin, 81.031.212.335 TL olarak tahakkuk ettiği tablo 15 de görülmekte, tahakkuk eden gelir vergisinin %94.6'lık tutarı olan, 76.702.373.187 TL sı tahsil edilmiştir. 1989 yılında, gelir vergisinin genel gelirler içindeki payı, %38.4 vergi gelirleri içindeki payı, %40.3 ve gelir üzerinden alınan vergiler içindeki payı da %55.0 olmaktadır. 1986 yılından itibaren gelir vergisinin, gelir üzerinden alınan vergiler içindeki payının yıllar itibariyle arttığı gözlenmektedir, aynı şekilde 1988 yılına göre gelir vergisi tahakkukunun 1989 yılında artış hızı %122.9 gibi oldukça büyük bir artış kaydetmiştir, tahsilat artış hızıda %117.2 olmaktadır.

1990 yılında tahakkuk eden genel bütçe gelirleri toplamı 311.715.087.697 TL vergi gelirleri 298.691.226.337 TL gelir üzerinden alınan vergiler, 202.650.768.158 TL ve gelir vergisi, 145.958.140.067 TL olmuştur, gelir vergisinin genel gelirler içindeki payı, %46.8, vergi gelirleri içindeki payı, %48.8 ve gelir

üzerinden alınan vergiler içindeki payı, %72.0 olmaktadır. Tahakkuk eden gelir vergisinin yılı içinde %93.9'i olan, 137.179.483.715 TL sı tahsil edilmiştir. 1990 yılında gelir vergisi tahakkuku %80.1, tahsilatı da %78.8 oranında artış kaydetmiştir.

1991 yılında gelir vergisi tahakkuku, 335.065.092.000 TL gelir üzerinden alınan vergiler, 399.369.620.000 TL, vergi gelirleri, 591.502.298.600 TL genel bütçe gelirleri toplamı ise, 632.419.145.700 TL dir. Gelir vergisinin, gelir üzerinden alınan vergilere oranı %83.8, vergi gelirlerine oranı %56.6 ve genel gelirler toplamına oranı %52.9 olmaktadır. Tahakkuk eden gelir vergisinin 1991 yılında, 279.389.672.100 TL ile %83.3 i tahsil edilmiştir. Gelir vergisinin bir önceki yıla göre 1991 yılında tahakkuk artış hızı %129, tahsilat artış hızı ise %103.6 olmuştur.

1992 yılında, bütçe gelirleri toplamı, 1.205.312.321.000 TL, vergi gelirleri toplamı, 1.137.532.031.000 TL, gelir üzerinden alınan vergiler toplamı, 798.925.021.000 TL olarak gerçekleşirken, gelir vergisi de, 625.194.537.000 TL olmuş, gelir vergisinin, vergi ve vergi dışı normal gelirler toplamı içindeki payı, %51.8, vergi gelirleri içindeki payı, %54.9, gelir üzerinden alınan vergiler içindeki payı ise, %78.2 e yükselmiştir. Gelir vergisinin payının bu kadar fazla artmasına kaynakta kesilen stopaj gelir vergilerinin neden olduğuna ileride ayrıca yer verilecektir. 1992 yılında gelir vergisinin 510.921.203.000 TL ile, %81.7 si tahsil edilmiştir. Gelir vergisinin tahakkuk artış hızı, %86.5 olurken, tahsilat artış hızı da, %82.8 olarak gerçekleşmiştir.

1993 yılında, Kütahya'da vergi gelirleri ile vergi dışı normal gelirlerin toplamı, 2.298.634.698.000 TL olarak gerçekleşirken, vergi gelirleri, 2.179.974.687.000 TL, gelir üzerinden alınan

vergiler 1.567.783.990.000 TL ve gelir vergisi ise, 1.188.238.896.000 TL olmuştur. Gelir vergisinin, genel gelirler içindeki payı, %51.6 vergi gelirleri içindeki payı, %54.5 ve gelir üzerinden alınan vergiler içindeki payı ise, %75.7 olmaktadır. Gelir vergisi tahakkukunun 1993 yılında, 960.183.022.000 TL ile %80.8'nin tahsilatı gerçekleşmiştir, tahakkuk artış hızı, %90.0, Tahsilat artış hızı ise, %87.9 olmaktadır.

Kütahya Defterdarlığı vergi teşkilatınca son on (1984-1993) yılda gerçekleştirilen, gelir vergisinin tahakkuk ve tahsilat artışı en fazla 1989 ile 1991 yılında gerçekleşmiştir. Bu yıllara ait rakamlar tablo 15-16 da görülmektedir. Bu yıllarda beyana dayalı vergi artışlarından çok, kamu çalışanlarının ücret artışları sonucu, ücret gelirlerinden alınan vergiler gelir vergisini büyük ölçüde artırmıştır.

aa - Gelir Vergisinin Dağılımı İçinde Stopaj Gelir Vergisinin Yeri (Payı)

Kütahya Defterdarlığına bağlı, bağımsız vergi daireleri ile bağlı vergi daireleri olarak bilinen malmüdürlüklerine kayıtlı, son verilere göre, 13.359 u gerçek gelir, 10.174 ü götürü usulde gelir vergisi mükellefi olmak üzere, toplam gelir vergisi mükellef sayısı 23.533 olarak tespit edilmiştir. Mükellef sayıları zamanla artış veya azalış göstermektedir. 1991 yılında da, Kütahya'da, gelir vergisi mükellefi, 9417 götürü, 14.312 gerçek usulde vergilendirilen mükellef olmak üzere toplam 23.729 olmaktadır (28).

(28) Vergi İstatistikleri Yıllığı. 1982-1991. Gelirler Gen. Müd. 1992- ANKARA.

Kütahya Defterdarlığı vergi teşkilatınca gerçekleştirilen, son altı yıllık, (1988-1993) gelir vergisi içindeki, beyana dayanan gelir vergisi, götürü usulde gelir vergisi ile gelir vergisi kanununun 94 üncü maddesi gereğince kaynağında kesilerek tahsil edilen vergilere ait rakamlar tablo 18 ve 19'da görülmektedir. Buradaki asıl amaç, vergi gelirlerinin büyük bölümünü oluşturan gelir vergisinin payının yüksek oluşunun nereden kaynaklandığını irdelemek için bu rakamlar tespit edilmiştir. Buna göre 1988 yılında, gelir vergisi toplamı, geçici vergiler hariç olmak üzere, 30.731.105 bin TL iken, bu tutarın 22.975.418 bin TL sı tevkif suretiyle alınan vergi, 1.090.474 bin TL sı götürü usulde gelir vergisi ve 6.665.213 bin TL sı da, beyana dayalı gelir vergisinden oluşmaktadır. 22.975.418 bin TL stopaj gelir vergisi, 1988 yılı gelir vergisinin %74.7 sini oluşturmuştur ve tahakkuk eden stopaj gelir vergisinin yılı içinde, 22.546.736 bin TL ile %98.1 oranında tamamına yakın bir bölümünün tahsilatı sağlanmıştır.

1989 yılı gelir vergisi tahakkuk toplamı, 67.852.524 bin TL, bu tutarın, 1.348.892 bin TL sı, götürü usulde gelir vergisi, 11.945.169 bin TL sı beyana dayanan gelir vergisi ve 54.558.463 bin TL sı ise stopaj gelir vergisidir. Gelir vergisi toplam tahakkukunun, %80.4 ünü kaynaktan kesilen gelir vergileri oluşturmaktadır. 1989 yılında tahakkuk eden stopaj gelir vergisinin, 53.143.501 bin TL ile %97.4 ünün tahsili sağlanmıştır.

1990 yılında, Kütahya Defterdarlığında tahakkuku sağlanan gelir vergisi toplamı, 120.640.207 bin TL, bu tutarın 19.904.920 bin TL sı beyana dayanan gelir vergisi, 2.146.479 bin TL sı, götürü usulde gelir vergisi ve 98.588.808 bin TL sı da stopaj gelir vergisinden oluşmaktadır. 1990 yılında, gelir vergisi toplam tahakkuku içinde, kaynaktan kesilen gelir vergisinin payı, %81.7 ye ulaşmakta ve tahakkuk eden stopaj gelir vergisinin yılı içinde, 94.869.781 bin TL ile %96.2 si tahsil edilmiştir.

1991 yılı gelir vergisi tahakkuk toplamı, 288.889.798 bin TL, bu tutarın, 33.381.819 bin TL sı, beyana dayanan gelir vergisi, 2.582.723 bin TL sı götürü usulde gelir vergisi olurken, 252.925.256 bin TL sı ise, kaynakta kesilen gelir vergilerinden oluşmaktadır. Beyana dayanan gelir vergisinin, 1991 yılı gelir vergisi tahakkuk toplamı içindeki payı, %11.5, götürü usulde gelir vergisinin payı, %089 olmakta iken, stopaj gelir vergisinin, toplam gelir vergisi tahakkuku içindeki payı, %87.5'e yükselmiştir. 1991 yılında kaynakta kesilerek tahakkuku sağlanan gelir vergisinin, 210.193.345 bin TL ile, %83.1'i tahsil edilmiştir. 1990 yılına göre, gelir vergisinin tahakkuk artışı %139 olurken, stopaj gelir vergisinin tahakkuk artışı, %156 olmuştur.

1992 yılında Kütahya da tahakkuku ettirilen gelir vergisi tutarı, 549.060.497 bin TL, bu tutarın, 76.153.844 bin TL sı, beyana dayanan gelir vergisi, 5.358.497 bin TL sı götürü usulde gelir vergisi ve 467.548.156 bin TL sı da stopaj gelir vergisinden oluşmaktadır. Gelir vergisi tahakkuku içinde, stopaj gelir vergisi tahakkukunun payı, %85.1 olmakta, beyana dayanan gelir vergisinin payı, %13.8 olurken, götürü usulde gelir vergisinin payı, ancak %097 olabilmektedir. Kaynakta kesilen gelir vergisinin, 1992 yılında 378.121.000 bin TL ile %80.8 i tahsil edilmiştir. 1992 yılında gelir vergisi tahakkuk artış hızı %90.0, kaynakta kesilen gelir vergisinin tahakkuk artış hızı, %84.8, beyana dayanan gelir vergisinin artış hızı, %128 olurken, götürü usulde gelir vergisinin tahakkuk artış hızı ise, %107 olmuştur.

1993 yılında Kütahya'da tahakkuku gerçekleştirilen gelir vergisi tutarı, 1.048.402.549 bin TL olmakta, bu tutarın, 123.365.452 bin TL sı, beyana dayanan gelir vergilerinden, 13.320.042 bin TL sı götürü usulde gelir vergisinden ve 911.717.055 bin TL sı da, kaynakta kesilen gelir vergisinden oluşmaktadır. Beyana dayanan gelir vergisi tahakkuk toplamının, gelir vergisi tahakkuk toplamı-

na oranı, %11.7, götürü usulde gelir vergisinin oranı, %1.27 olmakta iken, kaynakta kesilen gelir vergisinin oranı, %86.9 olmaktadır. Yani, 1993 yılında tahakkuk eden gelir vergisi tutarının, %86.9 sı stopaj gelir vergisinden oluşmaktadır. Stopaj gelir vergisinin, 730.644.155 bin TL ile %80.1 inin yılı içinde tahsilatı sağlanmıştır. 1992 yılına göre, 1993 yılında gelir vergisi tahakkuku %90.9 oranında artarken, beyana dayanan gelir vergisi tahakkuku, %61.9 oranında, götürü usulde gelir vergisi tahakkuku, %148 oranında ve kaynakta kesilen gelir vergisi tahakkuku ise, %94.9 oranında artmıştır.

Bu değerlendirme sonucu, üzerinde durulması gereken konunun, Kütahya'da bir yılda tahakkuku sağlanan gelir vergisi tutarı içindeki, kaynakta kesilen ve muhtasar beyanname ile vergi dairelerine beyan edilen, stopaj gelir vergisi rakamlarının büyüklüğü olmaktadır. Gelir vergisi tahakkuk toplamının içinde, beyana dayanan gelir vergisinin payı, %11-13 düzeyinde olurken, stopaj gelir vergisinin payı, %87.5 e kadar yükselmiştir. Götürü usulde vergilendirilen mükelleflerden tahakkuk eden gelir vergisinin, toplam gelir vergisi tahakkuku içindeki payı, çok küçük kalmakta ve binde ile ifade edilmektedir. Oysa Kütahya'da kayıtlı götürü usulde vergilendirilen mükellef sayısı, 10.174 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu kadar mükelleften alınan verginin ne kadar sembolik olduğu, gerçek usulde vergilendirilen mükellef sayısı da, 13.359 olduğuna göre, gerçek ve götürü usulde vergilendirilen, gelir vergisi mükelleflerinden alınan vergiler ile mükellef sayıları karşılaştırıldığında, vergilerin yetersizliği ortaya çıkmakta ve alınması gereken verginin alınmadığı gerçeğine varılmaktadır. 1993 yılı sonu itibariyle, Türkiye'de elde edilen gelir vergisinin %83.6'sını kaynakta kesilen gelir vergileri oluştururken, Kütahya'da gerçekleştirilen gelir vergisinin aynı yılda, %86.9'sını kaynakta kesilen vergiler oluşturmaktadır. Bu karşılaştırmada,

TABLO 18 : KÜTAHYA'DA ELDE EDİLEN BAZI VERGİLERİN TOPLAM VERGİLER İÇİNDEKİ YERİ (1988-1991)

BİN TL

YILLAR	1988		1989	
	TAHAKKUK	TAHSİLAT	TAHAKKUK	TAHSİLAT
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	6.665.213.-	6.194.120.-	11.945.169.-	10.003.522.-
Götürü Gelir Vergisi	1.090.474.-	969.333.-	1.348.892.-	1.124.925.-
Gelir Vergisi Tevkifatı	22.975.418.-	22.546.736.-	54.558.463.-	53.143.501.-
GELİR VERGİSİ TOPLAMI	30.731.105.-	29.710.189.-	67.852.524.-	64.271.948.-
KURUMLAR VERGİSİ	23.608.874.-	23.508.553.-	66.214.566.-	60.947.961.-
KATMA DEĞER VERGİSİ	22.595.290.-	21.651.949.-	40.657.388.-	39.437.996.-
GENEL TOPLAM	76.935.269.-	74.870.691.-	174.724.478.-	164.657.905.-

YILLAR	1990		1991	
	TAHAKKUK	TAHSİLAT	TAHAKKUK	TAHSİLAT
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	19.904.920.-	16.453.559.-	33.381.819.-	27.200.204.-
Götürü Gelir Vergisi	2.146.479.-	1.818.400.-	2.582.723.-	2.046.229.-
Gelir Vergisi Tevkifatı	98.588.808.-	94.869.781.-	252.925.256.-	210.193.345.-
GELİR VERGİSİ TOPLAMI	120.640.207.-	113.141.740.-	288.889.798.-	239.439.778.-
KURUMLAR VERGİSİ	56.692.628.-	49.025.053.-	64.304.528.-	55.074.167.-
KATMA DEĞER VERGİSİ	71.041.124.-	65.942.973.-	151.649.322.-	141.640.429.-
GENEL TOPLAM	248.373.954.-	228.109.766.-	504.843.648.-	436.154.374.-

KAYNAK : Vergi Daireleri İstatistikî Bilgileri.

TABLO 19 : KÜTAHYA'DA ELDE EDİLEN BAZI VERGİLERİN TOPLAM VERGİLER İÇİNDEKİ YERİ (1992-1993)**BİN TL**

YILLAR	1992		1993	
	TAHAKKUK	TAHSİLAT	TAHAKKUK	TAHSİLAT
Beyana Dayanan Gelir Vergisi	76.153.844.-	58.308.917.-	123.365.452.-	90.985.521.-
Götürü Gelir Vergisi	5.358.497.-	4.012.437.-	13.320.042.-	11.192.080.-
Gelir Vergisi Tevkifatı	467.548.156.-	378.121.100.-	911.717.055.-	730.644.155.-
GELİR VERGİSİ TOPLAMI	549.060.497.-	440.442.454.-	1.048.402.549.-	832.821.756.-
KURUMLAR VERGİSİ	173.730.484.-	126.893.042.-	379.545.094.-	283.305.398.-
KATMA DEĞER VERGİSİ	260.373.735.-	247.059.957.-	464.049.780.-	433.352.166.-
GENEL TOPLAM	983.164.716.-	814.395.453.-	1.891.997.423.-	1.549.479.320.-

KAYNAK : Kütahya Defterdarlığı Gelir Müdürlüğü ve Vergi Dairesi Müdürlükleri İstatistiki Verileri.

Kütahya'da 1993 yılında, kaynakta kesilen gelir vergisinin oranının, Türkiye'de gerçekleştirilen gelir vergisi içinde kaynakta kesilen gelir vergisi oranından büyük olduğu görülmektedir. Bütün bu veriler, beyanname vermek suretiyle, kazancını beyan eden mükelleflerin, gerçek kazançlarını beyan etmedikleri ve gerçek kazançlarına isabet eden vergiyi ödemekten kaçındıkları sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Vergi tutarlarının artırılması için vergi teşkilatına önemli görevler düşmekte olduğu, ancak genel olarak beyan edilenle ve ödenen ile yetinildiği bilinmektedir. 1993 yılında, Kütahya'da beyana dayalı gelir vergisi tahakkuk rakamı, 123.365.452 bin TL ve gerçek usulde kazancını beyan eden gelir vergisi mükellef sayısı 13.359 olduğuna göre, mükelleflerin fazla vergi vermek istemedikleri, bilinmekte ve gelir vergisi tahakkuk rakamlarını stopaj gelir vergilerinin yükselttiği bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

aaa - Stopaj Gelir Vergisi İçindeki Personel Ücret ve Maaşlarından Kesilen Gelir Vergisinin Payı

Kütahya kamu müesseselerinin yoğun olarak bulunduğu bir ilimizdir, bu müesseselerde sayıları oldukça fazla personel istihdam edilmektedir.

Kamu müesseselerinde ve özel kuruluşlarda çalıştırılan personel ücret ve maaşlarından kesilen gelir vergisi, stopaj gelir vergisi ile gelir vergisi toplamı içinde önemli bir paya sahiptir. Kamu müesseseleri ve özel kuruluşlardan, 17 si üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda, bu kurum, kuruluş, idare ve dairelerde çalışan, işçi ücretleri ve memur maaşlarından, kaynakta kesilerek, muhtasar beyanname ile dönemler itibariyle vergi dairelerine beyan edilen gelir vergileri tutarları yıllar itibariyle tespit edilmiş ve gelir vergisi tahakkuk tutarı içindeki payları hesaplanmıştır. Tablo 20 ve 21 de, araştırmaya konu olan 17 kurum, kuruluş, ida-

re ve daire personelinden kaynakta kesilen gelir vergilerinin son on (1984-1993) yıllık rakamları yer almaktadır. Bu rakamların yıllar itibariyle, stopaj gelir vergileri ile bir yılda tahakkuku gerçekleştirilen gelir vergileri içindeki payı değerlendirilecektir.

Tabloda yer alan kamu kuruluşları, Azot sanayii (TÜGSAŞ), Kütahya Şeker Fabrikası, Kütahya Magnezit fabrikası (KÜMAŞ), Garp Linyit İşletmeleri (GLİ), Seyitömer Linyit İşletmeleri (SLİ), TEAŞ Seyitömer İşletme Müdürlüğü, TEAŞ Elektrik Dağıtım Müessesesi Müdürlüğü, Tunçbilek Termik Santrali, Etibank 100. yıl Gümüş İşletmeleri, Etibank Kolemanit İşletmeleri ve Devlet Orman İşletme Müdürlüğü olmak üzere 11, Belediye (Kütahya, Tavşanlı ve Simav) 1, özel kuruluşlar, Dostel Aliminyum Sülfat AŞ. Simav Orman Ürünleri End.Tic.AŞ.SETAŞ, GİMSAN AŞ, Orman Ürünleri Sanayii YOLÇAM olmak üzere 4 ve toplam 16 kurum, kuruluş ve idare ile, Kütahya il merkezinde genel bütçeli dairelerde çalışan personele ödenen ücret ve maaşlardan kaynakta kesilen (bordro üzerinde) gelir vergileri de araştırmaya dahil edilmiştir. Sayılan bu kurum, kuruluş, idare ve dairelerin 1984 yılında personelinden kaynakta kesilen, gelir vergisi toplamı 5.046.479 bin TL olmakta, aynı yılda gelir vergisi toplam tahakkuku 10.271.901 bin TL dir. Gelir vergisinin %49.1'ini araştırmaya konu olan, kurum, kuruluş ve idarelerin personelinden kaynakta kestikleri gelir vergisi oluşturmaktadır.

1985 yılında, tablo 20 deki kurum, kuruluş, idare ve dairelerin personelinden, kaynakta kesilen gelir vergisi toplamı 5.822.459 bin TL olmakta, aynı yıl gelir vergisi toplamı ise, 12.648.419 bin TL dir, buna göre, toplam gelir vergisi tahakkukunun %46.0'ını tablo 20 deki vergiler oluşturmaktadır. 1986 yılında gelir vergisi tahakkuk toplamı, 19.883.488 bin TL, aynı yıl tablo 20 de görülen kurum, kuruluş, idare ve dairelerin personel ücret ve maaşlarından kaynakta kesilen gelir vergisinin toplamı 7.710.131 bin TL olmaktadır. 1986 yılında toplam gelir vergisi tahakkuku içinde, tablo 20 deki vergilerin payı %38.7 dir.

1987 yılında araştırmaya konu edilen kurum, kuruluş, idare ve daire personelinin kesilen gelir vergisi toplamı 12.035.085 bin TL, aynı yılda Kütahya'da gerçekleştirilen gelir vergisi toplamı 25.103.712 bin TL olmakta, buna göre 1987 yılında toplam gelir vergisi tahakkukunun %47.9 unu tablo 20 deki kaynakta kesilen vergiler oluşturmaktadır. Bu yılda, 1986 yılına göre gelir vergisi tahakkuk artışı %26.2 olurken, tablo 20 de ücret ve maaşlardan kesilen gelir vergisi tahakkuk artışı %56.0 olmaktadır.

1988 yılında, tablo 20 de görülen kurum, kuruluş, idare ve dairelerin personel ücret ve maaşlarından kaynakta kesilen gelir vergisi toplamı 20.017.792 bin TL, aynı yıl içinde tablo 18 de görüleceği üzere gelir vergisi tevkifat toplamı 22.975.418 bin TL olurken, toplam gelir vergisi ise, 36.344.007 bin TL olmaktadır. Tablo 20 deki kaynakta kesilen gelir vergilerinin 1988 yılı toplamı, gelir vergisi tevkifat toplamının %87.1 ini, gelir vergisi tahakkuk toplamının da, %55.0 sini oluşturmaktadır. 1988 yılında gelir vergisi tahakkukunun artışı %44.7, tablo 20 de görülen personel ücret ve maaşlarından kesilen gelir vergisi tahakkukunun artışı %66.3 oranında gerçekleşmiştir.

1989 yılında, tablo 21'deki kaynakta kesilen gelir vergisi toplamı 45.778.226 bin TL, aynı yıl gelir vergisi tahakkuk toplamı, 81.031.212 bin TL, kaynakta kesilen gelir vergileri toplamı ise, 54.558.463 bin TL (Tablo 18). 1989 yılında tahakkuk eden gelir vergisi toplamının, %56.5 ini, stopaj gelir vergisi tahakkuk toplamının da %83.9 unu tablo 21'de kaynakta kesilen gelir vergisinin 1989 yılı toplamı oluşturmaktadır.

1990 yılında, araştırmaya konu olan, kurum, kuruluş, idare ve daireler personelinin, ücret ve maaşlarından kesilen gelir vergisi tahakkuk toplamı, 88.642.126 bin TL (Tablo 21), aynı yıl gelir vergisi tevkifat toplamı 98.588.808.000 TL ve gelir vergisi tahakkuk toplamı ise, 145.958.140 bin TL olmakta, gelir vergisi tahakkuk toplamının %60.7 sini, stopaj gelir vergileri tahakkuk toplama-

mının ise, %89.9 ini tablo 21 deki kaynakta kesilen gelir vergisi oluşturmaktadır. Bu yılda gelir vergisi tahakkuk artışı %80.1 olurken, tablo 21 deki gelir vergisi tahakkuk artışı %93.5 olarak gerçekleşmiştir.

1991 yılında gelir vergisi toplamı 335.065.092 bin TL (Tablo 16) gelir vergisi tevkifatı tahakkuk toplamı, 252.925.256 bin TL (Tablo 18) ve tablo 21 deki kaynağında kesilen gelir vergisi tahakkuk toplamı, 229.821.818 bin TL olmaktadır, bu tutar toplam gelir vergisinin %68.5 ini, gelir vergisi tevkifat toplamının ise, %90.8 sini oluşturmaktadır. 1990 yılına göre, 1991 yılında, gelir vergisinin tahakkuk artışı %129.5 olurken, araştırma konusu olan, kurum, kuruluş, idare ve daire personelinin ücret ve maaşlarından kaynağında kesilen gelir vergisi tahakkuku da %159.2 oranında artmıştır. 1991 yılında, kamuda çalışan işçi ücretlerine yapılan zamlar, dolayısıyla ücretlerden kesilen gelir vergilerini de büyük ölçüde artırmıştır.

1992 yılında gelir vergisi toplamı, 625.194.537 bin TL (Tablo 16) gelir vergisi tevkifat toplamı 467.548.156 bin TL (Tablo 19), olurken, tablo 21 deki stopaj gelir vergisi toplamı ise 361,368,631 bin TL olmaktadır, bu tutar, toplam gelir vergisinin %57.8 ini, gelir vergisi, tevkifat toplamının ise, %77.2 sini oluşturmaktadır. Tablo 21 de görülen Azot sanayiinin işçi ve memurundan keserek beyan ettiği gelir vergisi 50.498.926 bin TL, Garp Linyitleri İşletmesi (GLİ) nin, beyan ettiği vergi toplamı ise, 81.186.258 bin TL olmaktadır. Bu rakamlar ücretlilerden kesilen gelir vergilerinin büyük oluşuna örnek oluşturabilmektedir.

1993 yılında gelir vergisi tahakkuk toplamı 1.188.238.896 bin TL (Tablo 17) gelir vergisi tevkifat toplamı 911.717.055 bin TL (Tablo 19), araştırmaya konu olan 17 kurum, kuruluş, idare ve dairelerin, personel maaş ve ücretlerinden tevkif suretiyle beyan edilen gelir vergisinin 1993 yılındaki toplamı ise, 746.203.269 bin TL olmaktadır. Bu tutar toplam gelir vergisinin %62.7 sini oluşturu-

urken, gelir vergisi tevkifat toplamının da, %81.8 ünü oluşturmaktadır. 1993 yılında gelir vergisinin tahakkuk artışı %90.0 gelir vergisi tevkifatı tahakkuk artışı %94.9 olurken, tablo 21 deki kaynakta kesilen gelir vergisi tahakkuk artışı ise, %106.4 olmaktadır. Aynı yıl içinde yalnızca, GLİ nin kaynakta keserek beyan ettiği gelir vergisi, 215.366.650 bin TL, SLİ (Seyitömer Linyit İşletmeleri) nin ise, kaynakta keserek beyan ettiği vergi tutarı, 86.725.082 bin TL olmaktadır.

Bu değerlendirme sonucunda, son on yıllık gelir vergisi tahakkuk toplamları içinde stopaj gelir vergisi payının çok yüksek olduğu, stopaj gelir vergisi toplam tahakkuku içinde en büyük payın da, tablo 20-21'de görüldüğü gibi, personel ücret ve maaşlarından kesilen vergilerin oluşturduğu ortaya çıkmaktadır. Kütahya'da, gerçekleştirilen beyana dayanan gelir vergisinin tahakkuk payı, stopaj gelir vergisinin payına oranla oldukça düşük kalmaktadır. Gelir vergisi içinde, götürü usulde gelir vergisinin payı çok daha düşük olup, binde ile ifade edilmektedir. 10.174 götürü usulde vergilendirilen mükelleften alınan gelir vergisinin bu kadar küçük oluşu, vergilemenin amacından saptığını göstermektedir, yani bu kadar çok götürü usulde vergilendirilen mükellef, en düşük derece üzerinden vergilendirildiği ve götürülük şartlarını kaybeden mükelleflerin gerçek usulde vergilendirilmediği gibi hususla karşı karşıya kalınmaktadır.

Kütahya'da gerçekleştirilen son on yıllık gelir vergisi rakamlarına bakıldığında, ücret geliri dışında, diğer gelir unsurlarından yeterince vergi alınmadığı kanaati hakim olmaktadır. 13.359 gerçek gelir vergisi mükellefi 10.174 de, götürü usulde vergilendirilen mükellef olmak üzere toplam 23.533 gelir vergisi mükellefinin 1993 yılında ödemiş oldukları gelir vergisi toplamı, 136.685.494 bin TL olmakta ve bu tutar da toplam gelir vergisinin %11.5 ini oluşturmaktadır. Oysa bu oran oldukça düşük olup, gelir vergisi mükelleflerinden tahsil edilen verginin toplam gelir vergisi içinde daha yüksek bir orana sahip olması beklenilmektedir.

TABLO 20 : BAZI KAMU VE ÖZEL KURULUŞ PERSONELİ (İŞÇİ-MEMUR)NİN ÜCRET VE MAAŞLARINDAN KAYNAKTA KESİLEN GELİR VERGİLERİNİ GÖSTERİR TABLODUR (1984-1988)

BİN TL

YILLAR	1984	1985	1986	1987	1988
KURUMUN ADI					
Azot Sanayii. (TÜGSAŞ)	868.861.-	1.035.516.-	1.275.147.-	1.696.954.-	2.235.111.-
Kütahya Şeker Fabrikası	183.915.-	210.958.-	247.808.-	366.092.-	493.099.-
Kütahya Mağnezit Fabrikası (KÜMAŞ)	119.081.-	184.171.-	329.472.-	549.553.-	706.920.-
Garp Linyitleri İşletm. (GLİ)	1.466.975.-	1.686.736.-	1.380.378.-	3.123.748.-	5.132.829.-
Seyitömer Linyit İşletm. (SLİ)	322.248.-	449.546.-	771.794.-	1.233.667.-	1.695.540.-
TEAŞ. Seyitömer İşletm. Müd.	390.603.-	327.369.-	742.524.-	747.360.-	1.641.703.-
TEAŞ. Elekt. Dağıtım Mües. Müd.	78.792.-	115.169.-	136.112.-	325.095.-	686.425.-
Tunçbilek Termik Santrali	326.089.-	288.086.-	612.024.-	713.611.-	953.544.-
Etibank 100. Yıl Gümüş İşletm.	89.794.-	127.678.-	198.397.-	295.445.-	422.094.-
Etibank Kolemanit Madencilik	111.656.-	148.874.-	193.515.-	282.797.-	441.549.-
Devlet Orman İşletme Müdürlüğü	46.473.-	63.956.-	91.380.-	129.987.-	1.768.756.-
Belediye (Kütahya, Tavşanlı, Simav)	138.809.-	194.180.-	281.251.-	396.564.-	852.029.-
Dostel Aliminyum Sülfat A.Ş.	23.228.-	26.277.-	32.844.-	62.042.-	83.037.-
Simav Orm.End.Ticaret. SETAŞ.	45.212.-	68.130.-	99.434.-	116.096.-	1.765.410.-
Gediz GİMSAN A.Ş.	40.603.-	54.400.-	139.258.-	279.558.-	496.238.-
Orman Ürünleri San. YOLÇAM.	20.966.-	33.778.-	49.690.-	70.901.-	90.680.-
Gen.Büt.Dai.Pers.Bordro. Ü.K. Verg.	773.174.-	807.635.-	1.129.103.-	1.645.615.-	2.141.697.-
T O P L A M	5.046.479.-	5.822.459.-	7.710.131.-	12.035.085.-	20.017.792.-

KAYNAK : Kurum ve Kuruluşların İstatistiki Bilgileri.

TABLO 21 : BAZI KAMU VE ÖZEL KURULUŞ PERSONELİ (İŞÇİ-MEMUR)NİN ÜCRET VE MAAŞLARINDAN KAYNAKTA KESİLEN GELİR VERGİLERİNİ GÖSTERİR TABLODUR (1989-1993)

BİN TL

YILLAR	1989	1990	1991	1992	1993
KURUMUN ADI					
Azot Sanayii. (TÜGSAŞ)	3.217.110.-	10.982.512.-	26.495.819.-	50.498.926.-	78.271.948.-
Kütahya Şeker Fabrikası	1.136.055.-	2.124.221.-	6.297.754.-	11.704.497.-	22.524.477.-
Kütahya Mağnezit Fabrikası (KÜMAŞ)	1.488.857.-	3.651.967.-	5.656.097.-	10.534.425.-	20.009.456.-
Garp Linyitleri İşletm. (GLİ)	11.529.812.-	18.773.222.-	64.106.354.-	81.186.258.-	215.366.650.-
Seyitömer Linyit İşletm. (SLİ)	3.863.249.-	5.866.570.-	25.781.824.-	32.001.058.-	86.725.082.-
TEAŞ. Seyitömer İşletm. Müd.	3.013.930.-	7.529.546.-	20.986.950.-	41.082.404.-	73.235.619.-
TEAŞ. Elekt. Dağıtım Mües. Müd.	1.082.000.-	2.177.314.-	5.076.232.-	9.992.000.-	16.537.000.-
Tunçbilek Termik Santrali	2.966.003.-	6.090.856.-	17.531.687.-	32.928.707.-	63.082.230.-
Etibank 100. Yıl Gümüş İşletm.	953.773.-	2.004.591.-	4.711.651.-	8.009.637.-	15.740.626.-
Etibank Kolemanit Madencilik	1.352.569.-	2.320.572.-	6.946.880.-	11.115.740.-	18.958.244.-
Devlet Orman İşletme Müdürlüğü	5.023.395.-	7.287.413.-	10.991.986.-	13.947.848.-	29.456.558.-
Belediye (Kütahya, Tavşanlı, Simav)	1.275.734.-	3.782.916.-	7.354.861.-	14.646.085.-	25.552.837.-
Dostel Aliminyum Sülfat A.Ş.	268.107.-	312.710.-	657.057.-	963.974.-	1.650.345.-
Simav Orm.End.Ticaret. SETAŞ.	2.081.620.-	2.879.799.-	5.268.644.-	4.266.446.-	8.627.159.-
Gediz GİMSAN A.Ş.	625.632.-	744.551.-	975.797.-	1.675.390.-	2.970.506.-
Orman Ürünleri San. YOLÇAM.	111.490.-	163.340.-	292.084.-	478.379.-	897.241.-
Gen.Büt.Dai.Pers.Bordro. Ü.K. Verg.	5.788.890.-	11.950.026.-	20.690.141.-	36.336.857.-	66.597.091.-
T O P L A M	45.778.226.-	88.642.126.-	229.821.818.-	361.368.631.-	746.203.069.-

KAYNAK : Kurum ve Kuruluşların İstatistikî Bilgileri.

b - Kurumlar Vergisi

Kütahya'da, 1984-1993 yıllarında, son on yıllık kurumlar vergisi rakamları tespit edilerek, talbo 12 ile 17 de gösterilmiştir. Kurumlar vergisi tahakkuk ve tahsilat tutarları yıllar itibariyle tablolarda görüleceği üzere artış göstermiştir.

1984 yılında, kurumlar vergisi tahakkuk toplamı, 8.670.658.435 TL tahsilat toplamı ise, 6.110.066.546 TL olmakta ve 1984 yıl içinde tahsil edilen tutar, tahakkuk tutarının %70.4 ü olmaktadır. Kurumlar vergisinin, 22.724.919.381 TL olan toplam vergi gelirleri içindeki payı %38.1, gelir üzerinden alınan vergiler tutarı olan, 18.942.559.659 TL içindeki payı ise, %45.7 olmaktadır.

1985 yılında tahakkuk ettirilen kurumlar vergisi tutarı, 13.117.965.100 TL, yılı içinde tahsilatı gerçekleştirilen tutar ise 7.203.603.800 TL ve tahsilat oranı, %54.9 olmaktadır. 1985 yılında gerçekleştirilen, 34.479.142.189 TL vergi gelirleri içinde kurumlar vergisinin payı %38.0 olurken, gelir üzerinden alınan vergiler tutarı olan, 25.766.384.671 TL içindeki payı ise, %50.9 olduğu tablo 13 de görülmektedir. 1985 yılında gelir üzerinden alınan vergilerin yarısından fazlasını kurumlar vergisi teşkil etmektedir. Ancak bu yılda tahakkuk eden kurumlar vergisinin tahsilat oranı düşüktür.

1986 yılında vergi gelirleri tahakkuku, 55.042.621.162 TL, gelir üzerinden alınan vergiler tahakkuk tutarı, 41.829.617.889 TL ve kurumlar vergisi tahakkuk tutarı da, 21.946.129.016 TL olmaktadır. Kurumlar vergisinin, vergi gelirleri içindeki payı, geçmiş yıllara oranla artarak, %39.8 ve gelir üzerinden alınan vergiler içindeki payı ise, %52.4 olmuştur. 1984 ve 1985 yılları rakamlarına bakıldığında, 1986 yılında gelir üzerinden alınan vergiler içindeki kurumlar vergisi payının büyük ölçüde arttığı görülmektedir.

Tahakkuk eden kurumlar vergisinin 1986 yılında, 18.515.189.498TL sı tahsil edilmiştir, tahsilat oranı, %84.3 olmaktadır. Kütahya'da kurumlar vergisi mükelleflerinin büyük olanları, kamu kuruluşları olduğu göz önüne alındığında bu vergilerin büyük bölümünün bu kurumlardan sağlandığı anlaşılmaktadır.

1987 yılında kurumlar vergisi tahakkuk tutarı, 1986 yılına göre düşme eğilimine girmiş ve 18.974.548.007 TL olarak gerçekleşmiş ve aynı yıl içinde bu tutarın, 18.683.462.505 TL ile, %98.4 gibi tamamına yakın bölümü tahsil edilmiştir. 1987 yılı vergi gelirleri tahakkuk toplamı, 64.130.021.203 TL, bu tutar içinde kurumlar vergisinin payı, %29.5 olurken, gelir üzerinden alınan vergiler tahakkuk tutarı ise, 44.078.260.367 TL ve kurumlar vergisinin payı da, %43.0 olmaktadır. 1987 yılında kurumlar vergisi tahakkuk tutarının geçmiş yıllara oranla düşük olması, kurumlar vergisine tabi kurumlardan zarar beyan edenlerin olduğu, bu nedenle tahakkuk tutarının düştüğü düşünülmektedir. Öte yandan, 1987 yılına kadar tahakkuk eden gelir ve kurumlar vergisi tutarları arasında miktar bakımından belirgin bir fark görülmez iken, 1988 yılından itibaren, gelir vergisi tahakkuk tutarlarının belirgin bir şekilde, kurumlar vergisi tahakkuk tutarlarından fazla olduğunu ve bu artışın takip eden yıllarda da devam ederek, farkın gelir vergisi lehine büyüdüğü, bu durumun, gelir vergisi kanununun 94 üncü maddesi gereğince, kaynakta kesilen vergilerin artışından kaynaklandığı izlenimi ortaya çıkmaktadır.

1988 yılında vergi gelirleri tahakkuk tutarı, 90.404.584.178 TL, gelir üzerinden alınan vergiler, 59.952.882.057 TL ve kurumlar vergisi tahakkuk tutarı da, 23.608.874.963 TL olarak gerçekleşmiştir. Kurumlar vergisinin, vergi gelirlerine oranı, %26.1 gelir üzerinden alınan vergilere oranı ise, %39.3 olmaktadır. 1988 yılında tahakkuk eden kurumlar vergisinin 23.508.553.919 TL ile, %99.5 inin tahsilatı yılı içinde gerçekleştirilmiştir.

1989 yılında kurumlar vergisi tahakkuk tutarında, 1988 yılına göre, %180 oranında artış gerçekleşmiş ve 66.214.566.206 TL olmuştur, aynı yıl içinde vergi gelirlerinin, 200.688.589.346 TL, gelir üzerinden alınan vergiler tahsilat tutarının da, 147.245.778.541 TL olduğu görülmektedir. Kurumlar vergisinin 1989 yılı vergi gelirleri tahakkuk tutarı içindeki payı, %32.9, gelir üzerinden alınan vergiler tahakkuk tutarı içindeki payı ise, %44.9 olmaktadır. Kurumlar vergisi tahakkuk tutarının 60.947.961.357 TL ile %92.0 ı yılı içinde tahsil edilmiştir.

1990 yılı sonunda Kütahya'da, 298.691.226.337 TL vergi gelirleri tahakkuku, 202.650.768.158 TL gelir üzerinden alınan vergiler tahakkuku ve 56.692.628.091 TL kurumlar vergisi tahakkuku gerçekleştirilmiştir. Tablo 15 de görüldüğü gibi, 1990 yılında tahakkuk eden kurumlar vergisi tutarı, 1989 yılına göre azalmıştır, bu azalma %6.9 oranında olmuş ve kurumlar vergisi mükelleflerinin 1990 yılında da zarar beyan ettikleri düşünülmektedir. Kurumlar vergisinin, vergi gelirleri içindeki payı %18.9 lara kadar gerilediği, gelir üzerinden alınan vergiler içindeki payının da, %27.9 olduğu, tablodaki verilerden çıkarılmaktadır. 1990 yılında tahakkuk eden kurumlar vergisinin, 49.025.053.112 TL ile %86.4 ünün tahsilatı sağlanmıştır.

1991 yılında kurumlar vergisi tahakkuk tutarının, 64.304.528.000 TL olarak gerçekleştiği tablo 16 da görülmektedir. Aynı yılda vergi gelirleri tahakkuk toplamı, 591.502.298.600 TL, gelir üzerinden alınan vergiler ise, 399.369.620.000 TL dir. Vergi gelirlerinin içinde, kurumlar vergisinin payı %10.8 ve gelir üzerinden alınan vergiler içinde ise, kurumlar vergisinin payı, %16.1 olmaktadır. 1991 yılında tahakkuk eden kurumlar vergisinin, 55.074.166.800 TL sı tahsil edilmiştir, tahsil edilen tutar tahakkuk tutarının %85.6 sı olmaktadır.

1992 yılında tahakkuk eden kurumlar vergisi tutarı, 173.730.484.000 TL olurken, gelir üzerinden alınan vergiler,

798.925.021.000 TL ve vergi gelirleri tahakkuk tutarı ise, 1.137.532.031.000 TL olmaktadır. Kurumlar vergisi, vergi gelirleri tahakkuk tutarı içinde %15.2, gelir üzerinden alınan vergiler tutarı içinde ise, %21.7 lik paya sahip olmuştur. Gelir üzerinden alınan vergiler içinde, gelir vergisinin payı 1990 yılından itibaren artmış ve 1991 yılında gelir vergisinin en fazla arttığı tabloda görülmektedir. 1992 yılında tahakkuk eden kurumlar vergisinin 126.893.042.000 TL sının tahsilatı gerçekleştirilmiştir, bu tutar, tahakkuk tutarının %73.0 ı olmaktadır.

1993 yılında kurumlar vergisi tahakkuk tutarı, 379.545.094.000 TL, gelir üzerinden alınan vergiler tutarı, 1.567.783.990.000 TL ve vergi gelirleri tahakkuk tutarı ise, 2.179.974.687.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Kurumlar vergisinin, vergi gelirleri tahakkuku içindeki payı, %17.4, gelir üzerinden alınan vergiler içindeki payı da, %24.2 olmaktadır. 1993 yılında tahakkuk eden kurumlar vergisinin, 283.305.398.000 TL ile %74.6 lık bölümünün tahsilatı sağlanmıştır. Kurumlar vergisinin 1993 yılında tahakkuk artışı %118 olmaktadır. Tablo 17 de gelir vergisi tahakkukunun, kurumlar vergisi tahakkukundan çok yüksek olduğu görülmektedir, bununda gelir vergisi tahakkuk toplamı içinde yer alan, 911.717.055.000 TL lık kaynakta kesilen vergilerden kaynaklandığı bilinmektedir.

Kütahya'da son tespitlere göre, vergi daireleri sicil kayıtlarında 998 kurumlar vergisi mükellefi olduğu görülmektedir. (Tablo:11). Kurumlar vergisi mükelleflerinin bir kısmı, Azot fabrikası (Tügsaş), Kütahya Şeker Fabrikası, Kütahya Magnezit Fabrikası (KÜMAŞ), Garp Linyit İşletmeleri Müessesesi, Seyitömer Linyit İşletmeleri Müessesesi, Etibank Kolemanit İşletmeleri ve Etibank 100. Yıl Gümüş İşletmeleri Müdürlüğü gibi büyük kamu kuruluşlarıdır (Tablo 22). Bu kuruluşların son on yıllık kurumlar vergisi yönünden incelenmesinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Azot Fabrikası (Tügsaş) 1983-1993 yıllarında zarar etmekte ve beyan edilen matrah bulunmadığından tahakkuk eden kurumlar vergisi de bulunmamaktadır. Kütahya Şeker Fabrikası 1984 yılında, 260.243.495 TL, 1985 yılında 235.337.196 TL kurumlar vergisi ödemiş, 1986 ve 1987 yıllarında zarar etmiştir. 1988 yılında 542.419.589 TL, 1989 yılında ise, 80.877.984 TL kurumlar vergisi ödemiş, 1990 yılında zarar beyan eden fabrika, 1991 ettiği karını, 1990 yılı zararına mahsup etmiştir ve 1992 yılı ile 1993 yılında fabrika yine zarar beyan etmiştir.

Kütahya Magnezit Fabrikası (Kümaş) 1984 yılında 803.371.554 TL matrah beyan ederek, 321.348.622 TL kurumlar vergisi ödemiştir, 1985, 1986, 1987 ve 1988 yıllarında Kütahya Magnezit fabrikası istisnalardan yararlanarak kurumlar vergisi ödememiştir. Ancak istisna tutarları üzerinden bu yıllarda stopaj gelir vergisi ödemiştir. 1989, 1990, 1991, 1992 ve 1993 yıllarında fabrika yine zarar beyan etmiştir.

Garp Linyitleri İşletme Müessesesi Müdürlüğü (GLİ) 1984 yılında 5.140.178.319 TL, 1985 yılında 3.748.876.139 TL kurumlar vergisi ödemiştir, 1986 ile 1993 yılları arasında sürekli zarar beyan etmiştir.

Seyitömer Linyit İşletmeleri Müessesesi Müdürlüğü (GLİ), 1-7-1990 tarihinden itibaren Garp Linyitlerinden ayrılarak, ayrı müessesesi şeklinde faaliyetini sürdürmüş ve her yıl sürekli kar eden bir kurum olmuştur. Seyitömer Linyit İşletmeleri Müessesesi (SLİ) nin kuruluşundan itibaren ödediği kurumlar vergisi tutarları şöyledir, 1.7.1990-31.12.1990 dönemi faaliyetinden, 1991 beyan yılında 8.494.777.600 TL, 1991 vergilendirme dönemine ilişkin, 1992 yılında 47.209.385.686 TL, 1992 vergilendirme dönemine ilişkin, 1993 yılında 145.298.374.000 TL vergi ödemiş ve 1993 vergilendirme dönemine ilişkin 1994 yılı Nisan ayında ise, beyan edilen safi kurum kazancı üzerinden 213.161.485.000 TL kurumlar vergisi tahakkuk etmiştir. Seyitömer Linyit İşletmeleri Müessesesi

Müdürlüğü beyan ettiği kurum kazancı ve tahakkuk eden kurumlar vergisi ile Türkiye'de en fazla kurumlar vergisi ödeyen kurumlar arasında sıralamaya girmiştir.

Etibank 100. Yıl Gümüş İşletmeleri Müdürlüğü, 1984 yılında 176.944 TL, 1985 yılında 309.349 TL ve 1986 yılında da, 1.721.270 TL kurumlar vergisi ödemiş ve 1987 yılında itibaren sürekli olarak her yıl zarar beyan etmiştir.

Etibank Kolemanit İşletmeleri Müessesesi 1984-1993 yılları arasında sürekli kar eden kuruluştur, bu kuruluşun yıllar itibariyle ödediği vergi ise şöyle olmaktadır, 1985 yılında 4.994.682.618 TL, 1986 yılında 9.040.524.427 TL, 1987 yılında 8.508.592.535 TL, 1988 yılında 14.922.444.654 TL, 1989 yılında 30.926.883.345 TL, 1990 yılında 41.507.755.214 TL, 1991 yılında 33.547.564.500 TL, 1992 yılında 58.891.510.700 TL, 1993 yılında 78.692.210.000 TL dir ve 1993 vergilendirme dönemine ilişkin 1994 yılı Nisan ayında müessesenin beyan ettiği safi kurum kazancı üzerinden 142.617.582.000 TL kurumlar vergisi tahakkuk ettirilmiştir.

Kütahya'da kurumlar vergisi mükellefi olan ve isimleri Tablo 22'de belirtilen kamu kuruluşlarından 1984 vergilendirme dönemine ilişkin olarak, Etibank Kolemanit İşletmeleri Müessesesi 4.994.682.618 TL, Garp Linyitleri İşletme Müessesesi 3.748.876.139 TL, Kütahya Şeker Fabrikası 235.337.196 TL ve Etibank 100. Yıl Gümüş İşletmeleri Müdürlüğü ise, 309.349 TL kurumlar vergisini 1985 yılında beyan ettikleri kazançlar üzerinden ödemişlerdir. 1985 yılında bu 4 kamu kurumunun ödediği kurumlar vergisi tutarı 8.979.205.302 TL olmakta ve aynı yıl Kütahya'da tahakkuk eden toplam kurumlar vergisi ise, 13.117.965.100 TL, bu tutarın %68.4 ünü 4 kurumdan alınan kurumlar vergisi oluşturmaktadır.

1985 vergilendirme dönemine ilişkin 1986 yılında beyan edilen safi kurum kazancı üzerinden, Etibank Kolemanit 9.040.524.427 TL, Etibank 100. Yıl Gümüş İşletmeleri

1.721.290TL, olmak üzere toplam 9.042.245.697 TL vergi tahakkuk ettirmiştir. 1986 yılında Kütahya'da tahakkuk eden toplam kurumlar vergisi tutarı ise, 21.946.129.016 TL olmakta ve bu tutarın %41.2 sini 2 kurumdan alınan vergiler oluşturmuştur.

1987 yılında tahakkuk eden 18.974.548.007 TL kurumlar vergisi tutarının, 8.508.592.535 TL sı Etibank Kolemanit İşletmelerine, ait vergidir ki, bu tutar, kurumlar vergisi toplamının %44.8 ini oluşturmaktadır.

1988 yılında Etibank Kolemanit İşletmelerinin kurumlar vergisi tutarı 14.922.444.654 TL, Kütahya şeker fabrikasının vergisi ise 542.419.589 TL, iki kurumun vergi toplamı 15.464.864.243 TL olmakta, aynı yılda tahakkuk eden toplam kurumlar vergisi ise, 23.608.874.963 TL dir. Bu iki kurumun kurumlar vergisi tutarı toplam kurumlar vergisinin %65.5 ini oluşturmuş ve diğer 5 kurum 1988 yılında zarar beyan etmiştir.

1990 yılında tahakkuk eden kurumlar vergisi toplamı 56.692.628.091 TL dir, Etibank Kolemanit İşletmelerinin 1990 yılında tahakkuk eden vergisi 41.507.755.214 TL. Bu tutar, toplam kurumlar vergisinin %73.2 sini oluşturmaktadır. 1991 yılında Etibank Kolemanit İşletmelerinin kurumlar vergisi tahakkuk tutarı 33.547.564.500 TL, Seyitömer Linyit İşletmeleri (SLİ) nin 8.494.777.600 TL vebu iki kurumun kurumlar vergisi toplamı 42.042.342.100 TL, aynı yıl içinde tahakkuk eden toplam kurumlar vergisi ise, 64.304.528.000 TL, bu tutarın %65.3 ünü iki kurumun vergi tahakkukları toplamı oluşturmaktadır.

**TABLO 22 : KÜTAHYA'DA KURUMLAR VERGİSİ MÜKELLEFİ BAZI
BÜYÜK KAMU KURULUŞLARI VE ÖDEDİKLERİ KURUMLAR
VERGİSİ (1985-1993)**

YILLAR	1984	1985	1986	1987	1988	1989
AZOT FABRİKASI (TÜGSAŞ)	Zarar	zarar	zarar	zarar	zarar	zarar
Kütahya Şeker Fabrikası	260.243.495	235.337.196	zarar	zarar	542.419.589	80.877.984
KÜTAHYA MAGN.FB. KÜMAŞ	321.348.622	zarar	"	"	"	"
GARP LİN. İŞL. MÜES. MÜD.	5.140.178.319	3.748.876.139	zarar	zarar	zarar	zarar
ETİBANK 10. YIL. G.İ.	176.944	309.349	1.721.270	"	"	"
ETİBANK KOLEMANİT İŞL.	2.890.754.490	4.994.682.618	9.040.524.427	8.508.592.535	14.922.444.654	30.926.883.345
YILLAR	1990	1991	1992	1993		
AZOT FABRİKASI (TÜGSAŞ)	zarar	zarar	zarar	zarar		
KÜTAHYA ŞEKER FABRİKASI"	"	"	"			
KÜTAHYA MAGNE. FABRİKASI	"	"	"	"		
GARP LİN. MAGNE. FABRİKASI	"		"	"		
SEYİTÖMER LİNYİT İŞMLR	-	8.494.777.600	47.209.385.686	145.298.374.000		
ETİBANK 10. YIL GÜ. İŞLM	zarar	zarar	zarar	zarar		
ETİBANK KOLEMANİT İŞLM.	41.507.755.214	33.547.564.500	58.891.510.700	78.692.210.000	5	

KAYNAK : Kurumlardan Sağlanan İstatistiki Bilgiler.

1992 yılında Kütahya'da tahakkuk eden kurumlar vergisi tutarı 173.730.484.000 TL olurken, bu tutarın 58.891.510.700 TL sı Eti-bank Kolemanit İşletmelerine, 47.209.385.686 TL sı ise Seyitömer Linyit İşletmelerine ait olmakta, bu iki kurumun vergileri toplamı 106.100.896.386 TL ve bu tutar toplam verginin %61.0 ını oluşturmaktadır.

1993 yılında, Seyitömer Linyit İşletmelerinin tahakkuk eden kurumlar vergisi 145.298.374.000 TL, Etibank Kolemanit İşletmelerinin kurumlar vergisi tahkuku ise, 78.692.210.000 TL olmakta, diğer 5 kamu kurumu 1993 yılında da zarar beyan etmişlerdir. Aynı yıl tahakkuk eden toplam kurumlar vergisi 379.545.094.000 TL dir. Seyitömer Linyit İşletmeleri ile Etibank Kolemanit İşletmelerinin vergileri toplamı 223.990.584.000 TL olmakta ve bu tutar, kurumlar vergisi toplamının %59 unu oluşturmaktadır.

Yine 1994 yılı Nisan ayında Seyitömer Linyit İşletmelerine ait 213.161.485.000 TL, Etibank Kolemanit İşletmelerine ait ise, 142.617.582.000 TL kurumlar vergisi tahakkuk etmiştir. Kar eden bu iki kamu kurumunun 1994 yılında tahakukk eden kurumlar vergisi itoplamı 355.779.067.000 TL olmaktadır. Kütahya il bazında geçmiş yıllarda ve 1994 yılında en fazla kurumlar vergisi ödeyen kurumlar olarak ilk iki sırayı Seyitömer Linyit İşletmeleri ve Etibank Kolemanit İşletmeleri oluşturmaktadır.

c - Katma Değer Vergisi

Türk vergi sisteminde etkinlik ve verimlilik uzun zamandır üzerinde tartışılan ve durulan konu olmuştur. Konuya gider vergileri yönünden bakıldığında, bir reforma ihtiyaç olduğu görüşünde birleşilmiş ve 1.1.1985 tarihinden itibaren modern vergicilik anlayışıyla, Katma Değer Vergisi uygulamasına geçilmiştir. 2 Kasım 1984 gün ve 18563 sayılı resmi gazetede yayımlanmış, 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu 01.01.1985 tarihinde yürürlüğe

girmiştir. Katma Değer Vergisinin yürürlüğe girmesiyle, Dahilde Alınan İstihsal Vergisi, İthalde Alınan İstihsal Vergisi, PTT Hizmetleri Vergisi, Nakliyat Vergisi, Şeker İstihlak Vergisi, Spor Toto Vergisi, İlan ve Reklam Hizmetleri Vergisi ve İşletme Vergisi yürürlükten kaldırılmıştır, 6802 Sayılı Gider Vergileri Kanununun Banka ve Sigorta Muameleleri Vergileri ile ilgili hükümleri yürürlükten kaldırılmamış ve uygulamasına devam edilmektedir. Bu nedenle Katma Değer Vergisinin uygulamaya sokulmasıyla harcamalar üzerinden alınan diğer bir ifade ile gider vergilerinde geniş kapsamlı bir reform gerçekleştirilmiştir.

Katma Değer Vergisi uygulamaya başlanıldığı 01.01.1985 tarihinden itibaren, harcamalar üzerinden alınan vergilerde yıllar itibariyle önemli bir artış olmuştur. Ülkemizde mal ve hizmetlerden alınan vergilerden, Dahilde alınan Katma Değer Vergisi artışlarının Kütahya'da son on yıl içinde nasıl geliştiği burada rakamsal ve oransal olarak değerlendirilecektir.

Kütahya'da 1984 yılında, mal ve hizmetlerden alınan vergiler tahakkuk toplamı, 3.168.099.576 TL olmakta iken, bu tutarın, 2.428.775.111 TL sınırı 1984 yılı içinde tahsilatı gerçekleştirilmiştir. Tahsilat oranı %76.6 olmuştur. Ancak, bu tutar içinde 1984 yılında tahakkuk eden, dahilde alınan İstihsal Vergisi, İşletme Vergisi, Şeker İstihlak Vergisi, ve Nakliyat Vergisinin toplam tutarı, 2.144.666.240 TL, tahsilat tutarı ise, 1.442.549.837 TL olarak gerçekleştirilmiştir. Bu vergilerin 1984 yılında tahakkuk toplamından %67.2 sinin tahsilatı yapılmıştır. Katma Değer Vergisinin yürürlüğe girmesiyle, aynı kanun ile yürürlükten kaldırılan bu vergilerden, en büyük payın, Dahilde Alınan İstihsal Vergisine ait olduğu tablo 12 de görülmektedir. Kütahya'da 1984 yılında gerçekleştirilen toplam vergi gelirlerinin, ancak, %13.9 unu mal ve hizmetlerden alınan vergiler oluşturmuştur. Oysa vergi gelirleri içindeki, mal ve hizmetten alınan vergilerin payının daha yüksek olmasının gerektiği modern vergi sistemlerinden bilinmektedir.

Kütahya'da, 1985 yılında toplanan vergi gelirleri tutarı, 34.479.142.189 TL olarak gerçekleşirken, mal ve hizmetlerden alınan vergiler toplamı, 7.443.737.091 TL olmakta ve vergi gelirlerine oranı ise, %21.5 olmuştur. Mal ve hizmetlerden alınan vergiler içinde, 5.858.329.698 TL ile Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi ilk sırayı almıştır, dolayısıyla mal ve hizmetten alınan vergilerin %78.7 sine sahip olmuştur. Katma değer Vergisi uygulamasının ilk yılı olduğu halde, mal ve hizmetten alınan vergilerde, özellikle bu vergiler içindeki Katma Değer Vergisi gelirlerinin yüksek olduğu tablo 13 de görülebilmektedir. 1985 yılında tahakkuk eden mal ve hizmetten alınan vergilerden, 7.308.616.100 TL sının tahsilatı gerçekleştirilmiş, yani, tahakkuk eden verginin, %98.1 gibi tamamına yakın bölümü yıl içinde tahsil edilmiştir. Dahilde Alınan Katma Değer Vergisinin tahsilat oranı da, 5.773.024.089 TL ile %98.5 olmuştur.

1986 yılında mal ve hizmetlerden alınan vergiler tahakkuk tutarı, 12.300.462.905 TL olurken, Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi tahakkuk tutarı da 9.673.134.174 TL olarak gerçekleşmiştir. Vergi gelirleri toplam tutarı ise, 55.042.621.162 TL dir. Mal ve hizmetlerden alınan vergilerin, vergi gelirleri toplam tahakkukuna oranı, %22.3, Dahilde Alınan Katma Değer Vergisinin, mal ve hizmetten alınan vergiler tahakkukuna oranı ise, %78.6 olmaktadır. 9.673.134.174 TL olarak tahakkuk eden Dahilde Alınan Katma Değer Vergisinin, 9.436.790.628 TL sı tahsil edilmiştir, bu durumda tahakkuk eden verginin, %97.5 lik bölümünün yılı içinde tahsilatı sağlanmıştır. Mal ve hizmetlerden alınan vergilerin tahsilat oranı ise, %97.7 olmaktadır.

1987 yılında Kütahya'da mal ve hizmetlerden alınan vergilerin tahakkuk tutarı, 19.091.549.404 TL olurken, Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi tahakkuk tutarı, 15.419.763.331 TL olmuştur. Aynı yıl içinde vergi gelirleri tahakkuk toplamı ise, 64.130.021.203 TL olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu tutarın, %24.0 lık bir

bölümünü Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi tahakkuku oluşturmaktadır. Uygulamaya girdikten kısa süre sonunda Katma Değer Vergisi tahakkukunun belirgin bir artış gösterdiğini vergi gelirleri toplam tahakkuku içinde sahip olduğu %24.0 lık pay göstermektedir. Vergi gelirleri tahakkuk toplamı içinde mal ve hizmetlerden alınan vergilerin payı ise, %29.7 olmaktadır. Dahilde Alınan Katma Değer Vergisinin, 14.923.137.830 TL ile %96.7 si 1987 yılı içinde tahsil edilmiştir. Aynı yıl içinde gerçekleştirilen mal ve hizmetlerden alınan vergiler tahakkukunun %80.7 sını Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi tahakkuku teşkil etmektedir. Katma Değer Vergisi tahakkukunda belirgin bir artış burada da gözlenmektedir.

1988 yılında mal ve hizmetlerden alınan vergiler tahakkuk tutarı, 28.583.220.201 TL, Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi tahakkuk tutarı, 22.595.290.115 TL ve vergi gelirleri toplam tahakkuku ise, 90.404.584.178 TL olarak gerçekleşmiştir. Vergi gelirleri içindeki, mal ve hizmetten alınan vergilerin payı %31.6 ya yükselirken, vergi gelirleri tahakkuku içinde, Dahilde Alınan Katma Değer Vergisinin payı da %24.9 olmuştur, bu verginin mal ve hizmetten alınan vergiler içindeki payı ise, %79.0 olmaktadır. Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi tahakkuk tutarınının, 21.651.949.787 TL ile %95.8 lik bölümü yıl içinde tahsil edilmiştir.

1989 yılında, Kütahya'da tahakkuk ettirilen vergi gelirlerinde önemli bir artışın olduğu tablo 15 de görülmekte, vergi gelirler tahakkuk tutarı, 200.688.589.346 TL, mal ve hizmetten alınan vergiler tahakkuk tutarı, 51.153.430.089 TL ve Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi tahakkuk tutarı ise 40.657.388.948 TL olmuştur. Vergi gelirleri toplamı içinde, mal ve hizmetten alınan vergilerin payı, %25.4, Dahilde Alınan Katma Değer Vergisinin payı, %20.2 olmaktadır. Dahilde Alınan Katma Değer Vergisinin mal ve hizmetten alınan vergiler içindeki payı %79.5 olmaktadır. Bu ver-

ğinin 1989 yılı içinde, 39.437.996.725 TL sı tahsil edilmiştir, yani tahakkuk tutarının %97 sinin tahsilatı sağlanmıştır.

1990 yılında, Dahilde Alınan Katma Değer Vergisinin tahakkuk ve tahsilat tutarları, tahakkuk, 71.041.124.348 TL, tahsilat ise, 65.942.973.858 TL olmakta, bu durumda, tahakkuk tutarının %92.8 lik bölümü aynı yıl içinde tahsil edilmiştir. 1990 yılı içinde mal ve hizmetten alınan vergiler tahakkuk tutarı, 90.603.728.958 TL, vergi gelirleri tahakkuk tutarı ise, 298.691.226.337 TL olarak gerçekleşmiştir. Vergi gelirleri içinde, mal ve hizmetten alınan vergilerin payı, %30.3, Dahilde Alınan K.D.V. nin payı, ise, %23.7 olmuştur. Dahilde Alınan K.D.V. nin, mal ve hizmetten alınan vergiler içindeki payı ise, %78.4 dür. 1990 yılında Dahilde Alınan K.D.V. nin tahakkuk artışı %74.7 olmuştur.

1991 yılında, tahakkuk eden vergi gelirleri tutarı, 591.502.298.600 TL, mal ve hizmetten alınan vergilerin tahakkuk tutarı, 184.144.981.800 TL aynı yıl içinde, Dahilde Alınan K.D.V. nin tahakkuk tutarı ise, 151.649.322.300 TL olmakta, vergi gelirleri içindeki, mal ve hizmetten alınan verilerin payı, %31.1 olurken, Dahilde Alınan K.D.V. nin payı, %25.6 ya yükselmiş ve tahakkuk tutarının, 141.640.429.300 TL ile %93.3 lük bölümü yılı içinde tahsil edilmiştir. Bu verginin 1991 yılında tahakkuk artışı da, %113 olmaktadır.

1992 yılında vergi gelirleri toplamı, 1.137.532.031.000 TL, mal ve hizmetten alınan vergiler toplamı, 323.448.778.000 TL ve Dahilde Alınan K.D.V toplamı ise, 260.373.375.000 TL olmuştur. 1991 yılına oranla vergi gelirlerinin, 1992 yılında fazla arttığı görülmektedir. Vergi gelirleri içinde, mal ve hizmetten alınan vergilerin payı, %28.4 olurken, Dahilde Alınan K.D.V. nin payı, %22.4 e yükselmiştir. Dahilde Alınan K.D.V nin tahakkuk tutarından,

%94.8 ine isabet eden, 247.059.957.000 TL nin tahsilatı gerçekleştirilmiştir. Bu verginin 1992 yılında tahakkuk artışı, %71.6 olmuştur. Vergi gelirlerindeki artış ise, %92.3 dir.

1993 yılında vergi gelirleri tahakkuk tutarı, 2.179.974.687.000 TL, mal ve hizmetten alınan vergiler toplamı, 584.007.689.000 TL olurken, Dahilde Alınan K.D.V nin tahakkuk tutarı ise, 464.049.780.000 TL olmuştur. 1993 yılı verilerine göre, Kütahya'da gerçekleştirilen vergi gelirleri tahakkuku içinde, mal ve hizmetten alınan vergilerin payı, %26.7 olmakta, geçmiş yıllara oranla bir azalmanın olduğu görülmekte, Dahilde Alınan K.D.V nin vergi gelirleri tahakkuku içindeki payı, %21.2 olmuştur. Mal ve hizmetten alınan vergiler toplamı içinde Dahilde Alınan K.D.V nin payı %79.4 olmaktadır. 1993 yılı içinde Dahilde Alınan K.D.V si tahakkuk tutarından, 433.352.166.000 TL ile %93.3 ünün tahsilatı sağlanmıştır. Son dokuz yıllık verilere göre, Kütahya'da vergi gelirleri içinde Dahilde Alınan K.D.V nin önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir.

d - Servetten Alınan Vergiler

Kütahya'da tahakkuk etirelen vergi gelirleri içinde, servetten alınan vergilerin payı oldukça düşüktür, 1984 yılında bu pay, %2.13, 1985 yılında %1.99 olmuştur. 1984-1985 yıllarında, emlak vergisi tutarında, servetten alınan vergiler içinde yer alırken, emlak vergisinin tahakkuk ve tahsil yetkisi, 1986 yılında belediyelere devredilmiştir ve servetten alınan vergilerin payı daha da azalmıştır. Nitekim, 1986 da bu pay, %1.45 olurken, 1987 de, %1.44, 1988 de %2.03 e yükselmiş, 1989 yılında tekrar servetten alınan vergilerin payı azalarak, %1.32 olurken, 1993 yılında ise, vergi gelirleri içinde, servetten alınan vergilerin payı, %1.28 olabilmektedir.

Bu durumda, Kütahya'da toplanan vergiler içinde, servetten alınan vergilerin önemli bir paya sahip olmadığı ve bu payın oldukça düşük kaldığı, vergi gelirleri tablolarından ve vergi gelirleri içindeki oranlardan anlaşılmaktadır.

D. Kütahya'da Vergi Dışı Normal Gelirler

Kütahya'da genel bütçe gelirleri denildiğinde, vergi gelirlerinin yanında, vergi dışı normal gelirlerin de olduğu bilinmekte, vergi dışı normal gelirler, devletin mülk gelirleri, (taşınır ve taşınmaz mal satış ve kira gelirleri) madenlerden alınan devlet hakkı, faiz gelirleri, tavizattan geri alınanlar, döner sermaye gelirleri, değerli kağıt satış bedelleri ve çeşitli gelirlerden oluşmaktadır. Kütahya'da toplanan vergi dışı normal gelirlerin yıllar itibariyle, toplam genel bütçe gelirleri içindeki payları şu şekilde gerçekleşmiştir. 1984 yılında, genel bütçe gelirleri toplamı, 24.947.190.380 TL olurken, bu tutarın, 2.222.270.999 TL sı vergi dışı normal gelirlerden oluşmuştur, vergi gelirlerinin genel bütçe gelirleri içindeki payı, %91.1 olurken, vergi dışı normal gelirlerin payı da %8.9 olmaktadır. 1984 yılında vergi dışı normal gelir tahakkuk toplamından, 2.111.793.811 TL ile %95.0 sinin tahsilatı sağlanmıştır.

1985 yılında, genel bütçe gelirleri toplamı, 37.493.163.315 TL, vergi dışı normal gelirler toplamı, 3.014.021.126 TL olmakta ve genel bütçe gelirlerinin %8.3 ü vergi dışı normal gelirlerden oluşmaktadır. Vergi dışı normal gelirler tahakkuk tutarının, 1985 yılı içinde, 2.869.442.906 TL ile %94.9 u tahsil edilmiştir. 1986 yılında genel bütçe gelirleri içinde vergi dışı normal gelirlerin payının az olduğu görülmekte, genel bütçe gelirleri tutarı, 57.045.873.998 TL, vergi dışı normal gelirler tahakkuk tutarı,

2.003.252.856 TL ve genel bütçe gelirleri toplamı içinde vergi dışı normal gelirlerin payı, %3.51 olmaktadır. 1986 yılında tahakkuk eden vergi dışı normal gelirlerden, 1.790.974.268 TL ile %89.4 ünün tahsilatı sağlanmıştır.

1987 yılında vergi dışı normal gelirler tahakkuk toplamı, 4.961.852.505 TL olurken, genel bütçe gelirleri toplamı, 69.091.873.708 TL olmuş ve genel bütçe gelirleri içinde, vergi dışı normal gelirlerin payı, %7.1 e yükselmiştir. Vergi dışı normal gelirlerin 1987 yılı içinde, 4.567.519.488 TL ile %92.0 inin tahsilatı sağlanmıştır. 1987 yılında vergi dışı normal gelirler tahakkuk artışı, %64.6 olmaktadır.

1988 yılında, gelirlerin genel toplam tutarı, 97.567.575.724 TL, vergi dışı normal gelirler tutarı ise, 7.162.991.546 TL olmuş ve vergi dışı normal gelirlerin, genel bütçe gelirleri içindeki payı, %7.34 dür. 1988 yılı içinde vergi dışı normal gelir tahakkuk tutarının, 6.330.430.952 TL ile %88.3 si tahsil edilmiştir. Vergi dışı normal gelirlerin tahakkuk artışı ise %44.3 olmaktadır. 1989 yılı gelirler toplam tahakkuk tutarı, 210.940.306.049 TL olurken, vergi dışı normal gelirler tahakkuk tutarı, 10.251.716.703 TL olmuş ve genel bütçe gelirleri toplamı içindeki payı da, %4.86 olarak gerçekleşmiştir. Vergi dışı normal gelirler tahakkuk tutarının, 1989 yılında, 8.876.975.792 TL ile %86.5 inin tahsilatı sağlanmıştır. Vergi dışı normal gelirlerin 1989 yılında tahakkuk artış oranı ise, %43.1 olmaktadır.

1990 yılında Kütahya'da toplanan genel bütçe gelirleri tahakkuk tutarı, 311.715.087.697 TL, bu tutarın, 13.023.861.360 TL ile %4.17 si vergi dışı normal gelirlerden oluşmuştur. Vergi dışı normal gelirler tahakkuk tutarının, 10.891.586.890 TL si, yani, %83.6 sı 1990 yılı içinde tahsil edilmiştir. Vergi dışı normal gelirler tahakkuku, 1990 yılında %27 oranında artmıştır.

1991 yılında, gelirler toplam tahakkuku, 632.419.145.700 TL, vergi dışı normal gelirler tahakkuk toplamı, 40.916.847.100 TL olmakta ve bu tutar ile genel bütçe gelirleri içinde vergi dışı normal gelirlerin payı, %6.46 olmaktadır. 1991 yılı içinde, vergi dışı normal gelirler tahakkuk tutarının, 35.519.448.500 TL ile %86.8 inin tahsilatı sağlanmıştır.

1992 yılında gelirlerin toplam tutarı, 1.205.312.000 TL, vergi dışı normal gelirler tahakkuk tutarı ise, 67.780.290.000 TL olmakta vergi dışı normal gelirlerin genel bütçe gelirleri içinde payı, %5.62 dir. Vergi dışı normal gelirler tahakkuk tutarının, 1992 yılında 62.442.447.000 TL ile, %92.1 i tahsil edilmiştir. Bu gelirlerin aynı yıl içindeki tahakkuk artış oranı da, %65.6 olmaktadır.

1993 yılında Kütahya'da toplanan genel bütçe gelirleri 2.298.634.698.000 TL olmuş ve bu tutarın, 118.660.011.000 TL ile %5.16 sı vergi dışı normal gelirlerden oluşmuştur. Vergi dışı normal gelirler tahakkuk tutarının, 90.040.027.000 TL ile %75.8 inin 1993 yılı içinde tahsilatı sağlanmıştır. Vergi dışı normal gelirlerin 1993 yılında tahakkuk artış oranı ise, %75.0 yani vergi dışı normal gelirler 1992 yılına göre, 1993 yılında %75.0 oranında artmıştır.

Vergi dışı normal gelir rakamlarının son on yıllık değerlendirmesi sonucunda, genel bütçe gelirleri içinde önemli bir paya sahip olmadığı ortaya çıkmakta ve bu pay ortalama %6 olmaktadır. Kütahya'da toplanan gelirlerin %94 ünü vergi gelirleri oluşturmaktadır.

II- KÜTAHYA'DA KONSOLİDE BÜTÇE GİDERLERİ

A. Kütahya'da Konsolide Bütçe Giderleri

Kütahya'da konsolide bütçe giderleri, genel bütçeli dairelerin il teşkilatları ile katma bütçeli kuruluşların il ve bölge müdürlüğü şeklinde teşkilatlanmış birimlerince yapılan harcamaların toplamından oluşmaktadır. Bu bölümde konumuz gereği, mahalli idarelerin ve diğer kamu kuruluşlarının harcamalarına değinmeyip, genel ve katma bütçeden yapılan harcamalara yer verilerek, bunlar üzerinde durulacaktır.

Devletin yıllık programlarda gösterilen hizmetlerin yapılması için bütçelere ödenek konulmakta ve hizmet yapıldıkça, mal teslim alındıkça, hizmeti yaptıran veya malı teslim alan birimin bulunduğu mahaldeki saymanlık tarafından ilgisine ödeme yapılmaktadır. Bölge düzeyinde teşkilatlanmış katma bütçeli kuruluşlarda, ödemeler, bağlı bulunduğu bölge saymanlık müdürlüklerinden yapılmaktadır.

Devlet Bütçesi; toplumsal yaşama işlerlik ve etkinlik kazandıran ona yön veren mali programlardır. Kamu ekonomisinin büyüklüğü, yapılacak hizmetler ve öncelik sıralaması yanında vergi yükünün dağılımı gibi toplumsal yaşamı birinci derecede etkileyen, önemli kararların yer aldığı bütçeler, diğer demokratik ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de yürütme organı olan hükümetlerin belirledikleri hedef ve amaçların gerçekleşmesinde kullanılan önemli bir araçtır. Yürütme organına, gelirlerin toplanması, tüm hizmet ve harcamaların yapılması yetkileri de, veren bütçeler ülkenin hizmet ve ekonomik politikalarının somut belgesidir (29).

Bu kadar öneme haiz bütçelerde, harcama yapılacak hizmetlerin karşılığı yer almakta ve yürütme organının her bakanı, bakan-

(29) Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri. (1924-1991) Mayıs 1992-ANKARA, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü. S. 1. Sayı: 1992/3.

lığının birinci derece ita amiri sıfatıyla, bütçelerindeki ödenekleri, ödeme emri imzalamak suretiyle taşra birimlerine göndermekte ve taşrada önceden programlanan hizmetler yapıldıkça veya mal teslim alındığında, harcamanın yapılması için taşrada ikinci derece ita amirlerince saymanlara yetki verilmekte ve ilgili saymanlık müdürünce de ilgisine ödeme yapılmaktadır. İta amiri, tahakkuk memuru ve saymanların görev ve yetkileri kanunla düzenlenmiş ve bu görevler ile görevliler 1050 sayılı Genel Muhasebe Kanununda belirlenmiştir. Kütahya'da genel bütçeli daireler tarafından yaptırılan hizmetler ve alınan mallar karşılığı harcamalar defterdarlığına bağlı Muhasebe Müdürlüğüne yapılmakta, Kütahya'ya bağlı 12 ilçede ve benzeri harcamalar yine defterdarlığına bağlı Mal müdürlüklerince yapılmaktadır. Kütahya'da katma bütçeli kuruluşların harcamaları ise bölge ve il düzeyinde teşkilatlanan birimlerin saymanlık müdürlüklerince yapılmaktadır.

B. Kütahya'da Genel ve Katma Bütçeli Dairelerin Harcamaları ve Çeşitleri

Kütahya'da genel ve katma bütçeye dahil dairelerin harcamaları;

Devlet harcamaları genel ve katma bütçede daireler itibariyle bölündükten sonra her dairenin harcaması da, cari, yatırım, transfer şeklinde yeniden bölünmekte ve sınıflama bu üçlü kıstasa dayanarak yapılmaktadır.

a - Cari Harcamalar

Cari harcamalar kendi içinde ikiye ayrılmakta, 1- personel harcamaları, 2- diğer cari harcamalar. Personel harcamaları, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan işçi ücretleri, tazminatları, primleri, ikramiyeleri ile memur maaş ve diğer ödentilerden oluşmaktadır. Diğer cari giderler ise, ısınma, aydınlatma, kırtasiye giderleri gibi giderlerden oluşmaktadır.

b - Yatırım Giderleri

Kalkınma planlarında ve yıllık programlarda yer almış ve Devlet Planlama teşkilatı (DPT) nca uygunluğu sağlanarak, yapılmasına karar verilen yatırımlar karşılığı bütçede yer almaktadır. Yatırım hizmetleri gerçekleştikçe, bütçeye konulan ödeneklerden, yatırım karşılığı ödeme yapılmaktadır.

c - Transfer Giderleri

Ülkemiz bütçelerinde daha sonra yer alan harcama türlerindedir. Devletin iktisadi transfer şeklinde, Kamu İktisadi teşekküllerine bütçeden yaptığı aktarmalar, yine devletin katma bütçeli kuruluşlara hazine yardımı adı ile bilinen bütçeden yaptıkları mali transferler ile sosyal amaçlı vatan aylığı alanlara, yaşlı ve güçsüzlere bütçeden yapılan ödemeler bu tür giderleri oluşturmaktadır.

Kütahya merkez ilçe ve diğer bağlı ilçelerde genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar türleri itibariyle rakamsal olarak, (1984-1993) tablo 23, 24, 25, 26 'da gösterilmiştir. Genel ve katma bütçeli dairelere, yıllar itibariyle genel ve katma bütçeden ne kadar harcama yapıldığı gider türlerine göre ayrı ayrı değerlendirilecektir. Buna göre, 1984 yılında il merkezi ve bağlı 6 ilçede genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar tutarı, 10.755.410 bin TL olarak gerçekleştiği tablo 23 de görülmektedir. Toplam giderlerin, 6.819.956 bin TL sı cari giderler ki, toplam giderlerin %64.4 ünü oluşturmakta, 2.794.611 bin TL sı yatırım giderleri ve giderlerin %25.9 unu, 1.140.843 bin TL sı transfer giderleri olmakta ve toplam giderlerin %10.6 sını oluşturmaktadır. Kütahya'da genel ve katma bütçeden yapılan transfer giderleri, Defterdarlık Muhasebe müdürlüğü, katma bütçe saymanlık müdürlükleri ve ilçe malmüdürlüklerince yapılan vergi iade ödemeleri, vergi dairelerince yapılan iadeler ile geçen yıl borçlarından yapılan ödemeler ve benzeri ödemelerden oluşmaktadır.

1985 yılında Kütahya'da, genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar tutarı 18.206.813 bin TL olarak gerçekleşmiştir. Bu tutarın 10.211.464 bin TL ile, %56 sını cari giderler, 5.402.206 bin TL ile %29.7 sini yatırım giderleri ve 2.593.143 bin TL ile %14.6 sını de transfer giderleri oluşturmaktadır. 1984 yılına göre, 1985 yılında, cari giderlerde %49.7, yatırım giderlerinde %93.3 ve transfer giderlerinde ise, %127.3 oranında artış gerçekleşmiştir.

1986 yılında genel ve katma bütçeli dairelerin harcamaları tutarı 30.283.098 bin TL olmuştur. Bu tutarın 15.272.311 bin TL ile %50.4 ü cari giderler, 7.981.610 bin TL ile %26.3 ü yatırım giderleri ve 7.029.177 bin TL ile %23.2 si de transfer giderleri olmaktadır. 1986 yılında toplam giderler %71.0 oranında artarken, cari giderler %49.5, yatırım giderleri %47.7 ve transfer giderleri de %171.06 oranında artmıştır. Görüldüğü gibi transfer giderlerinde büyük artış olmuştur, 1986 yılında vergi dairelerinin yapmış olduğu vergi iade ödemelerinin fazla olması transfer giderlerini artırmıştır.

1987 yılında Kütahya'da genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar tutarı, 48.856.457 bin TL olarak gerçekleşmiştir. Bu tutarın 25.049.727 bin TL si cari giderlerden oluşmaktadır ki, toplam giderlerin %51.2 sini oluşturmakta, yatırım giderleri 13.303.587 bin TL ile %27.2 lik paya sahip olurken, transfer giderlerinin payı 10.503.143 bin TL ile %21.4 olmuştur. 1987 yılında toplam genel ve katma bütçe giderlerinde ve gider türlerindeki artışlar şu şekilde gerçekleşmiştir. Genel ve katma bütçe giderleri artışı %61.3, cari giderler artışı %64.0, yatırım giderleri artışı %66.6 olurken, transfer giderleri artışı da %49.4 oranında gerçekleşmiştir.

1988 yılında genel ve katma eebütçe giderleri tutarı 70.487.956 bin TL, bu tutarın 43.384.664 bin TL ile %61.5 i cari giderlerden, 16.080.698 bin TL ile %22.8 i yatırım giderlerinden ve 11.022.594 bin TL ile %15.6 sı transfer giderlerinden oluşmaktadır. 1988 yılında toplam harcamalar %44.2 oranında, cari harcamalar %73.1, yatırım harcamaları %20.8 oranında artarken, transfer harcamalarındaki artış ise, %049.4 olmuştur. 1988 yılında da en fazla artış yine cari harcamalarda %73.1 oranı ile gerçekleşmiştir.

1989 yılında Kütahya'da genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar tutarı, 145.804.159 bin TL olarak gerçekleşmiştir. Toplam giderler içinde cari giderlerin payı, 100.932.407 bin TL ile %69.2, yatırım giderlerinin payı 25.890.705 bin TL ile %7.7, transfer giderlerinin payı ise, 18.981.047 bin TL ile %13.0 olmaktadır. 1988 yılında genel ve katma bütçe harcamalarının %61.5 ini oluşturan cari giderler, 1989 yılında artarak, %69.2 olmuştur. Genel ve katma bütçe harcamalarının her yıl büyük bir bölümünü cari harcamalar oluşturmakta, cari harcamaların payı her yıl artış göstermektedir. 1989 yılında cari giderlerde artış oranı %106.8, yatırım giderlerinde, %61, transfer giderlerinde artış oranı ise, %72.2 olmuş ve 1989 yılında genel ve katma bütçe harcamalarındaki artış da, %106.8 oranında gerçekleşmiştir.

1990 yılında genel ve katma bütçe giderleri tutarı, 269.138.919 bin TL olmuştur. Bu tutarın 204.331.683 bin TL ile %75.9 u cari giderlerden, 43.242.383 bin TL ile %16.0 ı yatırım giderlerinden ve 21.564.853 bin TL ile %8.0 ı da transfer giderlerinden oluşmaktadır. Cari gider artışları 1990 yılında toplam harcamanın 4/3 ünü geçmiştir. Aynı yılda toplam harcamalar %84.5

oranında, cari harcamalar %102.4 oranında, yatırım harcamaları %67.0 oranında ve transfer giderleri de, %13.6 oranında artmıştır.

1991 yılında Kütahya'da genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar tutarı 469.605.055 bin TL olmuştur. Bu tutarın 359.504.256 bin TL si cari giderler, 65.936.695 bin TL si yatırım giderleri, 44.164.104 bin TL si ise transfer giderlerinden oluşmuştur. Cari giderlerin toplam giderler içindeki payı %76.5 e yükselirken, yatırım giderlerinin payı %14.0, transfer giderlerinin payı ise %9.4 olmaktadır. 1991 yılında genel ve katma bütçe harcamalarındaki artış %74.4, cari giderlerdeki artış %75.9, yatırım giderlerinde artış %52.4 olurken, transfer giderlerindeki artış da, %104.7 oranında gerçekleşmiştir. Kamu personelinin ücret artışları cari harcamaları hızla artırmıştır.

Kütahya'da genel ve katma bütçe harcamaları tutarı 1992 yılında 902.297.249 bin TL olarak gerçekleşmiştir. Bu tutarın 717.566.419 bin TL ile %79.5 i cari harcamalardan, 119.892.255 bin TL ile %13.2 si yatırım harcamalarından ve 64.838.575 bin TL ile %7.1 i de transfer harcamalarından oluşmuştur. 1992 yılında genel ve katma bütçeden yapılan harcamalardaki artış %92.1 oranında olurken, cari harcamalarda %99.5 oranında, yatırım harcamalarında %81.8 oranında ve transfer harcamalarında ise, %46.8 oranında olmuştur. 1992 yılında da toplam harcamalar içinde yine en büyük pay %79.5 ile cari harcamalarının olmaktadır, yatırım harcamalarında ise belirgin bir artışın olduğu görülmekte, fakat yatırım ve transfer harcamaları toplamı genel ve katma bütçe harcamalarının ancak %20 sini oluşturabilmektedir.

1993 yılında Kütahya'da genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar tutarı 1.574.884.917 bin TL olarak gerçekleşmiştir. Bu tutarın 1.255.595.102 bin TL si cari harcamalar, 224.239.980 bin

TL sını yatırım harcamaları ve 95.049.835 bin TL sını ise transfer harcamaları olmaktadır. Toplam harcamalar içinde cari harcamaların payı %79.7, yatırım harcamalarının payı %14.2, transfer harcamalarının payı ise %6 olmaktadır. 1993 yılında genel ve katma bütçe harcamalarında %74.5 oranında artış olurken, cari harcamalarda %74.9 oranında, yatırım harcamalarında %87 oranında ve transfer harcamalarında ise %46.5 oranında artış olmuştur. 1993 yılında genel ve katma bütçeden yapılan harcamaların %79.7 gibi büyük bölümünü cari harcamalar oluşturmuştur ki bu oran 1992 yılında gerçekleşen aynı gider türü için %79.5 oranını da geçmiştir ve Kütahya'da genel ve katma bütçeden yapılan son on yıllık cari harcamalarda en yüksek oran olmuştur. Bu rakamlar göstermektedir ki, Kütahya'da yapılan genel ve katma bütçe harcamalarının yaklaşık %80 ini cari harcamalar yani, personel harcamaları ısınma, aydınlatma, kırtasiye harcamaları gibi harcamalar oluşturmaktadır.

Genel ve katma bütçe harcamalarında, özellikle son yıllarda harcamaların büyük bir bölümünü cari harcamaların oluşturduğu, yatırıma yeterli ödenek ayrılmadığı tablo 23, 24, 25, 26 da görülmektedir. Cari harcamaların büyüklüğü yalnız Kütahya için geçerli olmayıp ülkemiz içinde geçerli olmakta ve ülkemizde konsolide bütçe giderlerinin büyük bölümünü cari harcamalar oluşturmakta ve yatırıma yeterli kaynak ayrılamamaktadır.

TABLO 23 : KÜTAHYA MERKEZ VE İLÇELERİNDE TÜRLERİ İTİBARIYLA GENEL BÜTÇE GİDERLERİ

BİN TL

YILLAR	1984				1985			
	CARİ	YATIRIM	TRANSFER	TOPLAM	CARİ	YATIRIM	TRANSFER	TOPLAM
MERKEZ	2.738.368	926.380	712.575	4.377.323	4.585.978	1.940.360	1.140.044	7.666.682
TAVŞANLI	706.636	40.576	113.332	860.544	1.051.794	31.401	589.900	1.673.095
GEDİZ	586.393	85.280	47.620	719.293	837.759	17.235	300.104	1.155.098
SİMAV	941.620	3.862	136.043	1.081.525	1.016.535	34.457	244.988	1.295.980
EMET	416.838	23.020	31.241	471.099	581.686	30.296	136.589	748.571
ALTINTAŞ	296.945	7.579	18.582	323.106	377.063	1.900	35.546	414.509
DOMANIÇ	160.433	-	13.289	173.722	227.252	-	28.780	256.032
Katma Bütçeli Kur.lar	972.723	1.707.914	68.161	2.748.798	1.533.397	3.346.557	116.892	4.996.846
GENEL TOPLAM	6.819.956	2.794.611	1.140.843	10.755.410	10.211.464	5.402.206	2.593.143	18.206.813

YILLAR	1986				1987			
	CARİ	YATIRIM	TRANSFER	TOPLAM	CARİ	YATIRIM	TRANSFER	TOPLAM
MERKEZ	7.292.686	2.890.258	3.910.545	14.093.489	12.348.642	5.505.312	4.104.294	21.958.248
TAVŞANLI	1.520.487	36.788	1.155.429	2.712.704	2.253.210	194.125	1.915.073	4.362.408
GEDİZ	1.145.985	14.579	603.402	1.763.966	1.915.513	44.081	1.638.196	3.597.790
SİMAV	1.409.362	8.000	650.803	2.068.165	2.386.539	100.602	1.962.645	4.449.786
EMET	810.014	58.089	276.648	1.144.751	1.365.452	89.114	407.426	1.861.992
ALTINTAŞ	538.631	1.437	68.066	608.134	918.229	23.234	95.012	1.037.475
DOMANIÇ	306.937	-	49.256	356.193	490.915	1.278	76.226	568.419
Katma Bütçeli Kur.lar	2.248.209	4.972.459	15.028	7.535.696	3.371.227	7.344.841	304.271	11.020.339
GENEL TOPLAM	15.272.311	7.981.610	7.029.177	30.283.098	25.049.727	13.303.587	10.503.143	48.856.457

KAYNAK : Kütahya Muhasebe Müdürlüğü, Saymanlık Müdürlükleri ve Malmüdürlükleri Hesap Bilgileri.

**TABLO 24 : KÜTAHYA MERKEZ VE İLÇELERİNDE TÜRLERİ İTİBARIYLA
GENEL BÜTÇE GİDERLERİ**

BİN TL

YILLAR	1988				1989			
	CARİ	YATIRIM	TRANSFER	TOPLAM	CARİ	YATIRIM	TRANSFER	TOPLAM
MERKEZ	22.962.135	5.590.976	5.473.086	34.026.197	54.039.586	8.520.738	8.196.272	70.756.596
TAVŞANLI	4.088.193	110.939	2.010.209	6.209.341	10.374.458	36.172	6.497.222	16.907.852
GEDİZ	3.105.943	54.014	1.470.765	4.630.722	7.060.648	210.077	1.505.205	8.775.930
SİMAV	3.499.477	23.409	823.080	4.345.966	8.254.278	86.015	1.038.676	9.378.969
EMET	2.138.517	54.338	508.287	2.701.142	4.275.950	162.134	566.704	5.004.788
ALTINTAŞ	1.219.585	36.963	137.628	1.394.176	2.584.127	94.677	174.012	2.852.816
DOMANIÇ	836.230	34.840	105.579	976.649	2.036.223	69.475	134.548	2.240.246
ŞAPHANE	-	-	-	-	934.548	7.695	105.848	1.048.091
ASLANAPA	58.713	20.308	4.878	83.899	959.675	52.542	67.786	1.080.003
DUMLUPINAR	77.164	-	2.992	80.156	626.996	6.484	43.195	676.675
HİSARCIK	53.305	-	824	54.129	1.227.762	7.698	102.459	1.337.919
ÇAVDARHİSAR	-	-	-	-	-	-	-	-
PAZARLAR	-	-	-	-	-	-	-	-
Katma Bütçeli Kuru	5.345.302	10.154.911	485.266	15.985.579	8.558.156	16.636.998	549.120	25.744.274
TEMEL TOPLAM	43.384.664	16.080.698	11.022.594	70.487.956	100.932.407	25.890.705	18.981.047	145.804.159

KAYNAK : Kütahya Muhasebe Müdürlüğü, Saymanlık Müdürlükleri ve Malmüdürlükleri Hesap Bilgileri.

TABLO 25 : KÜTAHYA MERKEZ VE İLÇELERİNDE TÜRLERİ İTİBARIYLA GENEL BÜTÇE GİDERLERİ

BİN TL

YILLAR	1990				1991			
	CARİ	YATIRIM	TRANSFER	TOPLAM	CARİ	YATIRIM	TRANSFER	TOPLAM
MERKEZ	108.146.971	12.318.055	12.186.807	132.651.833	193.585.079	20.305.706	28.198.199	242.088.984
TAVŞANLI	21.656.171	316.680	3.543.066	25.515.917	37.768.835	1.610.824	6.409.995	45.789.654
GEDİZ	14.642.099	609.980	1.652.029	16.904.108	25.777.209	207.686	2.633.693	28.618.588
SİMAV	18.825.582	151.370	1.401.248	20.378.200	33.408.748	276.437	2.026.098	35.711.283
EMET	9.072.831	500.369	803.363	10.376.563	15.395.882	795.199	1.906.067	18.097.148
ALTINTAŞ	5.312.581	68.254	247.882	5.628.717	9.227.227	54.277	449.895	9.731.399
DOMANIÇ	4.219.891	126.087	182.787	4.528.765	7.651.750	11.239	317.666	7.980.655
ŞAPHANE	2.166.450	24.496	153.051	2.343.997	3.893.283	11.997	285.242	4.190.522
ASLANAPA	2.121.619	8.987	90.128	2.220.734	3.645.897	111.597	174.624	3.932.118
DUMLUPINAR	1.602.531	16.853	71.104	1.690.488	2.806.821	14.067	127.687	2.948.575
HİSARCIK	2.718.638	2.499	144.879	2.866.016	4.815.358	11.836	252.315	5.079.509
ÇAVDARHİSAR	-	-	-	-	872.483	-	13.348	885.831
PAZARLAR	-	-	-	-	963.278	-	16.830	980.108
Katma Bütçeli Kuru	13.846.319	29.098.753	1.088.509	44.033.581	19.692.406	42.525.830	1.352.445	63.570.681
TEMEL TOPLAM	204.331.683	43.242.383	21.564.853	269.138.919	359.504.256	65.936.695	44.164.104	469.605.055

KAYNAK : Kütahya Muhasebe Müdürlüğü, Saymanlık Müdürlükleri ve Malmüdürlükleri Hesap Bilgileri.

**TABLO 26 : KÜTAHYA MERKEZ VE İLÇELERİNDE TÜRLERİ İTİBARIYLA
GENEL BÜTÇE GİDERLERİ**

BİN TL

YILLAR	1992				1993			
	CARİ	YATIRIM	TRANSFER	TOPLAM	CARİ	YATIRIM	TRANSFER	TOPLAM
MERKEZ	372.815.839	55.934.333	40.562.075	469.312.247	668.521.613	89.328.082	57.777.349	815.627.044
TAVŞANLI	79.299.926	130.000	10.277.780	85.707.706	135.813.895	32.056	11.316.683	147.162.634
GEDİZ	50.272.129	733.461	3.384.003	54.389.593	94.038.748	1.189.216	5.014.163	100.242.127
SİMAV	65.576.510	483.819	3.859.031	69.919.360	112.294.720	22.161	6.777.697	119.094.578
EMET	27.037.213	404.369	2.727.716	30.169.298	48.795.902	97.561	4.279.546	53.173.009
ALTINTAŞ	17.620.459	6.504	642.762	18.269.725	31.660.439	689.605	1.822.495	34.172.539
DOMANIÇ	14.643.690	34.934	410.506	15.089.130	26.112.067	35.366	1.288.395	27.435.828
ŞAPHANE	7.825.520	318.827	363.690	8.508.037	14.593.425	53.492	503.296	15.150.213
ASLANAPA	6.978.289	265.713	211.403	7.455.405	13.573.194	471.979	398.701	14.443.874
DUMLUPINAR	5.270.509	28.307	169.411	5.468.227	9.504.923	39.777	306.564	9.851.264
HİSARCIK	10.227.666	27.164	297.083	10.551.913	19.163.233	4.247	459.114	19.626.594
ÇAVDARHİSAR	5.916.945	12.590	179.573	6.109.108	12.003.422	18.542	361.648	12.383.612
PAZARLAR	5.374.458	1.478	131.454	5.507.390	9.780.667	96.002	221.562	10.098.231
Katma Büt. Kur. lar	48.707.266	61.510.756	2.622.088	112.840.110	59.738.584	132.161.894	4.522.622	196.423.370
GENEL TOPLAM	717.566.419	119.892.255	64.838.575	902.297.249	1.255.595.102	224.239.980	95.049.835	1.574.884.917

KAYNAK : Kütahya Muhasebe Müdürlüğü, Saymanlık Müdürlükleri ve Malmüdürlükleri Hesap Bilgileri.

III - Kütahya'da Gelirler ve Giderlerin Karşılaştırması

Kütahya'da genel bütçe gelirleri, vergi gelirleri ve vergi dışı normal gelirler olarak incelenmiş ve son on (1984-1993) yıllık gelirler yıllar itibariyle rakamsal olarak tesbit edilmiştir. Harcamalarda ise, yalnız genel bütçeli daireler ile katma bütçeli kuruluşların giderleri üzerinde durulmuş, genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar dışında harcama yapan idare ve kurumların giderlerine değinilmemiştir. Harcamalara ilişkin düzenlenen tablolarda, Belediyeler, Özel İdarelerin ve diğer kamu kuruluşlarının harcamaları yer almamaktadır.

Kütahya'da vergi gelirleri ve vergi dışı normal gelirler toplamından oluşan genel bütçe gelirleri tahakkuk toplamı, 1984 yılında 24.947.190.380 TL, aynı yıl tahsilat toplamı ise, 18.895.166.633 TL olarak gerçekleşmiştir. 1984 yılında genel ve katma bütçeli dairelerin genel ve katma bütçeden yaptıkları harcamalar (cari, yatırım, transfer) tutarı 10.755.410.000 TL olduğu tablo 27 de görülmektedir. 1984 yılında genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar toplamı, aynı yıl gelirler tahakkuk toplamının %43.1 ini, tahsilat toplamının ise %56.9 unu oluşturmaktadır.

1985 yılında Kütahya'da genel bütçe gelirleri tahakkuk toplamı 37.493.163.315 TL, tahsilat toplamı ise, 28.838.508.567 TL olarak gerçekleşmiştir. Aynı yılda genel ve katma bütçeli dairelerin harcamaları toplamı 17.706.813.000 TL olmuştur. Harcamalar toplamı, gelirler toplam tahakkukunun %47.2 sini oluştururken, tahsilat toplamının ise %61.3 ünü oluşturmuştur. 1985 yılı harcamaları, 1984 yılı harcamalarına göre %64.6 oranında artmıştır.

Kütahya'da 1986 yılı genel bütçe gelirleri tahakkuk toplamı 57.045.873.998 TL, tahsilat toplamı ise 51.980.010.760 TL olmakta, aynı yılda genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar toplamı 30.283.098.000 TL olarak gerçekleşmiştir. 1986 yılında genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar toplamı, genel bütçe gelirleri tahakkuk toplamının %53.0 ini, tahsilat toplamının ise %58.2 sini oluşturmaktadır.

1987 yılında genel bütçe gelirleri tahakkuk tutarı 69.091.873.708 TL, tahsilat tutarı ise, 66.167.814.041 TL olarak gerçekleşmiştir. Genel ve katma bütçe harcamaları tutarı 48.856.457.000 TL olmaktadır (Tablo 27). 1987 yılında genel ve katma bütçe harcamaları tutarı, genel bütçe gelirleri tahakkuk tutarının %70.7 sini, tahsilat tutarının da %73.8 ini oluşturmaktadır. Genel ve katma bütçeden yapılan harcamalarda artış olduğu görülmektedir.

1988 yılında Kütahya'da genel bütçe gelirleri tahakkuk tutarı 97.567.575.724 TL, tahsilat tutarı ise, 94.320.311.435 TL olmuştur. Aynı yılda genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar tutarı 70.487.956.000 TL olarak gerçekleşmiştir. 1988 yılında yapılan genel ve katma bütçe harcamaları tutarı genel bütçe gelirleri tahakkuk toplamının %72.2 sini tahsilat toplamının ise %74.7 sini oluşturmaktadır. 1989 yılı genel bütçe gelirleri toplam tahakkuku 210.940.306.049 TL, tahsilat tutarı ise 197.905.334.354 TL olmuştur. Aynı yıl içinde genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar tutarı 145.804.159.000 TL olarak gerçekleşmiştir. 1989 yılında gelirler tahakkuk tutarının %69.1 ini oluşturan harcamalar tutarı, tahsilatın da %73.6 sini oluşturmaktadır. Harcamalardaki artışın 1989 yılında da devam ettiği, oranlarda da görülmektedir.

1990 yılı genel bütçe gelirleri tahakkuk tutarı 311.715.087.697 TL, tahsilat tutarı 286.421.464.565 TL olmuştur. Aynı yıl içinde Kütahya'da genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar toplamı ise 269.138.919.000 TL olarak gerçekleşmiştir. 1990 yılında genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar tutarı, gelirler toplam tahakkukunun %86.3 ünü, gelirler toplam tahsilatının da %93.9 unu oluşturmaktadır. Kütahya'da 1990 yılında sağlanan gelirler ile harcama rakamları birbirine çok yaklaşmıştır, diğer bir ifade ile harcama rakamları gelir rakamlarının %90 nı aşmıştır.

Kütahya'da 1991 yılı genel bütçe vergi gelirleri ile vergi dışı normal gelirler tahakkuk tutarı 632.419.145.700 TL, tahsilat tutarı ise 548.995.913.900 TL olmuştur. Aynı yıl genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar tutarı 469.605.055.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Harcamalar tutarı, 1991 yılında gerçekleştirilen gelirler tahakkuk tutarının %74.2 sini, tahsilat tutarının da %85.5 ini oluşturmaktadır.

1992 yılı genel bütçe vergi gelirleri ve vergi dışı normal gelirler tahakkuk tutarı 1.205.312.321.000 TL, tahsilat tutarı ise 1.020.822.824.000 TL olmuştur. Aynı yılda harcamalar tutarı 902.297.249.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Genel ve katma bütçe harcamaları tutarı, 1992 yılı gelirler tahakkuk tutarının %74.8 ini, tahsilat tutarının ise %88.3 ünü oluşturmaktadır.

Kütahya'da 1993 yılı sonu itibariyle, genel bütçe vergi gelirleri ile vergi dışı normal gelirler tahakkuk tutarı 2.298.634.698.000 TL, tahsilat tutarı ise 1.904.789.152.000 TL olmuştur. Aynı yıl içinde genel ve katma bütçeli dairelerin cari, yatırım ve transfer harcamaları tutarı 1.574.884.917.000 TL olarak gerçekleşmiştir. 1993 yılında genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar tutarı, gelirler toplam tahakkukunun %68.5 ini oluştururken, toplam tahsilatın da %82.6 sini oluşturmaktadır.

Kütahya'da 1984-1993 yılları arasında genel bütçe gelirleri ile genel ve katma bütçeden yapılan giderlerin karşılaştırılmasında 1984-1985 yıllarında gelirlerin %45-47 sini oluşturan genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar, 1990 yılında en yüksek düzeye ulaşmış ve %93.6 olmuştur. Kütahya'da son on yılda sağlanan gelirler, genel ve katma bütçeden yapılan harcamalardan fazla olduğu tablo, 27 de görülmekte, ancak bu fazlalık her yıl azalmaktadır. Bu durum gelir artışlarından çok, gider artışlarının olduğunu göstermektedir.

**TABLO 27 : KÜTAHYA'DA GELİR VE GİDER
KARŞILAŞTIRMA TABLOSU**

YILLAR	GELİRLER		HARCAMALAR
	TAHAKKUK	TAHSİLAT	
1984	24.947.190.380	18.895.166.633	10.755.410.000
1985	37.493.163.315	28.838.508.567	17.706.813.000
1986	57.045.873.998	51.980.010.760	30.283.098.000
1987	69.091.873.708	66.167.814.041	48.856.457.000
1988	97.567.575.724	94.320.311.435	70.487.956.000
1989	210.940.306.049	197.905.334.354	145.804.159.000
1990	311.715.087.697	286.421.464.565	269.138.919.000
1991	632.419.145.700	548.995.913.900	469.605.055.000
1992	1.205.312.321.000	1.020.822.824.000	902.297.249.000
1993	2.298.634.638.000	1.904.789.152.000	1.574.884.917.000

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I - TÜRKİYE'DE VERGİ GELİRLERİ İLE KONSOLİDE BÜTÇE GİDERLERİ İÇİNDE KÜTAHYA'NIN YERİ

A. Türkiye'de ve Kütahya'da Vergi Gelirleri Karşılaştırması

Ülkemizde vergi gelirleri tahsilat tutarları, son on yıllık, 1984-1993 olarak Tablo 7 ve 8 de gösterilmiştir. Kütahya iline ait vergi gelirleri tahsilat rakamları da on yıllık olarak çıkarılmıştır. (Tablo 12-13-14-15-16-17) Türkiye'de ve Kütahya'da vergi gelirleri tahsilat rakamlarının yıllar itibariyle karşılaştırılması tablo 28 de yapılarak, toplam vergi tahsilatı içinde Kütahya'nın payı belirlenmiştir.

Buna göre 1984 yılında ülkemizde vergi gelirleri tahsilat tutarı, 2.372 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl içinde Kütahya'da vergi gelirleri tahsilatı 16.783.372.822 TL olmuştur. Kütahya'da tahsilatı sağlanan vergi gelirleri, toplam vergi gelirlerinin %07 sini oluşturmaktadır. Bu rakamlar yalnız vergi gelirleri toplamı olup, vergi dışı normal gelir rakamları yer almamaktadır.

1985 yılında, ülkemizde genel bütçe vergi gelirleri tahsilat tutarı 3.968 milyar TL olmakta iken, Kütahya'da vergi gelirleri tahsilat tutarı, 25.978.065.661 TL olarak gerçekleşmiştir. 1985 yılında Türkiye vergi gelirleri tahsilat toplamının %06.5 i Kütahya'da toplanan vergi gelirlerinden oluşmuştur. 1986 yılında toplam vergi gelirleri tahsilat tutarı, 5.972 milyar TL olurken, Kütahya'da vergi gelirleri tahsilat tutarı, 50.189.036.492 TL oluşmuştur ve

toplam vergi gelirleri tahsilatının %08 i Kütahya'dan sağlanmıştır. 1986 yılında, Kütahya, herbir ilin toplam tahsilat içindeki payı sıralanmasında, 16 ıncı sırada yer almıştır.

1987 yılında ülkemizde gerçekleştirilen vergi gelirleri tahsilat tutarı 9.051 milyar TL olmuş ve aynı yılda Kütahya'da vergi gelirleri tahsilat tutarı ise, 61.600.204.553 TL olarak gerçekleştirilmiştir. Toplam vergi gelirlerinin %06.8 i Kütahya'dan sağlanmış ve toplam tahsilat içindeki payın sıralamasında, Kütahya 21 ınci sırada yer almıştır.

1988 yılı toplam vergi gelirleri tahsilatı, 14.232 milyar TL olurken, Kütahya'da tahsilatı gerçekleştirilen vergi gelirleri tutarı ise, 87.989.880.483 TL olmuş ve Kütahya'da tahsil edilen vergi gelirleri tutarı, 1988 yılında toplam vergi gelirleri tahsilatının %06 sını oluşturmaktadır. Buna rağmen, toplam tahsilat içindeki pay sıralamasında diğer iller içinde Kütahya 20 inci sırada yer almıştır (30).

Türkiye'de tahsilatı gerçekleştirilen vergi gelirleri tutarı, 1989 yılında 25.550 milyar TL olmuş, aynı yıl Kütahya'da toplanan vergi gelirleri tahsilat tutarı ise, 189.028.358.562 TL olarak gerçekleşmiştir. 1989 yılında Kütahya'da toplanan vergi gelirleri tahsilatı, toplam tahsilatın %07 sini oluşturmakta ve her bir ilin toplam tahsilat içindeki payı sıralamasında, Kütahya 19 uncu sırada yer almaktadır.

1990 yılında ülkemizde vergi gelirleri tahsilat tutarı, 45.399 milyar TL olarak gerçekleşmiş, aynı yıl Kütahya'da toplanan vergi gelirleri tahsilatı, 275.529.877.675 TL olmaktadır. Bu tutar, toplam tahsilat rakamının %06 sını oluşturmakta ve vergi gelirleri tahsilat payı sıralamasında Kütahya 22 inci sırada yer almaktadır.

(30) Vergi İstatistikleri Yıllığı. Gelirler Genel Müdürlüğü, 1992. s. 44 - 46 - 48.

1991 yılı toplam vergi gelirleri tahsilat tutarı, 78.643 milyar TL olmakta iken, aynı yıl Kütahya'da elde edilen vergi ve gelirleri toplamı, 513.476.465.400 TL olmuştur. 1988 ve 1990 yıllarından olduğu gibi, 1991 yılında da, Kütahya'da tahsilatı gerçekleştirilen vergi gelirleri tutarı, toplam vergi gelirleri tahsilatının %06 sını oluşturmaktadır. Her bir ilin toplam tahsilat içindeki payı sıralamasında Kütahya 1991 yılında da, 22 inci sırada yer almıştır (31).

Ülkemizde 1992 yılı vergi gelirleri tahsilat tutarı 141.602 milyar TL olarak gerçekleşirken, Kütahya'da aynı yıl vergi gelirleri tahsilat tutarı, 958.380.777.000 TL olmuştur. Toplam vergi gelirleri tahsilatının yine %6 sı Kütahya'dan sağlanan vergi gelirleri tahsilatından oluşmuştur.

1993 yılında ülkemizde tahsilatı gerçekleştirilen vergi gelirleri tutarı 264.203 milyar TL olmuş, aynı yıl Kütahya'da tahsil edilen vergi gelirleri tutarı 1.814.749.125.000 TL olarak gerçekleşmiş ve bu tutar toplam tahsilatın %6.8 ini oluşturmaktadır. 1984 yılından, 1993 yılı dahil son on yıllık toplam vergi gelirleri tahsilat tutarları ile Kütahya'da toplanan vergi gelirleri tahsilatı karşılaştırılmasında ülkemizde tahsilatı gerçekleştirilen vergi gelirlerinin %06 ila %08 ini Kütahya'dan tahsil edilen vergi gelirleri oluşturmakta olduğu görülmektedir. Her bir ilin toplam tahsilat içindeki pay sıralamasında ise, Kütahya, değişik yıllarda 16-22 inci sırada yer almıştır.

(31) Vergi İstatistikleri ve Yıllığı. 1982-1991. Gelirler Genel Müdürlüğü, 1992.
s. 50-52-54.

**TABLO 28 : TÜRKİYE'DE VERGİ GELİRLERİ TAHSİLATI
İLE KÜTAHYA'DA VERGİ GELİRLERİ
TAHSİLATI TUTARLARI (1984-1993)**

YILLIK	TÜRKİYE'DE VERGİ GELİRLERİ TAHSİLATI	KÜTAHYA'DA VERGİ GELİRLERİ TAHSİLATI	KÜTAHYA'NIN PAYI (BİNDE)
1984	2.372.000.000.000	16.783.372.822	%07
1985	3.968.000.000.000	25.978.065.661	%06,5
1986	5.972.000.000.000	50.189.036.492	%08
1987	9.051.000.000.000	61.600.204.553	%6,8
1988	14.232.000.000.000	87.989.880.483	%06
1989	25.550.000.000.000	189.028.358.562	%07
1990	45.399.000.000.000	275.529.877.675	%06
1991	78.643.000.000.000	513.476.465.400	%06
1992	141.602.000.000.000	958.380.777.000	%06
1993	264.203.000.000.000	1.814.749.125.000	%06,8

KAYNAK : Tablo 7, 8, 12, 13, 14, 15, 16, 17.

B. Türkiye'de ve Kütahya'da Konsolide Bütçe Giderleri Karşılaştırması

Ülkemizde genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar toplamı konsolide bütçe rakamlarını oluşturmaktadır. Konsolide bütçe harcama rakamları 1984-1993 yıllarına ilişkin olarak tespit edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Kütahya'da genel ve katma bütçeden yapılan harcamaların, türleri itibariyle miktarları saptanmış ve 1984-1993 yıllarına ilişkin (son on yıllık) ülke konsolide bütçe giderleri içindeki Kütahya'da aynı türden yapılan harcamaların miktarları ve payları değerlendirilmiştir.

1984 yılında Kütahya'da genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar tutarı 10.755.410.000 TL olarak gerçekleşmiş, aynı yılda ülkemizde konsolide bütçe giderleri de, 4.078 milyar TL olmuştur. Buna göre ülke konsolide bütçe harcamalarının %02.6 sı Kütahya'da yapılan genel ve katma bütçe harcamalarından oluştuğu tablo 29 da görülmektedir.

1985 yılında konsolide bütçe giderleri tutarı 5.988 milyar TL olurken, aynı yılda Kütahya'da genel ve katma bütçe harcamaları tutarı, 17.706.813.000 TL olarak gerçekleşmiştir ve bu tutar toplam konsolide bütçe harcamalarının %02.9 unu oluşturmaktadır.

1986 yılında konsolide bütçe giderleri tutarı 8.132 milyar TL, Kütahya'da genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar tutarı 30.283.098.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Bu tutar toplam konsolide bütçe giderlerinin %03.6 sını oluşturmaktadır.

1987 yılında konsolide bütçe giderleri tutarı 12.791 milyar TL olurken, aynı yıl içinde Kütahya'da genel ve katma bütçe harcamaları tutarı 48.856.457.000 TL olmuştur ve bu tutar toplam konsolide bütçe giderlerinin %03.8 ini oluşturmaktadır.

1988 yılında ülkemizde ve Kütahya'da harcama rakamları şu şekilde gerçekleşmiştir. Konsolide bütçe giderleri tutarı 21.447 milyar TL, Kütahya'da harcamalar tutarı 70.487.956.000 TL olmuştur ve 1988 yılında Kütahya'da genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar, konsolide bütçe harcamalarının %03.2 sini oluşturmuştur.

1989 yılında Kütahya'da genel ve katma bütçeli dairelerin cari, yatırım ve transfer harcamaları tutarı 145.804.159.000 TL olurken, aynı yıl ülkemizde konsolide bütçe giderleri tutarı 38.871 milyar TL olarak gerçekleşmiştir, Kütahya'da gerçekleşen harcamalar toplamı, konsolide bütçe harcamaları tutarının %03.8 ini oluşturmuştur.

1990 yılında konsolide bütçe giderleri tutarı 68.355 milyar TL, Kütahya'da genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar tutarı ise, 269.138.919.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Bu tutar toplam harcamaların %03.9 unu oluşturmaktadır.

Ülkemizde konsolide bütçe giderleri tutarı 1991 yılında 132.401 milyar TL olarak gerçekleşirken, aynı yılda Kütahya'da yapılan genel ve katma bütçe harcamaları tutarı 469.605.055.000 TL olmuş ve bu tutar toplam harcamaların %03.5 ini oluşturmaktadır.

1992 yılında konsolide bütçe giderleri tutarı 225.398 milyar TL olurken, Kütahya'da yapılan genel ve katma bütçe harcamaları tutarı 902.297.249.000 TL olarak gerçekleşmiştir. 1992 yılı konsolide bütçe harcamalarının %04 ünü Kütahya'da yapılan harcamalar oluşturmuştur. Bu yıla kadar olan ülke harcama rakamları ile Kütahya harcama rakamları karşılaştırmasında, Kütahya'da yapılan harcamalar en fazla 1992 yılında yapıldığı ve ülke konsolide harcamalarının %04 ünü oluşturduğu görülmekte, oysa önceki yıllarda, Kütahya'da yapılan harcamalar, toplam ülke harcamalarının %02.6 ila %03.9 unu oluşturmuştur (Tablo 29).

1993 yılında ise, ülkemizde konsolide bütçe giderleri tutarı 489.255 milyar TL olurken, aynı yılda Kütahya'da genel ve katma bütçeden yapılan harcamalar tutarı 1.574.884.917.000 TL olarak gerçekleşmiştir. 1993 yılında Kütahya'da yapılan genel ve katma bütçe harcamaları tutarı, ülkemiz konsolide bütçe harcamaları toplamının %03.2 sini oluşturmaktadır.

Kütahya'da vergi gelirleri tahsilat tutarları, 1984-1993 yılları arasında ülke vergi gelirleri tahsilat tutarlarının %06 ila %08 ini oluşturmakta iken, Kütahya'da yapılan harcamalar, konsolide bütçe harcamalarının %02.6 ila %04 ünü oluşturduğu tablo 28 ve 29 da görülmektedir. Bu verilere göre şu sonuca varılabilmektedir. Kütahya Genel ve katma bütçeden aldığı paydan fazla vergi toplayan bir ilimiz olmaktadır.

TABLO 29 : TÜRKİYE'DE KONSOLİDE BÜTÇE GİDERLERİ İLE KÜTAHYA'DA GENEL VE KATMA BÜTÇE GİDERLERİ (1984-1993).

YILLIK	TÜRKİYE'DE KONSOLİDE BÜTÇE GİDERLERİ	KÜTAHYA'DA GENEL VE KATMA BÜTÇE GİDERLERİ	KÜTAHYA'NIN PAYI (BİNDE)
1984	4.078.000.000.000	10.755.410.000.	%02.6
1985	5.988.000.000.000	17.706.813.000	%02.9
1986	8.312.000.000.000	30.283.098.000	%03.6
1987	12.791.000.000.000	48.586.457.000.	%03.8
1988	21.447.000.000.000	70.487.956.000	%03.2
1989	38.871.000.000.000	145.804.159.000	%03.8
1990	68.355.000.000.000	269.138.919.000	%03.9
1991	132.401.000.000.000	469.605.055.000	%03.5
1992	225.398.000.000.000	902.297.249.000	%04
1993	489.255.000.000.000	1.574.884.917.000	%03.2

KAYNAK : Tablo 9, 10, 23, 24, 25, 26.

SONUÇ

Devlet ve diğ er kamu kuruluşları kamu ihtiyaçlarını karşılamak için vergileme yetkilerine dayanarak çeşitli yollardan gelir elde ederler. Devletin egemenlik hakkına dayanarak gerçek ve tüzel kişilerden aldığı vergiler, resimler ve harçların dışında özel mülk gelirleri, mülkiyet haklarından elde edilen paylar ile teşebbüs gelirleri de kamu geliri sayılmaktadır.

Ülkemizde konsolide bütçe gelirlerinin büyük bir kısmını, yaklaşık %96 sını genel bütçe gelirleri oluşturmakta, diğ er kısmı ise katma bütçeli kuruluşların gelirleri ile karşılanmaktadır. Ancak her yıl katma bütçeli kuruluş gelirlerinin, konsolide bütçe gelirleri içindeki payı azalmaktadır.

Genel bütçe gelirleri içinde, son on (1984-1993) yıllık rakamlara göre, vergi gelirlerinin ortalama payı %82 olmakta, bu oran 1987 yılında %91.5 e kadar yükselirken, 1993 yılında da %75 e düşmüştür. Genel bütçe gelirleri içinde vergi dışı normal gelirlerin payı %8 ile %10 arasında değişmekte iken, özel gelirler ve fon gelirlerinin payında belirgin değişiklikler izlenmekte, 1984 yılında %19.2 olan bu pay, 1987 yılında %1 lere kadar düşmüştür. Kamu gelirleri içinde en büyük payı vergi gelirleri oluşturmaktadır. Çağdaş vergi sistemleri içinde yer alan tüm vergiler şu üç vergi kategorisinden birine dahildirler. Gelir üzerinden alınan vergiler (gelir ve kurumlar vergileri gibi), Harcamalar üzerinden alınan vergiler (Katma Değ er Vergisi, alkollü içkiler vb. unsurlar üzerinden alınan özel tüketim vergileri gibi), Servet üzerinden alınan vergiler (Emlak vergisi, veraset ve intikal vergisi gibi). Vergi ge-

1987'de %56.5, 1990'da ise %65.7 olduğu görülmektedir. Tahakkuk eden vergi kesintilerinin gelir vergisi brüt tahakkukuna oranı 1992'de %82.1, 1993'de ise %83.6 olarak gerçekleşmiştir.

1992 yılında 5,5 milyon ücretlinin 45.6 trilyon gelir vergisi ödediğini, 3 milyon serbest meslek + ticaret erbabından ise 9.5 trilyon lira vergi alındığını anlıyoruz. Vergi gelirlerinin en önemli hedef kitlesinin ücretliler kesimi olduğu anlaşılmaktadır. Ücretli kesim milli gelirden 1/4 oranında pay alırken, gelir vergisinin yarısından fazlasını göğüslemektedir. Bu durum gelir vergisinin ücret gelirlerine dayalı bir vergiye dönüştüğü sonucunu doğurmaktadır. Gelir vergisinde stopajın bir tür tarh yöntemi olarak kullanılması ve gelir vergisi toplam tahakkukunun %83.7 sinin bu yoldan sağlanması, beyana dayalı gelir vergisi ile götürü usülde alınan gelir vergisi toplamının ancak %16.3 olması gelir vergisinin üniterlikten uzaklaşmakta olduğunu göstergesidir.

Halen 1991 yılı rakamları ile, 1.960.817 beyannameli gelir vergisi mükellefine karşın 969.988 götürü usüle tabi mükellef vardır. Aynı yılda kaynakta kesinti yolu ile alınan verginin, toplam gelir vergisine oranı %86 ya çıkarken, gerçek gelir vergisi mükelleflerinin ödedikleri verginin oranı %10 olabilmekte ve götürü usülde vergilendirilen mükelleflerin ödedikleri vergi oranı ise %06 (Binde altı) olmuştur. Gelir vergisinin temel ilkelerinden biri, mükellefin beyanına dayalı olmasıdır. Götürü usülde vergilendirilen bu kadar çok sayıda mükelleflerin mesleki baskı gruplarının oluşturdukları kamuoyu nedeniyle, siyasal yönetimler götürülük alanının sınırlarını iktidar olabilme endişesiyle genişletmesi, götürü matrahları ise idarenin uzun yıllar çok düşük miktarda tespit etmesi sonucu gelir vergisindeki amaçtan sapılmış ve büyük ölçüde vergi ziyana sebebiyet verilmiştir.

Bu çalışmamızda, ülkemizde ve Kütahya'da son on (1984-1993) yılda toplanan vergiler ve yapılan harcamalar ile ilgili gelişmeler araştırılmıştır. Ülkemizde konsolide bütçe gelirleri tahakkuk ve tahsilat rakamları ile konsolide bütçe harcama rakamları karşılaştırılmış ve harcamaların her yıl gelir artışlarından fazla arttığı, 1991 yılında ise harcama rakamlarının en yüksek düzeye ulaştığı tespit edilmiş ve harcama rakamları içinde en büyük payın cari harcamalara ait olduğu ortaya çıkmıştır.

Kütahya'da genel bütçe gelirleri ile genel ve katma bütçe giderleri, ülkemiz gelir ve giderleri ile benzerlik göstermektedir. Kütahya'da vergi gelirlerinin, özellikle gelir vergisinin büyük bölümünü kaynakta kesilen vergiler oluşturmakta, bu vergi kesintilerinin kazanç türleri itibariyle ayrımı yapıldığında, ücretli kesimin ödediği payın çok yüksek olduğu tespit edilirken, kurumlar vergisi tahsilatının büyük bölümünün de, özellikle son yıllarda kâr eden kamu müesseselerinden alınan vergilerden oluştuğu sonucuna varılmaktadır. 13359 gerçek gelir vergisi mükellefi, 10174 götürü usulde vergilendirilen mükellef ile Seyitömer Linyit İşletmeleri Müessesesi ve Etibank Kolemanit İşletmeleri dışında, 996 kurumlar vergisi mükellefinden yeterli vergi alınamadığı gerçeği ortaya çıkarmaktadır.

Konsolide bütçe açıklarının ve kamu sektörü finansman açıklarının asıl sebebi uyguladığımız vergi politikasıdır. Çünkü vergi politikasına önem vermeden konsolide bütçe açıklarını ve kamu sektörü finansman açıklarını kapamak mümkün değildir.

Türkiye gelir kaynaklarını hem yeterli düzeyde vergilendirme-
yen, hemde vergi mekanizmasını adil çalıştırmayan bir ülke konu-
mundadır. Vergi adaleti sağlanmadan, gelir adaletinin sağlanama-
yacağı bilincini yerleştirmeden, kayıt dışı ekonomik faaliyetler-
den elde edilen gelirler vergilendirilmeden ve vergi kaybına sebep
olan etkenler ortadan kaldırılmadan vergi sistemimizin etkinliğin-
den, vergi politikasının yeterliliğinden söz etmek mümkün değıl-
dir. Bu önlemlerin alınmasının gerekliliğı uzun yıllar yönetimlerce
bilindiğı halde uygulanamamasının nedeni siyasal tercihlerdeki
endişeler ve tereddütlerdir.

Yaklaşık 2 milyon beyannameli mükellef gerçek vergisini
ödememekte, 1 milyona yakın götürü usulde vergilendirilen mükel-
leflerden de yeterli vergi alınmamakta. Bu durumda, götürü usülde
vergilendirmenin kapsamı tavizsiz bir şekilde daraltılması ve daha
sonra bu yöntemden vaz geçilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Vergi
sürekli izlenmesi ve denetlenmesi, önemle üzerinde durulması ge-
reken bir konudur. Vergi oranları düşürülerek, adil, geniş tabanlı,
her kesimi kavrayan, herkesin ödeyebileceğı oranda, vergileme
teknikğine uygun tavizsiz bir vergi yönetim sistemi geliştirilmeli-
dir. Vergi sistemimizde ekonomimizin gereklerine uygun, çok sık
değişikliği gerektirmeyecek rasyonellikte reform gerçekleştirilme-
lidir.

İdari mekanizmada temel sorun örgütlenmenin günün koşulla-
rına uygun olmamasından kaynaklanmaktadır. Kendi içinde bütün-
lüğü olan, etkin bir idari yapı değışikliği zorunluluktur. 76 ilin
vergisel sorunlarının merkezden çözümlenmesi, işlemlerde tıkan-
malara neden olmaktadır. Maliye Bakanlığının teşkilat yapısını

düzenleyen 543 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede, taşrada 12 bölgede Gelirler Bölge Müdürlüğü kurulacağı belirlenmiştir(32). Gelirler Bölge Müdürlüklerinin örgütlenmesinin kısa sürede tamamlanması, atamaların yapılması ve faaliyete geçirilmesi ile vergi gelirlerinin artırılması yönünde olumlu bir gelişme sağlanmış olacaktır. Taşra teşkilatının bölge düzeyinde örgütlenmesi ile, denetimin etkinliği artacak, denetim, Türkiye genellikle koordinasyon sağlanarak, planlı ve etkin bir şekilde amaca uygun olarak yapılacaktır. Gelir idaresinde idari yapı değişikliği ile bu idarenin faaliyetleri yalnız kamu gelirlerini artırmaya yönelik olacak şekilde yoğunlaştırılmalıdır.

Etkili ve sağlıklı verginin toplanabilmesi, nicelikten çok nitelikli kadrolardan oluşan, çağın koşullarına uygun, sağlıklı örgütlenme ile mümkün olabilir.

(32) Bkz. 543 Sayılı K.H.K., 24.6.1994 tarih ve 21970 (m) sayılı Resmi Gazete.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AKDOĞAN, Abdurrahman. Kamu Maliyesi. Özkan Matbaacılık, 1993-ANKARA.

ERGİNAY, Akif. Maliyesi-1994 ANKARA.

HEREKMAN, Aykut. Kamu Maliyesi. Cilt 2, 1989.

KORKMAZ, Esfender. Vergi Yapısı ve Gelişimi. 1981, İSTANBUL.

NADAROĞLU, Halil. Kamu Maliyesi Teorisi. 6. Baskı. İSTANBUL-1992.

TUNCER, Selahattin. Vergi Uygulamaları. 3. Baskı. İSTANBUL-1982.

TÜRK, İsmail. Maliye Politikası, 9. Baskı, Turhan Kitabevi, 1992, Ankara.

ULUTAM, Özkan. Kamu Maliyesi. ANKARA-1991.

Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu. TOBB. 1992 ANKARA.

Vergi İstatistikleri Yıllığı-1982-1991. Gelirler Genel Müdürlüğü 1992-ANKARA.

Kamu Hesapları Yıllığı. 1988. Maliye ve Gümrük Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü.

Kamu Hesapları Yıllığı. 1992. Maliye ve Gümrük Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü.

Kamu Hesapları Aylık Bülteni. Aralık 1993. Muhasebat Genel Müdürlüğü.

T.C. Anayasası-1982.

193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu.

3065 Sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu.

5422 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu.

1050 Sayılı Genel Muhasabe Kanunu.

1319 Sayılı Emlak ve Vergisi Kanunu.

Bütçe Kanunları.

Bütçe gerekçeleri. Maliye Bakanlığı. Bütçe ve Mali Kontrol
Gen. Müd.

1990-1991-1992-1993. Yıllık Ekonomik Rapor. Maliye Bakanlığı
Yayını.

1923 den Günümüze Bütçe Kanunları. BÜMKO.

Kütahya Defterliği Gelir Müdürlüğü Hesap Bilgileri (1984-1993).

Kütahya Defterliği Gelir Müdürlüğü İstatistiki Bilgiler.

Kütahya Defterliği Vergi Dairesi Müdürlükleri Bilgileri.

Kütahya Defterliği Muhasebe Müdürlüğü. As. Say. Müdürlüğü
Hesap Bilgileri.

Kütahya Defterliği Malmüdürlükleri Hesap Bilgileri.

Kütahya Defterliği Katma Bütçe Saymanlık Müdürlükleri Hesap
Bilgileri.

Kütahya Azot, Kümaş, Şeker Fabrikası, Etibank Kolemanit, Eti-
bank 100. Yıl Gümüş, Garp Linyitleri (GLİ), Seyitömer Lin-
yitleri İşletmeleri, TEAŞ Elektrik Dağıtım, Tunçbilek Termik
Santral, Seyitömer Termik Santral Hesap Bilgileri (1984-
1993).

2 Eylül 1994 Cumhuriyet Gazetesi. Yazı.

27 Kasım 1994 Cumhuriyet Gazetesi.

13 Aralık 1994 Cumhuriyet Gazetesi.

Bütçe Gider ve Gelir Gerçekleşmeleri (1924-1991) Mayıs 1992
ANKARA.